

Een stoet van dwergen

Simon Carmiggelt

bron

Simon Carmiggelt, *Een stoet van dwergen*. ABC-boeken, Amsterdam 1967 (11de druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/carm002stoe02_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

Een stoet van dwergen

Dit boek is een kleine bloemlezing uit dertig jaar stukjesschrijverij voor de dagbladpers.

Want ik begon ermee in 1936. Ik werkte toen als verslaggever - moorden, branden, rechtszaken - bij het dagblad 'Vooruit', de Haagse editie van 'Het Volk' en was drieëntwintig jaar. Een oudere collega verzorgde het cursiefje in die krant, maar op een dag kreeg ik te horen dat hij ging vertrekken.

'Dat stukje moet jij maar gaan schrijven,' zei K. Voskuil, mijn chef en journalistieke mentor, want zo gaat het bij een krant. Ik antwoordde: 'Dat is goed.' En daarmee was, zonder dat ik het besepte, mijn lot beslist. Tot 1940 schreef ik (dagelijkse) stukjes in 'Vooruit' en in de oorlog publiceerde ik er - zij het met zéér geringe frequentie - een paar in het (illegale) Parool. Toen uit dat verzetskrantje, na de bevrijding, een dagblad voortkwam, vond ik mezelf spoedig terug in de hoek waar ik journalistiek blijkbaar thuishoor en cursiveerde, onder het pseudoniem Kronkel, verder tot op de huidige dag. Een klein deel van mijn produktie heb ik elk jaar in boekvorm uitgegeven. Uit die alweer lange reeks van bundels is dit boekje een summiere, naar eigen smaak

gemaakte bloemlezing, die gelegenheid biedt te bemerken hoe mijn geschrijf, binnen de grenzen van een genre, in een kwart eeuw telkens veranderde. Als ik zelf mijn eerste boekje ‘Honderd Dwaasheden’ doorkijk, denk ik tenminste altijd: ‘Dat is een opgeruimd jongmens. Daar zou ik best eens aan willen worden voorgesteld.’

De wat ongewone titel van deze bloemlezing dank ik aan Willem Elsschot, de Vlaamse schrijver die ik sinds mijn jeugd heb bewonderd. In welke mate, zal de lezer gemakkelijk bemerken als hij kennis neemt van een paar stukjes uit datzelfde ‘Honderd dwaasheden’, geschreven tussen 1936 en 1940. Elsschots dominerende invloed op mijn stijl is daar evident. Pas in later jaren heb ik er mij naar vermogen van bevrijd.

Toen ik Elsschot eens, kort na de oorlog, een mijner boekjes ter beoordeling toezond, stuurde hij mij een brief waarin hij zich vriendelijk uitliet over - wat hij noemde - ‘deze stoet van dwergen’. Ik heb de formulering altijd onthouden en nu gebruikt als titel.

Ook na dertig jaar vind ik stukjes schrijven nog altijd een boeiend vak. De dagelijkse dwang van de krant leidt natuurlijk tot overproductie. maar op den duur zijn de lezers voldoende aan je gewend geraakt, om je ups en downs geduldig te volgen. Als je in zo'n rubriek maar verre blijft van de, zelden waarlijk inspirerende actualiteit en probeert te schrijven naar de stemming waarin je verkeert, lukt het soms een resultaat te bereiken dat uitkomt boven het kleinste kwaad van een gehaaste journalistieke prestatie. Dat is een aardige sport. Een gefrustreerde romannensmid heb ik mij nooit gevoeld. De korte vorm is de mijne. En de post, die bij een krant omvangrijk pleegt te zijn, bevestigt mijn indruk dat het zin heeft de mensen, bij tijd en wijle, aan het lachen te maken. Ik blijf dat zien als een toch wel aantrekke-

lijke taak. En ook als een oeverloos, gecompliceerd métier, waarvan ik de knepen nog maar zeer gedeeltelijk ken. Ze zo in de vingers te krijgen, dat ik wat minder vaak mis hoeft te slaan, is een stoutmoedig plan, voor de uitvoering waarvan (schrijven is moeilijk) ik zowat tweehonderd jaar oud zal moeten worden. God geve het.

Blauwe mannen

Eindelijk waren we het er dan met elkaar over eens geworden: er zou een telefoon komen om alles veel sneller te doen gaan. Ik vulde een papier in en gisteren kwamen twee mannen met een wagentje, een dikke en een dunne. Ze droegen blauwe kielen en vroegen of het hier moest wezen. Wat mij betrof: wis en waarachtig. Ze deden een beetje korzelig, omdat het nog vroeg in de morgen was en toen ik probeerde een opgewekter stemming te veroorzaken, door over de gemakken van de telefoon uit te weiden, luisterden ze nauwelijks. ‘U woont hier ongelukkig,’ zei de dikke.

Hij keek nors om zich heen en betastte een oneffenheid op de muur.

‘Dat is een dood buisje,’ verklaarde hij.

‘Ach gunst,’ riep ik medelijdend.

Ze trokken zich echter niet veel van mij aan, spuwden eens in het portaal en vertrokken maar weer. Eigenlijk dacht ik, dat ze naar huis waren om de tangen te halen, want dat hoor je wel eens over loodgieters, maar toen ik naar kantoor liep, vond ik die dikke helemaal aan het eind van de straat. Hij had een kuil gegraven, midden in de stoep en er een soort tentje bovenop gezet. Daar zat hij brutaalweg in.

‘Mag u dat,’ vroeg ik.

‘Wij bennen van de telefoon,’ zei de man.

‘Ik woon anders daar ginds helemaal,’ sprak ik, want ik vreesde dat ze in de war waren.

‘Kan je 'm pakken, Kees?’ riep de dikke. Nu zag ik, dat de ander ook in het tentje was. Hij zat helemaal in de grond met zijn bovenstuk.

‘Voorzichtig maar,’ zei ik. Omdat niemand verder acht op mij sloeg, liep ik door.

's Middags vond ik het tweetal een eind verder in de straat. Daar hadden ze ook een gat gedolven en Kees was er helemaal in, om 't te pakken.

‘Is dat nu allemaal wel nodig?’ riep ik. ‘Jullie woelen de hele straat om.’ De dikke antwoordde niet. Hij kroop ook in het gat. Het was een raar gezicht, die twee blauwe broeken.

Uit het raam zag ik de mannen nog twee kuilen graven, maar toen ik terugkwam van een boodschap, lagen ze languit in mijn portaal, waar ze ook iets hadden losgewrongen.

‘Wat doen jullie toch allemaal?’ zei ik. ‘Als het zoveel moeite is, heb ik net zo lief géén telefoon. Ik dacht, dat je die stop gewoon in de muur moest steken, maar jullie gaan overal graven en zagen.’

‘Ken je 'm doorsteken, Piet?’ vroeg de lange.

Ik legde m'n ei en het half pond boter op de kapstok.

‘Als jullie maar niks kapot maken,’ zei ik en liep naar binnen. Even later kwamen ze ook de kamer in en zagen onderzoekend in het rond. De dikke sloeg met de vlakke hand op een kastje. ‘Daar gaan we doorheen,’ zei hij driftig.

Ik zat er bekommerd bij en zag, hoe ze verschillende voorwerpen verzetten. Daarop wierpen zij zich als bij afspraak onder het buffet.

‘Kan ik al opbellen?’ vroeg ik.

De dikke kwam even onder de kast vandaan.

‘Natuurlijk niet, er zit nog niet eens een draad aan vast,’ riep hij bars.

‘Nou, nou, ik vráág toch zeker maar,’ antwoordde ik, want die technische lui behandelen een mens altijd, of hij idioot is. Ze friemelden nog een uur. Toen was het zover: ze pakten hun bullen en reden de kar de straat uit.

Dadelijk hebben wij ons op de telefoon geworpen en allerlei kennissen opgebeld. Ook oude, schier vergeten ooms en vroegere burens. ‘Dag oom, kunt u me verstaan?’ riep ik dan. Het was een heerlijke avond.

Proefdier

Mijn baas wil, dat ik medisch gekeurd word, omdat hij een wrak niets in het vooruitzicht stellen kan. Maar, als ik bij die dokter binnenkom, blijkt, dat méér mensen op het idee kwamen, deze middag te gaan. Een vervelend volle wachtkamer, het is beroerd, maar er valt niets aan te doen. Zitten en geduld oefenen is het enige. Ik kijk naar de anderen en denk: jullie zijn ziek en ik niet. Of toch? Van je gezondheid ben je nooit zeker. Misschien vindt die dokter straks de een of andere verborgen kwaal en doet mij in het gasthuis opnemen. ‘Operatie dringend noodzakelijk.’ Snijden ze in me en ik sterf. ‘Jong journalist overleden.’ Sneu eigenlijk, mevrouw, het was nog zo'n jeugdig persoon. Maar tja, Hein vraagt niet naar leeftijd. Die maait.

Zo gaan mijn gedachten en erg opwekkend zijn ze niet. Eigenlijk kan ik beter naar de patiënten kijken en mijn afsterven uitstellen.

Een dame, een meneer, twee dames, een jongetje. Er zit ook een verpleegster, achter een tafeltje. Die hoort bij de zaak. Ze administreert iets en roept: ‘De volgende alstu-

blijft,' als het belletje gaat. Een stom baantje, maar een aardig meisje. Ik kijk naar haar. Blond, slank, jong. Ze schrijft op een kaart, die in een bak thuishoort. Nu slaat ze haar ogen even op. 'Dag juffrouw.' Ik grijns als een huzaar op vrijersvoeten. Ze kijkt me aan met zo iets van mot-je-wat-dan-zeg-je-'t-maar in haar blik. Nou niet mijn ogen neerslaan, want wie dat het eerste doet, heeft het verloren. Da's een oud beginsel. Ze staart minachtend, maar ik geef geen kamp en win, want haar ogen glijden van mij af en turen weer op de kaart.

Patiënten komen en gaan. De klok tikt slaapverwekkend.

'De volgende alstublieft,' zegt de verpleegster. Dat ben ik. Mijn kaart heeft ze al voor zich. Ze krast er wat op en stopt het ding in de bak. Weer zo'n blik van gewapend beton, maar ik lach opgewekt en zeg: 'Dank u,' met zo'n kleverige handelsreizigersvlotheid. Neen, ze krijgt me niet aan het stamelen met haar ijzigheid.

Die dokter is een ietwat daze man. Zo-een, die enkel nadenkt over nieren en levers.

'Doe de kleren maar uit,' zegt hij. 'Geen krankzinnigheid in de familie? Neen? Mooi zo.'

Allicht: mooi zo. Ik doe alles uit en sta bloot en rillerig voor hem. Hij tast, klopt en luistert. 'Geen last van toevallen?' Frisse vragen stellen zulke dokters toch.

'Wel verdorie,' zegt hij plotseling. 'Weet u, dat uw linker schouderblad helemaal scheef zit?'

't Is me nooit opgevallen. Alleen slangemensen kennen hun keerzijde grondig. Aarzelend vraag ik: 'Is het iets ergs?'

'Niet erg, maar merkwaardig,' antwoordt hij. 'Verdraaid curieus zeg. In deze vorm komt 't bijna nooit voor. 't Lijkt wel...' Hij begint te mompelen en klopt er tegen. Nou niet: 'binnen' zeggen, dat is flauw. Wat pruttelt hij toch. Moet het er af?

'Wacht eens even,' zegt hij en loopt de deur uit. Als hij

met een zaag terugkomt, heb ik zó mijn broek weer aan. Daar is hij al pratend. Tegen wie eigenlijk?

Ik draai me om en zie het meteen: hij heeft die juffrouw meegebracht. Als Adam voel ik me, na het eten van dat fruit.

‘Helemaal scheef,’ kraait de dokter. ‘Uiterst merkwaardig. Zal u interesseren voor uw proefschrift.’

Nou staan ze alle twee achter me. Hij wijst met een koude vinger.

‘Ziet u wel?’ zegt-ie.

Ze klopt ook eens en gooit er wat Latijnse termen uit. Ik sta bloot en rechtop, maar heb niets meer van de meneer, die zoëven in de wachtkamer met blikken wierp. De situatie heeft me gereduceerd tot een soort marmot, met een vergroeid rechterpootje. ‘Aardig voor uw proefschrift.’

‘U kunt u wel weer aankleden,’ zegt de dokter.

Ik hoor een deur slaan, ze is buiten. Terug naar haar bureautje, met al die kaarten. Ik moet er langs bij het weggaan.

Nu lacht zij.

‘Dag meneer,’ zegt ze.

Soms is het leven uiterst gecompliceerd.

Het etentje

Die neef Ger met zijn kouwelijk gezicht heeft het toch nog tot doctor in de wijsbegeerte gebracht. We waren al gaan twifelen, want hij zat al zóveel jaren te mieren met boek en cahier, maar nu heeft hij de bul veroverd en zou kunnen opereren en genezen, als hij medicijnen had gekozen.

Zijn ouders hebben er natuurlijk een hoop drukte van gemaakt, want ook zij zagen die doctorshoed als een soort rehabilitatie van de slungel, die, als er niet met steekgeld is gewerkt of een vergissing het spel vertroebelde, een dom-

mer voorkomen heeft dan hij verdient. Oom en tante besloten in hun agitatie, dat er een eetpartij van komen moest, niet gewoon aan de uitgeschoven tafel in de voorkamer, doch in een restaurant, met kelners en ijs tot besluit. Oom had een apart zaaltje bedongen, want in zo'n afgeschotte ruimte kun je ernst en luim beter de vrije teugel laten dan in een publiek café, waar handelsrelaties of lui van de belasting allerlei fatale conclusies aan je avondje kunnen ketenen. We gingen dus in de afzondering en zaten er met een klein, doch select gezelschap. Doctor Ger zag eruit, of hij pas had overgegeven en het straks weer ging doen, maar zijn ouders straalden. Voor die mensen is het dan ook een groot geluk, want ik heb wel horen vertellen, dat ze, in Gers examentijd, op kousevoeten door het huis slopen om hem niet te hinderen bij de studie.

We waren wel nette lui, zoals we daar, in feestkledij, de kip sierlijk met ons bestek bevochten en we werden bepaald gewichtig, toen oom overeind kwam, zijn glas beroerde en zeide: 'Waarde Gerard, het examen, dat ge met goed gevolg hebt afgelegd, is zonder twijfel een der gewichtigste gebeurtenissen in uw leven. Het vormt de grondslag, waarop uw gebouw des geluks moet worden opgetrokken. Gij hebt de eerste steen van dat gebouw gelegd, en daar ik u een goed hart toedraag, kan het u niet verwonderen, dat ik in dit feestelijk uur aan de eisen des gemoeds voldoe en een hartelijk...'

Op dit ogenblik ging de deur open en trad een slank jongmens binnen. Het zag er vrolijk, zelfs enigszins verhit uit en was bezig zijn colbertjas los te knopen. Toen de jongeman ons ontwaarde, kromp hij ineem, als een kluchtspeler, die plotseling tegenover een gorilla komt te staan. Hij sloot onmiddellijk zijn jas weder, als wilde hij daaronder gestroopt wild verbergen, en stamelde iets van 'onduidelijk' en 'het

stáát er toch’, om vervolgens, beschaamd en bedremmeld, te verdwijnen.

‘...een hartelijk woord tot u spreek,’ vervolgde oom. ‘Wij allen zijn bij deze heuglijke gebeurtenis met blijdschap vervuld. Gij hebt de eerste stap gedaan, op de weg, die naar de vervulling uwer dierbaarste wensen leidt en nu...’

Deze keer verscheen er een grijsaard. Ook zijn gelaat toonde die uitdrukking van verrukking, welke men wel kan waarnemen bij woestijnreizigers, die een oase naderen, na een lange, verzengende tocht. Onze aanwezigheid sloeg hem met verwildering. Hij greep zich in de baard, zoals dat aan het eind van de vorige eeuw op de planken werd gedaan, en vatte ons geruime tijd in zijn waterig oog.

‘Wat wilt u?’ vroeg oom. ‘U stoort!’

De kelner snelde op de oude af, gereed om hem met geweld te verwijderen.

‘Ik kan er niets aan doen!’ riep de grijsaard. ‘Hierbuiten staat toch duidelijk “Heren”, of ben ik soms gek?’

‘Dat staat er wel,’ sprak de kelner, ‘maar het slaat op de deur aan de réchterkant.’

Nu wendde de oude zich tot ons, als een beklagde, die recht verkrijgen wil.

‘Laten ze er dan een pijltje bij zetten, dan raakt iemand niet in verlegenheid, nietwaar dames en heren?’ vroeg hij.

‘Jawel meneer!’ riepen wij. De kelner drong hem naar buiten. Achter het schot bleef hij nog morren, maar oom zeide: ‘Ik wijd u een dronk, waarde zoon, onder het uitspreken van de wens, dat ge in de maatschappij de plaats zult vinden, welke u, krachtens uw ijver en uwe bekwaamheid, ten volle toekomt!’

Wij verhieven ons en klonken.

De kelner stond zwartgallig met zijn rug tegen de deur.

Hongerwinter in de oorlog

Toen Fien de deur achter zich dicht getrokken had en haar wat moeizame oude-vrouwen-stap de trap op ging, zei juffrouw Wolsma tegen haar man: ‘Alsjeblieft - negen uur, daar gaat ze weer.’

De man, nauwelijks zichtbaar bij het bibberend schijnsel van het drijvertje, haalde zijn schouders op. ‘Ze gaat een slokkie water nemen,’ zei hij.

‘Dat zegt ze,’ siste juffrouw Wolsma, conspiratief fluisterend, ‘maar ik verzeker je, dat ze wat op d'r kamer heeft. Ze eet.’

‘Wat zou ze nou hebben,’ sprak de man sussend, ‘jij hebt toch haar bonkaart? Ze eet toch gewoon met ons mee? Nee, voorraad heeft ze niet meer, daar ben ik zeker van. Kom nou - Fien is toch geen gewone huurster. We kennen haar nu al dertig jaar. Ze is hier de hele dag over de vloer...’

‘Ja, dank je de bliksem,’ schamperde de vrouw. ‘Ze zit hier omdat *ik* de klik opwarm, omdat *ik* nog vuur heb. En licht...’

‘Bedoel je dát soms?’ vroeg de man, met een knik naar het drijvertje, maar de vrouw, wier stem schel en onvast werd van haat en drift, riep: ‘Ik zeg je dat ze vreet. Iedere avond om negen uur. Een slokkie water - puh, ik lách erom. Nee - die mooie vriendin van ons, die we nu al dertig jaar kennen, heeft lekkere beetjes achtergehouden en die zit ze op te smikkelen, terwijl wij hier kreperen.’ En toen de man onwillig zijn schouders ophaalde, kefte ze: ‘Geloof je 't niet? Ga dan naar boven, dan zul je 't zien!’

Hij keek naar haar magere, in woede vertrokken gezicht en een gevoel van grote treurigheid kwam over hem. ‘Toe nou,’ begon hij, maar ze slofte naar de deur, trok die half open en fluisterde met een stem die tegelijk smeek-

te en beval: 'Vooruit, ga nou Henk, ik móét het weten.'

Hij wist zelf niet waarom hij eigenlijk opstond en langs zijn vrouw de kamer uitliep. Om eraf te zijn? Uit medelijden? Of wilde hij, in zijn hart, toch ook weten wat Fien daar iedere avond boven uitvoerde? Op zijn tenen liep hij de donkere trap op, maar halverwege bleef hij staan, plotseling overvallen door de gedachte dat het toch eigenlijk niet kon. Teruggaan? Maar dan kreeg je dezelfde herrie opnieuw. Hij ging, opeens doodmoe, op de trap zitten en wreef over zijn gezicht. Wat afschuwelijk was alles toch. Eten-eten-eten - de gehele dag werd erover gepraat. Dat begon 's ochtends al. Zullen we nu een boterham nemen, of straks? Anna en hij aten 'm meestal meteen op, maar Fien kon beter bewaren. Die begon er om elf uur aan, in haar eentje. Dat irriteerde. Dan werden er van die geknepen grapjes gemaakt. 'Zo zeg, ja, jij hébt nog, he. Wij zullen wel kijken.' Ze kwamen meestal van Anna en hij wist nooit precies, of hij haar nu moest slaan of troosten als ze zo deed.

Ergens ver bonsde een torenklok. Raar, dat hij zo in het donker op de trap zat. H.J. Wolsma, gepensioneerd ambtetenaar ten stadhuize, besluipt zijn oude vriendin Fien Helsman, om te zien of ze soms eet... Je moet er eigenlijk om schateren, maar met een lege maag wil het lachen niet lukken. Suffig bleef hij zitten, gevangen in een grijze moedeloosheid. Wat zei dat mens ook weer, naast wie hij laatst in de rij stond voor spijsolie? 'Eigenlijk, meneer, kun je beter, goed toegerust, doodgaan. 'Goed toegerust, - of je uit kamperen ging! Toch was de gedachte aan doodgaan, in de laatste tijd, heel anders dan vroeger. 't Leek op lekker slapen met veel dekens en niet meer hoeven opstaan voor al dat gedonder met de kachel, die het moeizaam bijeengeschraapte hout in een ommezien verzwolg, het brood dat te weinig was, de prak waarna je een uur later alweer honger had -

kortom dat hele zielige gemartel om maar vooral ooggetuige te blijven van een leven, dat het vervloeken niet waard was...

Boven hem ging een deur open en kraakte de trap onder Fiens stap. Ze merkte hem pas op, toen ze vlakbij was. ‘He - wat... ben jij dat Henk?’ riep ze verschrikt. ‘Wat doe je daar, in vredesnaam?’

‘Eet jij, boven, Fien?’ vroeg hij loom.

Het bleef geruime tijd stil. Toen kwam, benepen, haar stem in het donker: ‘Ja.’
Zwijgen.

‘Dat moet je niet doen,’ zei hij goedig, zoals je een kind terecht wijst, ‘we moeten er toch alle drie door.’

Geen antwoord. Toen, huilerig, fluisterde ze: ‘Ik had nog taai-taai.’

‘O,’ zei hij onverschillig. De bespottelijke bekentenis deed hem niets. Hij realiseerde zich alleen dat Fien nu ook op de trap zat, drie treden hoger dan hij, en vond dit zot, zonder erom te kunnen lachen.

Beneden piepte de deur. Anna.

‘Henk,’ fluisterde ze.

‘Ja,’ zei hij.

‘Heb je 't gezien? Wat eet ze?’

Het dunne stemmetje van Fien zei, bijna droevig: ‘t Was taai-taai. Ik had het niet moeten doen, 't is lelijk.’

‘O,’ zei Anna gechoqueerd. De man merkte dat er helemaal geen triomf in haar stem was.

‘Kom,’ zei hij met een poging tot opgewektheid, ‘gaan we naar ons smeulend houtvuur, of komt Anna ook op de trap?’ Hij stond op en ging, vreemdverlegen opeens, de trap af. Fien liep terug naar haar kamer. Beschaamd? Maar even later kwam ze toch ook binnen, met een pakje in haar hand.

‘Hier,’ zei ze. ‘Nog drie stukken. Meer heb ik echt niet.’

Ze namen ieder een brok en begonnen er langzaam van te eten.

Uit ‘Honderd dwaasheden’, 1946

Het wonder van dichtbij

Die zondag wilde ik de wereld veranderen. Ik weet trouwens zelden wat ik met die dag moet aanvangen: de stad ruikt dan als de aula van een provinciaal gymnasium en de wandelaars gelijken op het ventje van de Schoolmeester, dat ‘met zijn schone buisje aan, nergens tegenaan gaat staan’. Men ziet de gelovigen ter kerke gaan, ik zwerf met mijn kinderen door het stadspark en voel me bijna gelukkig zoals je gedichten hebt die bijna poëzie zijn.

Deze keer gingen we poffertjes eten. Het fornuis werd bediend door een meisje met een lijdenstrek. Ze was net een film van Marcel Carné, zoals ze daar in de zoete walm stond, een soort engel in een versuikerd vagevuur, tragische slavin van kinderlust en een pracht stramien voor een grijs gobelin van onjuiste liefdespogingen met de pofferbaas die, op de achtergrond, met wrede snor de suikerstrooier bediende. Haar wanhoop maakte mij huilerig, want men kan zijn vader verraden en zijn moeder vermoorden en tóch melancholiek worden van een wegrijdende trein.

Mijn zoontje wierp de poffers voortdurend op de vloer en at ze dan met vuil en al op - dan had hij méér. Mijn dochttertje straalt bij zulke gelegenheden, want haar kinderhand is

gauw vol. Hun aanwezigheid op aarde wierp een nieuwe schep op mijn zondagse droefgeestigheid, want ik bedacht opeens weer, dat het helemaal niet zeker is dat ze oud en gelukkig mogen worden van de wereldgeschiedenis. Om in ieder geval het mijne bij te dragen, liet ik twee limonade komen, maar die spogen ze uit, spontaan als kinderen zijn.

‘Een goedkoop partijtje,’ zei de ober, ‘dat moet toch op, u begrijpt...’

Ik kocht de rest van zijn betoog af en wandelde terug. In het park was een oploop, maar toen we dichtbij kwamen bleek er niet eens iemand overreden te zijn. Het Heilsleger was de oorzaak. Een man met een platte pet stond op te sommen waar de verlossingsbijeenkomsten werden gehouden en op de achtergrond vormden de zusters en de korporalen een peloton van glimlachende zekerheid. Toen de spreker was verstomd, braken zij in een zeer duidelijk lied uit, waarin zij uitnodigden, mee te gaan naar hemelland.

De toehoorders, klootjesvolk in onbeheerst uitgekozen bovenkieren, ginnegapten, maar de zangers en zangeressen keken mild terug vanonder hun petten, alsof ze zeggen wilden: ‘Toe maar jongens, we hebben zó verschrikkelijk gelijk, dat beetje hilariteit kan er best af.’ Ik was opeens geneigd er, uit louter nonconformisme, ook bij te gaan, gewoon als milicien en mijn zoontje als welp. Maar ze hielden op met zingen en de hoge riep: ‘Is er soms iemand uit het publiek die iets zeggen wil?’

Er kwam meteen een gewone man met een grijs pak aan naar voren en begon te getuigen. Hij vertelde dat hij eerst een losbol was geweest, maar nu had hij het gevonden en hij adviseerde alle aanwezigen zijn voorbeeld te volgen.

‘Die vent hoort erbij,’ zei een man naast me. Hij liet zich niet neppen.

Ik was echter zeer geroerd door de spreker, niet om de

woorden die hij had geuit, doch omdat hij zich zo menselijk gedroeg. Hij jammerde in het geheel niet. Dominees door de radio doen dat vaak, dat leren ze, geloof ik als ze worden opgeleid, blijkbaar omdat de Nederlandse ziel het best met de trilboor van de galmende voordracht kan worden opengewrikt. Maar deze man sprak heel rustig en sereen en hoe ik ook luisterde en snoof - ik kon er niet onderuit dat hij het meende. Wat me zo fascineerde, was dat hij bekende een voormalige deugniet te zijn. Dit verleende zijn geval een treffende zwart-wit werking en maakte de harmonie, welke de man uitstraalde, zo hemels: hij was iemand met een geheelde barst, daar viel niet aan te twijfelen. Vroeger kwam ik, als verslaggever, wel eens bij de loges van de Orde der Goede Tempeliers, waar ook bekeerde Dostojewski-figuren rondliepen, maar die mensen zagen er altijd zo gepreoccupeerd en dorstig uit en op de, te hunner ere aangerichte, feestavondjes met chocolademelk en sjoelbakken, speurde ik steeds een soort overschreeuwde wanhoop in de wijze waarop zij zich demonstratief zaten te amuseren. En dan maar telkens naar de kraan lopen - net alsof dat hielp. Maar deze man was zonder kramp. Wat hij allemaal te berde bracht, klopte als een goed gedicht - er stond geen vals woord in. Toen hij uitgesproken was, ging hij weer aan de kant staan - maar helemaal on-polemisch, hij stond gewoon, zoals een mens kan staan. De heilsoldaten begonnen opeens heel hard op trompetten te blazen, blijkbaar om het te vieren. Daarop verliep de bijeenkomst.

‘Papa, waren dat padvlinders?’ vroeg mijn zoontje, die de woorden allemaal niet zo precies weet. Ik corrigeerde zijn waarneming, doch ik was er maar half bij, want de man die getuigd had liep vlak voor me. Door grote passen te nemen, geraakte ik naast hem. Hij snoot net zijn neus, wat me een beetje tegenviel. Om een begin te maken, vroeg ik hem zijn

mening over het weder. Nou, dat schikte wel, we hielden het wellicht droog. Hij bemerkte mijn honger naar contact en lachte zindelijk. Waren dat mijn kinderen? Ze zagen er fiks uit. Wilden ze oom wel een handje geven? Ik verleende met een knik mijn sanctie aan zijn voorstel en zij kwamen hem beleefd groeten.

Om te voorkomen dat de zaak geheel zou vastlopen in een zinloze uitwisseling van cultuurhandelingen, kwam ik meteen ter zake en vroeg of hij indertijd diep gezonken was, want het interesseerde mij te weten, of ik werkelijk met een herstelde booswicht te doen had.

Hij keek mij bekommerd aan. Nou meneer, dat had er niet mooi voorgestaan, destijds. 's Avonds was het voortdurend bier drinken in een café met muziek, vloeken deed hij als de beste en zijn vrouw kreeg zo nu en dan een tik, daar had hij geen kwaad in gezien. Maar dat was nu allemaal voorbij.

Ik voelde, bij zijn biecht, mijn geestdrift voor dit gesprek opeens uit mij wegzakken. Hoewel ik het slaan van vrouwen allerminst wil aanmoedigen, vond ik toch zijn verval niet overtuigend genoeg. 'Het blauwe lepra van de stad', waarvan de dichter rept, glinsterde onvoldoende in zijn uiteenzetting en daardoor verloor zijn bekering voor mij de charme van een salto mortale. Men gaat zich toch ook niet verhangen, omdat men een bibliotheekboek te laat heeft terugbezorgd?

Reeds sprak hij over de bijeenkomsten en de clubgebouwen, het nut van het soep verstrekken en andere zaken die niet voldoende op een geëxalteerde verbeeldingkracht werken en toen hij mij een traktaat voorhield en accuraat de prijs vermeldde, op diezelfde warme manier die zoëven zijn getuigenis had doen flonkeren, gaf ik hem mijn kwartje reeds met de onaandoenlijkheid van iemand, die aan de deur koopt omdat hij geen 'neen' durft zeggen.

‘Hier moet ik linksaf,’ zei ik, zoals je vroeger, als Narcissus op vrijersvoeten, een plotseling eind maakte aan een wandeling met een meisje, omdat ze eigenlijk naar zoende. Hij praatte nog als iemand die een polis wil afsluiten, maar ik geraakte van hem los door vaag te beloven dat ik eens zou komen en het adres van het clubhuis onduidelijk in mijn boekje te krassen.

‘Was dat oom Jaap?’ vroeg mijn zoontje, toen we in de schemergrijze zijstraat liepen.

‘Neen,’ zei ik wrokkig, ‘het was geen oom.’

Baden in Stockholm

Hoewel Stockholm een hoogst zindelijke stad is, wordt men er op den duur toch vuil. Ik begaf mij derhalve naar een groot, gemeentelijk badhuis en beval een kuipbad, daar het befaamde Zweedse bad neerkomt op een proces tussen verschroeiing en mishandeling, waarvoor ik pas. Nu moet men in vreemdtalige badinrichtingen altijd een beetje uitkijken: men kent er de gewoonten niet, opent verkeerde deuren en loopt daardoor de kans, ontkleed de huiskamer van de conciërge of het kantoor van de directeur binnen te treden, wat bij geen enkele nationaliteit in de bedoeling kan liggen.

Zo heb ik in Parijs, waar ik voor het eerst van mijn leven een Turks bad nam, geruime tijd naakt in een kil vertrek gestaan, waar wel veel fauteuils, maar in het geheel geen mensen aanwezig waren. Mijn groeiende vrees, dat ik, tengevolge van een misverstand aan de cassa, in een openbare leeszaal terecht gekomen was en me dus wellicht beter niet had kunnen ontkleden, werd nog aangewakkerd, toen na ongeveer tien minuten een heer in rok verscheen, die mij vroeg wat ik daar deed. Ik antwoordde, dat ik een Turks bad

aan het nemen was, waarop de man mij, onder het openen van verscheidene deuren, naar een andere vleugel van het gebouw geleidde, waar zich tot mijn verlichting verschillende personen ophielden, die in dezelfde toestand verkeerden als ik.

De lezer zal begrijpen, dat ik mij, na deze ervaring, liever beperkte tot een kuipbad, dat van de Nederlandse bader minder technische en folkloristische kennis vereist. Inderdaad geraakte ik na enig zoeken in een kamertje, waar een kuip vol warm water reeds op mij stond te wachten. Twee minuten later zat ik erin, greep naar de zeep en maakte mij juist op, een van onze mooie, Nederlandse badliederen aan te heffen, toen de deur van het hokje werd geopend en een bejaarde juffrouw binnentrad.

Zij knikte mij bemoedigend toe en hield daarop in de Zweedse taal een korte, niet geheel duidelijke redevoering tegen mij. Aannemende, dat het haar op den duur wel duidelijk zou worden, dat het kamertje al bezet was, ging ik door met mijn zeep, maar zij liet zich niet uit het veld slaan, kwam naderbij en wees voortdurend in het water, waardoor ik werd beslopen door de vrees, dat ik misschien op een van haar eigendommen zat. Meteen stak zij haar hand in het bad en pakte onverhoeds mijn been, wat flauw was, want ik moest mij vastgrijpen om niet onderuit te glijden. In weerwil van mijn onmiskenbare verbazing hield zij vol, bracht mijn been geheel boven de waterspiegel, nam borstel en zeep en begon mij te reinigen met een onbeschrijfelijke grondigheid.

's Lands wijs, 's lands eer: als men weet, dat dit een hoogst normale Zweedse gewoonte is, zal men begrijpen hoe moeilijk het valt de bewoners van dit mooie land, sommige van onze politieverordeningen uit te leggen en een beeld te geven van Calvijns erfelijke druk. Zittend in die kuip, heb

ik mij de tijd gekort met het in gedachten opstellen van een lijst met namen, van allerlei verdienstelijke Nederlanders, die ik graag eens in deze situatie zou gadeslaan. En terwijl de juffrouw schrobde, gevoelde ik mij verplaatst in de goede jaren van de jongenskiel, toen mijn moeder mij nog placht te wassen. Maar die vertelde er ook een verhaaltje bij...

De erepoort

Op de Dam hield een oude, morsige man met een klein grijs sikje mij staande en zei: ‘Meneer, mag ik misschien een dubbeltje voor de erepoort?’

Ik stak mijn hand automatisch in mijn zak maar vroeg, voor ik het geld overreikte: ‘Waar staat die erepoort eigenlijk?’

‘Och meneer,’ sprak de man met filosofisch gebaar, ‘er is helemaal geen erepoort.’

‘Nou, dan geef ik ook geen dubbeltje,’ verklaarde ik opstandig. Ik laat me ten slotte niet neppen.

‘Maar meneer, wees nou toch redelijk,’ riep de man. ‘Wat ziet u nu aan zo'n erepoort? Een paar van die serpentines en een miezerig stukje groen! We zijn toch alle twee volwassen mensen. Wees blij dat ik er geen een heb gemaakt.’

Hij praatte zo luid en met zulk een nadruk van door niets gesteunde verontwaardiging, dat allerlei mensen stil bleven staan.

‘Wat is hier aan de hand?’ vroeg een bolle postbode.

‘Ach,’ zei een juffrouw, ‘die slungel heeft die ouwe man een klap gegeven.’

‘Maar dat is nu toch het tóppunt,’ riep ik nijdig, ‘die vent zei tegen mij...’

‘Mensen oordeelt zelf,’ sprak de grijsaard, ‘deze man is mij

geld schuldig en dat wil hij mij niet betalen. En weet u waarom niet?’ Hij nam een demagogische pauze en vervolgde honend: ‘Omdat ik hem niet vertellen kan waar in Amsterdam een erepoort staat.’

Alle mensen begonnen luid te lachen. Ze gaven mij geniepige duwen en de postbode riep: ‘Kijk 'm staan, die kinderachtige vent! Een erepoort wil hij zien. Er is helemaal geen feest vandaag.’

Ik duwde woedend terug en schreeuwde: ‘Gelogen. Die man is zelf over dat ding begonnen. Hij zei dat hij er een gemaakt had en...’

‘Nou mensen, ik hoef u al niks meer te vertellen,’ zei de oude rustig en hij ontblootte zijn hoofd om zijn eerbiedwaardige lokken te laten zien. ‘Heb ik het uiterlijk van een man, die op een doodgewone dag de Dam gaat versieren?’

Neen, zo zag hij er niet uit. Iedereen drong tegen iedereen en een kwartier later zaten we met een hele club op het politiebureau. De brigadier had een grote snor.

‘Student zeker?’ zei hij begrijpend tegen mij.

‘Waarachtig niet,’ antwoordde ik strijdvaardig en gaf hem mijn papieren. Met een half oog keek hij ze in. Toen ging hij op de rand van zijn tafel zitten en zei, met de geknepenheid van iemand die, in strijd met zijn natuur, een zaak nu eens heel tactisch zal aanpakken: ‘Kijk eens meneer, we bennen ten slotte allemaal jong geweest enne - nou ja, een grapje is een grapje, maar er zijn grenzen, nietwaar...’

Ik wou iets zeggen, maar hij wenkte af.

‘Die man heeft me alles verteld,’ vervolgde hij. ‘Enfin, ik begrijp het best, we hebben hier met de studenten al van álles aan de pet gehad, maar houd me ten goede, meneer - móói is het niet, om een oude man voor de gek te houden.’

‘Maar luister nu toch eindelijk eens,’ riep ik wenend, ‘die

vent komt naar me toe, op de Dam, vraagt geld voor een erepoort en er *is* helemaal geen erepoort!

De brigadier knikte mij bemoedigend toe.

‘Kom nou,’ sprak hij fijntjes, ‘nou zult u als gestudeerd mens toch zélf wel begrijpen, dat dit een vreselijk onwaarschijnlijk verhaaltje is. Wie zal zó iets nu doen?’

Nee - u moet stáán voor wat u gedaan hebt. En ik vind het misselijk, om een oude man te schoppen.’

‘Schoppen?!’ schreeuwde ik, ‘ik héb helemaal niet geschopt.’

‘D'r bennen vier getuigen van,’ sprak de brigadier somber en hij wees op drie querulanten en een valse juffrouw, die mij vanaf een bankje mesblikken toewierpen. De juffrouw riep fel: ‘Er is geen eerbied meer voor grijze haren bij de jeugd van tegenwoordig.’ De mannen knikten neerslachtig en zagen ernaar uit, dat ze graag eens met mij op de vuist zouden gaan. Ik voelde mij doodmoe worden.

‘Nou ja,’ zei de brigadier, die mijn gezicht bekeek, ‘beulen bennen we hier ook niet, meneer. Er zijn al rechtszaken genoeg op de wereld, dus als het éven kan, dan geven we er geen gevolg aan.’

‘Wat moet ik doen?’ vroeg ik moedeloos.

‘Doodeenvoudig,’ sprak de politieman. ‘U betaalt die oude man de rijksdaalder die hij nog van u krijgt, en wij zien verder van alles af.’

Mijn krachten waren verbruikt. Ik liet de oude binnenbrengen en betaalde.

‘Dank je wel Andries,’ zei hij, mijn hand schuddend, ‘en laten we het verder vergeten. We zijn ten slotte volle neven en het is ook niet de eerste schop, die ik van je gehad heb, nietwaar? En wat die honderd gulden aangaat...’

Gillend rende ik het bureau uit en sprong in de gracht. Pas op de bodem vond ik rust en recht.

Schrijf nooit een massaspel

Toen ik nog een jongmens van negentien jaar was, schreef ik eens een massaspel, ten behoeve van de 1 mei-viering der Sociaal-Democratische Arbeiders Partij. Het ging voornamelijk over de vrijheid en behandelde, geheel op rijm, de uiteenlopende manieren waarop dit diep verlangen in de loop der eeuwen is geknot.

Om niet onvolledig te zijn, was ik maar vroeg begonnen, zodat het eerste tafereel de toeschouwers naar de tijden der farao's bracht, toen eenvoudige lieden ook niet konden doen waar ze lust in hadden. Langzaam sleepte het stuk zich door de ganse geschiedenis der mensheid en passeerde daarbij een reeks van opluchtende revoluties. Ook belangrijke feiten als de afschaffing van de slavernij of de komst der machine hadden in mijn werk een goede plaats gekregen. Het laatste werd niet slechts in de verzen vermeld, doch vond terzelfder tijd, op last van mijn indicaties, uitbeelding in een bewegingsspel, dat zich op de achtergrond voltrok. Groepen mannen en vrouwen, in zwarte gewaden, gaven immers door gelijktijdig verrichten van bewegingen, die een met mij bevriende jongedame had bedacht, een pieuze uitbeelding van de manier waarop zo'n machine gewoon is zich te gedragen.

Nu schrijft men zulke dingen lichtvaardig neer, want waar liggen de grenzen ener dichterlijke fantasie? De opvoering van een werk waarin bij voorbeeld tussen haakjes wordt vermeld (op achtergrond voltrekt zich de Franse revolutie) levert echter nogal wat problemen op, vooral als de regisseur een montere jongen is, die zo'n zaakje nooit eerder bij de hand heeft gehad.

Daar het te verwachten aantal bezoekers de 6000 zou overschrijden, was geen enkele zaal groot genoeg om ons

evenement te bevatten. De oplossing werd gevonden in het huren van een enorme hal, waarin de autobussen van de stad, na volbrachte dagtaak, werden opgeborgen. Nu, daar was plaats genoeg. Elk woord dat men er sprak werd echter 16-voudig teruggegeven door een gigantische echo, die de bouwmeester onopzettelijk bij zijn schepping had ingekookt. Een ander nadeel was, dat de hal slechts éénmaal voor een avondrepetitie ter beschikking van de uit ruim 700 personen bestaande cast kon worden gesteld, zodat wij eigenlijk pas op de première zélve een complete indruk van het spel kregen. Daar het podium, dat door een geestverwant tegen een scherp gecalculeerde prix d'ami was opgetrokken, op de repetitie herhaaldelijk instortte, kwamen wij die avond niet veel verder dan tot mijn mokkende Egyptenaren. De regisseur wilde doorwerken, maar toen de nacht begon te vallen, kwamen de ouders der goeddeels jeugdige spelers onthutst op kleine fietsjes aangereden en haalden hun kinderen weg om te gaan slapen, zodat we de paar volwassenen, die ons tegen tweeën restten, ook maar huiswaarts zonden, daar men de Franse revolutie nu eenmaal niet kan uitbeelden met zes grijsaards van uiteenlopend postuur.

Ofschoon wij, gedachtig de zegswijze ‘slechte generale, goede voorstelling’ niet pessimistisch waren, leverde de première ons toch nog een reeks van ontmoedigende verrassingen. De gebrekkige repetities hadden verhinderd te onderzoeken, hoeveel tijd de vertoning vorderde, maar daar de meeste toneelstukken des avonds te elf uur aflopen, had ik niet ingezien waarom nu juist *mijn* werk op die regel een uitzondering zou maken. De première leerde echter anders.

Reeds om acht uur was de hal geheel gevuld door ruim zesduizend meivierders van beiderlei kunne. Als men het zo leest, lijkt het niet eens veel, maar krijgt men dit getal in

mensenhoofden voorgerekend, dan staat men toch wel tegenover een verontrustend clubje.

We begonnen wat laat, daar het orkest, dat de ouverture spelen moest, door een drukfout niet op het programma vermeld stond en gebelgd de toeters weer begon in te pakken toen wij, achter de coulissen, juist dachten dat ze gereed zaten om los te branden. Met moeite en een beroep op de socialistische solidariteit kon de kwestie worden bijgelegd. Helaas waren een paar zangkoren, die ik had geïndiceerd, ten gevolge van een misverstand naar een verkeerde zaal gegaan, zodat we er een stoet autobussen heen moesten zenden, daar zij telefonisch weigerden de afstand te voet af te leggen. Toen ze arriveerden was het wachten nog slechts op twintig negers, die voor een te Amerika spelend tafereel uit de stad Antwerpen zouden komen vliegen. Hoewel ik die lui persoonlijk een briefje had gezonden waren zij er om acht uur nog niet en zij hielden ons in spanning, tot het te laat was om aan hun verschijning nog waarde te hechten.

Toen mijn Egyptenaren, tegen negenen, onder de last der farao's begonnen te bukken, bleek dat de toneel verlichting die door een partijgenoot pas enige uren voor de voorstelling was aangebracht, enige oneffenheden vertoonde. Door een ongelukkige plaatsing van een paar schijnwerpers waren de decors doorschijnend geworden, zodat het publiek, in strijd met onze bedoelingen, naast de ritmisch zwoegende slaven de voor de volgende scène gereedstaande personen in silhouet kon waarnemen. Daar deze lieden niet bevroedden, dat zij werden bespied en zich de tijd kortten met op het hoofd te krabben of eens over borst of achterdeel te wrijven, voegden zij een wel bijzonder nuchter schimmenspel bij het gebeuren, dat wél voor vertoning bestemd was. Gelukkig sprongen al spoedig de meeste lampen, zodat het toneel allengs duisterder werd en ook van de groe-

pen achter de coulissen steeds minder waar te nemen viel.

Tegen middernacht waren wij pas bij de Middeleeuwen. Het publiek, begrijpend, dat het nog menig eeuwtje voor de boeg had, begon, met het oog op de laatste trams, de hal te verlaten en ik verzeker u dat men het hóórt indien zesduizend personen met grote knoopschoenen aan, zich over een betonnen vloer mompelend in de richting van de uitgang gaan bewegen. Terwijl ik achter de schermen, waar het na elke knal donkerder werd, telkens nieuwe taferelen het uitvallen, was het publiek in volle aftocht. Alleen aan een stoutmoedige sprong van de Middeleeuwen naar Thorbecke viel het te danken, dat de slotapothose nog ten overstaan van een handvol plakkers kon worden afgewikkeld - maar stellig hadden wij op dat droevig ogenblik meer mensen op het podium dan in de zaal.

Verschillende medewerkenden kregen daarop de gebruikelijke zenuwaanvallen, terwijl de officials die op de been bleven met elkaar op de vuist wilden, daar de meningen over de schuldvraag aanvankelijk zeer verdeeld waren. Pas toen *ik* achter de coulissen kwam viel iedereen stil. Een grote wisselloper, die met een golvende baard aan voor tiran had gespeeld, zei dreigend: 'Daar heb je hem,' waarop allen begonnen op te dringen, als was er weer 'n massaspel gaande. Vrij snel verliet ik de hal. Kort daarop werd ik tot toneelcriticus benoemd.

Uit 'Allemaal onzin', 1948

Spelen in het plantsoen

Het nieuwste spel, dat mijn dochter van acht met haar vriendinnetje speelt, is het schrijfspel. Eerst lijntjes trekken, dan de kroontjespen diep indopen en vervolgens, mooi dun en dik, met de tong uit de mond: ‘Lieve Marietje. Je vader is dood. Ik heb hem begraven. Dag! Anneke.’ Het antwoord arriveert prompt en luidt: ‘Lieve Anneke. Je moeder ligt in het ziekenhuis. Ze is óvergereden. Door een auto. Dag! Marietje.’ Als je die correspondentie later onder ogen krijgt, voel je toch behoefte eens in de kinderkamer te gaan onderzoeken of er soms een werkje van Sartre tussen de prentenboekjes is geraakt.

Overigens is dit maar één aspect van het nieuwe spel. Sinds kort schrijven zij ook manifesten. In het plantsoentje, vlak bij huis, staat een houten consumptietentje, waar oom Dorus, behalve flesjes priklimonade, ook zuurstokken en hardgele ouwel verkoopt. Lange tijd was zijn toko een duidelijke attractie, maar vorige week liepen alle dwergjes uit de wijk te hoop: er wás iets, met de kwaliteit van de stokken.

‘Het zijn terpentijnstokken,’ verklaarde een kleine jongen met stukgevallen knieën en een te wijde pet op.

‘Zó vies, pap - bah, ik heb het uitgespuugd,’ zei mijn dochtertje, nog na-walgend.

Oom Dorus zat nijdig op zijn snor te bijten, want hoewel hij gaarne voorwendt een hele kindervriend te zijn, kan hij weinig van zijn luttele klanten hebben. Soms loopt hij ze woedend na tot aan de brug, alleen omdat ze gezongen hebben: ‘Gekke Dorus, gekke Dorus’ op de wijze van ‘Oranje boven’, want hij kán niet inzien dat zijn doldriftige reactie van dat zingen juist zo'n leuk spelletje maakt, waarmee altijd succes wordt geboekt in een ledig kwartiertje.

Marietje, door allen afgevaardigd, kwam parlementeren. ‘Oom Dorus, het zijn vieze stokken en we willen de centen terug.’ Hij begon al rood aan te lopen.

‘Ja seg, doe me nou effe een lol - we spēlen hier geen winkeltje!’

‘Vieze stokken, vieze stokken,’ begon de kleine jongen te zingen en omdat het dezelfde wijs was van ‘Gekke Dorus’ kwam hij meteen naar buiten galopperen en meende: ‘Wacht eens effe, schoften - nee, blijf nou eens staan als je durft...’ Maar de zwerm was al weggevlogen, kwetterend als echte vogeltjes.

Tegen de middag, toen de tentjesman naast de koffieketel indutte, kwam de tegen-actie. Ze plakten een papier op zijn deur, waarop ze, aan mijn rein bureau nota bene, met de keurige letters van de Montessori-school geschreven hadden:

‘Hier niet kopen. Alles is vies en duur!’

Het kostte een uurtje eer die snor doorhad, welke antireclame er bij hem was opgehangen, maar toen kwam hij dan ook briesend het plantsoen in, dreigde met benen breken of nekken knakken en veroorzaakte opnieuw die zalige opwindung, welke in de namiddag zo van pas kan komen.

Alleen Fransje, die zo lang is voor zijn negen jaren, dorst

nog een nieuwe stelling aan te plakken. Die hing na het eten op de deur en luidde: 'Wij zijn helemaal niet bang voor een ventje uit een tentje.'

Naar de techniek van het vers te oordelen, een epigoon van Han G. Hoekstra. Oom Dorus las het pas toen de dader al sliep en bracht de onvermoede wijsheid op, er des anderen daags over te zwijgen. Langzaam maar zeker keerde men toen tot zijn specte stokken terug, zodat er geen nieuwe afficheringen meer op zijn bedoening plaats vonden.

Toen ik zaterdag het huis verliet, hadden mijn kinderen de fiets van de buurvrouw veroverd. Mijn zoontje zat gering op de bagagedrager en mijn dochtertje omklemde het stuur en vroeg: 'Maggen we over de kade fietsen?'

'Neen,' zei ik, 'het is nu te druk.'

En ik wilde doorlopen.

'Maggen we dan een kwartje uit de spaarpot halen?' riep mijn zoontje.

'Een dubbeltje,' dong ik af. Ik was al bijna bij de hoek, toen het dunne stemmetje van mijn dochtertje klonk: 'Pap - maggen we katholiek worden?'

Daar sta je als vader even bij stil.

'Wát wou je?' vroeg ik.

'He toe - Freekje en Mina zijn het ook!' riep mijn kind, als gold het een ijsje.

'Nee hoor,' besliste ik, 'daar zijn jullie nog veel te klein voor. Ga maar liever spelen, mooi schrijven of zo iets.'

Na deze vaagheid ging ik dan toch de hoek om, maar een paar uur later vond ik ze, met een hele zwerm Wimpies en Jantjes, in mijn kamer.

'Wij schrijven!' riep mijn zoontje feestelijk en hij toonde mij een kaart, waarop zijn zuster in grote letters had te boek gesteld: 'Vanavond komt hier *gratis* een danseres dansen.'

Van deze plakkaatjes hadden ze er wel tien gemaakt. Ze werden, even later, met gluton op de plantsoenbankjes bevestigd. De oude mannetjes moesten soms een eindje opschuiven, om een plaatsje vrij te maken. Ze deden het gewillig, want Amsterdammers vormen, van huis uit, een inschikkelijke stam.

Om half acht moesten we mee om de voorstelling te zien. Alle mensen op de bankjes kregen een grote, rode toegangkaart. De honden ontvingen kleine, witte biljetten. Ze waren gratis doch vormden een onrustig bezit, want een jongetje met een sjako op wilde er zó dikwijls een gaatje in knippen, dat zelfs de oude mannetjes hem op het laatst onverrichterzake heen zonden.

De voorstelling begon wat laat, maar eenmaal aangevangen bleek zij zeer gevarieerd. Er was een toneelstukje over 'het spook in de kast', waarin mijn zoontje, achter een boom geplaatst, alleen maar enkele treurige 'boe's' had bij te dragen, er was een dansje van Marietje die, in koninginnedracht, als een libel over het gras zweefde en er viel ten slotte een anekdote te horen van Wim, die met al zijn zes jaren naar voren trad en in sublieme onschuld een gruwelijke 'nur für Herren'-mop opzond, welke hij zeker van zijn pa had opgevangen. Toen de pointe in de zomeravondlucht verstorven was, begonnen de oude mannetjes vettig te grinniken en nam Wim, buigend als een page, het succes in ontvangst. De schemer sloop al uit de struiken en de torenklok begon zwaarmoedig aan haar acht slagen. Toen de jongen met de sjako de kaartjes nog één keer had geperforeerd, ging de hele komediantentrop voldaan naar bed.

'Morgen weer, he pap?' zei mijn zoontje onder de dekens. Toen vielen zijn ogen toe.

De heer Cohen

De kledingzaak van de heer Cohen was in een smalle volksstraat, vlak bij mijn ouderlijk huis. Als kind kwam ik er wel spelen, met mijn vliegende Hollander. De heer Cohen, een kleine, blozende man met een rossig kneveltje, leunde altijd aan de deur, want hij was stoepier, een ambacht dat later in onbruik raakte.

Stond iemand voor zijn etalage stil, dan begon hij dadelijk een gesprek. Kijk eens, dat waren chique jassen tegen lage prijs en als meneer eens mee naar binnen ging, zou hij nog mooier spul te zien krijgen. Soms liepen de mensen door, hem afschuddend als een lichte vrouw, maar zo nu en dan ging er een talmend mee naar binnen, waar de heer Cohen er steeds voor zorgde dat er, wat hém betrof, geen zwijgen viel.

Als ik aan de hand van mijn vader door de straat ging, wist ik dat de winkel een oponthoud van een half uur betekende, want de heer Cohen was ook lid van de SDAP, net als wij. Samen bemompelden de mannen dan de politiek en ik voelde hoe de tederheid van gelijkgezinden dit gesprek beheerste en stond muisstil aan vaders hand, steeds vriendelijk lachend als de heer Cohen mij aankeek, want ik wilde de warme overeenstemming niet verstoren door onbeleefdheid of ruw gedrag.

Mijn moeder begreep dat niet en daarom was het voor mij zo kwellend, met haar een nieuw jasje bij de heer Cohen te kopen. De kleine man balanceerde dan tussen twee faculteiten - vaders strijdmakker en een confectiewinkelier, die een dame bokkegoed verkoopt, maar steeds deed het optreden van mijn moeder zijn lagere ik overwinnen.

Stond ik met het jasje voor de spiegel, die vol vochtsproeten zat, dan vroeg mijn moeder onwelwillend: 'En wat kost dat nu nog?'

Daarmee werd de laatste rest van geestesgemeenschap vernietigd. De heer Cohen vergat P.J. Troelstra en begon eenvoudig het jasje te plaatsen. Hij noemde de prijs, maar zó meesterlijk geïntoneerd en onmiddellijk overschaduwde door een cavalcade van voordeeltjes, dat het mij altijd te geef voorkwam. Maar mijn moeder bleef koel en probeerde af te dingen. Toen de heer Cohen eens klaaglijk uitriep, dat hij hierop nog maar 35 cent verdiende, stiet zij een kort lachen uit, dat de man deed verbleken.

Na zo'n aankoop rekende ik het altijd tot mijn kinderplicht de heer Cohen, door overdreven petgroeten, te bewijzen, dat de SDAP-vriendschap niet onder het incident had geleden. Soms liep ik daartoe speciaal door zijn straat. Ik heb dat gevoel altijd gehouden. Veel later, toen ik al getrouwd was, kwam ik hem nog wel eens tegen op de tram en nam steeds zeer eerbiedig mijn gleufhoed voor hem af. Hij informeerde dan altijd naar mijn vader en droeg mij op, hem hartelijk te groeten. 'Je wordt al een hele kerel,' riep hij eens. Ik was dan ook reeds 31 jaar oud.

Het laatst zag ik de heer Cohen in de oorlog voor het station. Er stond weer een trein gereed, die naar Westerbork zou rijden en de oude, arme joden kwamen zich daar gepakt en gezakt melden. Ik stond te kijken en zag een hoop bekenden, kooplui van de boekenmarkt met voddige bagage, want ze mochten immers van alles meenemen.

Een van hen, een dikke, oude man over wiens linkeroog een vlies lag, vroeg aan een kleine, felle, die altijd met goedkope boekjes stond: 'Wat heb-ie allemaal in die kist?'

'Sigare, voor de SS,' riep het ventje honend en zich tot mij wendend, zei hij: 'Ik gá maar, want als ik rond blijf lopen, meneer, word ik een sluipmoordenaar.'

Ook de heer Cohen kwam aanstappen. Hij had een rugzakje op de rug en zijn broekspijpen verdwenen in been-

kappen, die hij anders nooit droeg. In het voorbijgaan gaf hij mij de hand, want hij wilde niet te laat komen.

‘Geef de groeten aan je vader,’ zei hij.

Kauwgummi

Mijn kind had ik uit school gehaald en het stukje kauwgumme had ik voor hem gekocht, want we zouden samen naar de Cineac gaan - een zoet feestelijk ritueel, waarbij zijn uitverkoren snoepgoed nooit ontbreken mag.

Op de heenweg converseerden wij opgeruimd doch fragmentarisch, want zo'n vijfjarige springt graag van de hak op de tak en kan, midden in mijn leerzaam referaatje over de stoplichten, opeens zeggen: ‘Weet je hoe een soldaat gedag zegt? Zó. Met zijn vingers.’

En hij blijft stilstaan en slaat ernstig aan zijn alpinopetje.

Van de filmpjes in de Cineac begrijpt hij geen syllabe, maar als ik hem van ter zijde bekijk, zie ik zijn door de kauwgummi regelmatig bewegend gezichtje mild van tevredenheid naar het doek geheven. Bij een reportage over de buikige politieke aktentassers, die ons lot in handen hebben, verklaart hij enkel: ‘Die mannetjes kunnen écht praten,’ als ging het om mamma-poppen en ten overstaan van een zeer wit sneeuwpanorama, waarin kleine skifiguurtjes naderbijsuizen, stelt hij welwillend vast: ‘Dat zijn vliegjes.’

Hij eet er de kosten kortom niet aan af, want zelfs het tekenfilmpje, met zijn hardhandig-kwakende koddigheid, doet hem alleen maar wantrouwig naar mijn hand zoeken.

‘Dat was om te lachen, he?’ zeg ik, als het uit is. Hij knikt.

‘Een beetje om te lachen,’ corrigeert hij dan. ‘Maar dat meisje lachte heel hard, he pap?’ En hij wijst achterom.

‘Zullen we dan maar poffertjes gaan eten?’ stel ik ont-

goocheld voor. Hij springt meteen enthousiast van de klapstoel en huppelt even later aan mijn hand naar de zoetewalm-winkel, waar wij ons begerig aan een tafeltje zetten - vlak bij het fornuis, want hij moet het allemaal goed zien.

Een witte man is daar krachtig in de weer en twee anderen zitten aan de kant zeer dunne shagjes te roken of eens op het hoofd te krabben.

‘De poffertjes worden gebakken door die meneer met de watjes in de oren,’ meldt mijn zontje op de constaterende toon van de neutrale waarnemer maar voor ik reageren kan, zet de man, die inderdaad fikse plukken in de beide schelpen heeft binnengedreven, de dampende bordjes al voor ons neer.

Mijn metgezel opent de mond, neemt het kauwgommi knoedeltje eruit en legt het voorzichtig op tafel. Dan weerhoudt het poffergenot hem vijf volle minuten lang van iedere conversatie.

Als het allemaal op is en betaald, ontdoe ik zijn gewaadje van de strooisuiker, veeg de boterresten van zijn kin en wandel bevredigd met hem naar buiten. We hebben het hele feestprogramma gehad.

‘Dat was lekker, he?’ zeg ik.

Maar hij staat opeens stokstijf.

‘Wat is er?’ vraag ik.

‘Me kauwgommi!’ roept hij ontzet, ‘heb ik vergéten!’

‘Nou ja...’ pleit ik, ‘t was tóch op.’

Maar hij kijkt zó diep rampzalig, dat ik toegeef. Ten slotte is het zijn feest, dus als hij nu meent dat het weer in zijn mond moet, past het mij niet, mijn wil door te zetten. Rechtsomkeert!

Doch als we de zaak weer binnenkomen, zie ik een echtpaar voor ons tafeltje van zoëven en nóg een stapje dichterbij neem ik ook waar wat zij doen. De man probeert, met een gezicht vol walging, de kauwgommi van de mouw der

smartelijk bewogen dame te verwijderen. Het lukt niet zo best, want het wordt een lange sliert, waarop de ober onthutst neerkijkt.

‘Dat is mijn kauwgummi!’ roept mijn zoontje verontwaardigd, maar ik pak hem vierkant op en snel de tent weer uit, voordat die man zijn commentaar heeft kunnen plaatsen.

Buiten droogde ik zijn tranen. En op het hoekje hebben wij een nieuw stukje kauwgummi gekocht. Want geloof me - tegen dát kindergenot is toch geen kruid gewassen.

Einde

Met mijn zoontje zou ik in de stad een broekje en een overhemdje gaan kopen. Goed toegerust met koekjes en brokken voor onderweg, gingen we op stap. De conversatie was licht en feestelijk. ‘Zag je dat kleine hondje?’ of: ‘Die meneer lachte zó: hōh hōh hōh.’

Bij het Spui stond een zwijgzame man met luchtballonnen. He toe, pap... Nou, een groen dan. Hij keek er even later zó stralend naar op, dat ik geen spijt had van mijn centen.

In de winkel was het druk, maar toen we eindelijk aan de beurt waren, liet hij zich door het gedrang achter zijn rugje niet haasten bij zijn keuze tussen drie acceptabele broekjes. De bediende ging al eens op zijn andere been staan toen hij eindelijk besliste.

‘Dié!’

Een zwarte van ribfluweel. Natuurlijk moest de broek meteen aan en het nieuwe blauwe hemdje ook.

‘Er hoort eigenlijk een riem op,’ zei de bediende fijntjes en toen duurde het niet lang, of ik was bezweken voor zo'n breed lederen corset, ter bijeenhouding van padvindere en woudlopers.

‘Nou ben je een grote jongen,’ zei ik, toen hij geheel vernieuwd naast mij ging. Nou, aan zijn manier van lopen kon je zien, dat hij mij gelijk gaf. Hij bewoog zich anders voort dan zoëven - onverschilliger, hoekiger en met groter passen.

‘Pap,’ zei hij opeens. ‘Ik wil de luchtballon niet meer.’

‘Waarom niet?’ vroeg ik verbaasd. ‘En je vond 'm zo mooi?’

Hij keek weifelend naar het blij dansende speeltuig.

‘Zo kinderachtig...’ sprak hij toen. ‘t Is niet voor gróte jongens...’

En hij haalde zijn broek eens op, want die wilde aldoor aan de nieuwe riem ontsnappen.

‘Zullen we 'm loslaten?’ vroeg ik.

Hij knikte.

Zó kwam het dat een jongetje een ballon aan de wind prijs gaf, zonder te huilen om het verlies. Hij keek 'm wel lang na. Het waren zijn kleuterjaren die daar gingen - hoger en hoger, tot je niets meer zag.

Uit 'Klein beginnen', 1950

Een bedenkelijk huwelijk

I

Die morgen ben ik naar dat winkeltje op de gracht gegaan. Ik kom er wel meer, want het is de vestiging van een kleinhandelaar in dieren, die zijn hele etalage heeft gevuld met een ruime sortering jonge poesjes. Ze zitten met d'r dertienen in het zaagsel en doen een beetje denken aan een tafereel uit een lekespel van vrijzinnig christelijke meisjesstudenten. Er zijn twee witte bij, die pretentieuze gezichtjes trekken van geroofde kasteelkinderen, met geborduurd ondergoed in een zigeunerkamp, want die andere vertonen de ongegeneerdheid van Mokumse beroepskampeerders en wegen de plukjes zaagsel niet eens meer uit de snorren.

Als ik bij de winkel ben aangekomen, pleeg ik tegen het raam te tikken. Ze kijken dan naar me op met zo'n gezicht van: 'Daar heb je die man weer'. Een hele kleine, bibberige, met een vreselijk ordinair stofje aan, vervult telkens weer de rol van dat vriendelijke, doch bijzonder domme kaboutertje uit Sneeuwwitje en wil aan mijn vinger likken, want het wurm kán maar niet bevatten wat glas eigenlijk is. De andere lachen haar uit en roepen: 'Kijk die gekke Sofie!' Want

de toon is soms niet hartelijk in die etalage en er valt menig schuttingwoord. Ik versta het allemaal, omdat ik, in de oorlog, ook nog een poosje kat ben geweest. Wat een akelige tijd was dat! Als ze over mijn rug aaiden, kon ik me bijna niet goedhouden en ik mocht niets laten merken, want ik deed het in opdracht van de illegaliteit, dat spreekt.

De kernmoeilijkheid in die uitstalkast is de aanwezigheid van één grote poes die, daar zij in een duurder dessin is uitgevoerd, een hooggeplaatst privé-hokje bewoont. Haar uiterlijk wekt associaties met iemand, die op een baldadig feestje een ei tegen het voorhoofd heeft gekregen. Met dat vreemde, gele gezicht zit zij de hele dag zeer kritisch en bedillig in de zaagselarena te kijken en telkens weer vindt zij het nodig luide te afficheren, dat zij ruim een gulden meer kost dan die dertien wichtjes in het souterrain.

Dat hindert ze, bij alles wat ze al te doorstaan hebben. Want stel u zo'n leven eens vóór: als ze, in groepjes van drie of vier, tot een goed gesprek zijn gekomen en die ene, lichtblauwe net wil zeggen, hoe ze het boek van De Kadt vindt, gaat ze opeens de lucht in, omdat de baas zijn machtige hand in het hok gestoken heeft ten gerieve van een klant, die haar eens van dichtbij wil zien.

‘Dag Marie - zal je schrijven?’ roepen de anderen dan. Gelukkig is dat meestal voorbarig, want de mensen decideren tegenwoordig niet meer zo gemakkelijk in winkels. Een paar keer wordt Marie omgekeerd, in de ogen en onder de staart gekeken of voorgehouden aan een klein, onbeleefd terugdeinzend jongetje, maar dan valt ze, onder vrolijk gejuich, terug in het zaagsel. Ze is nee-verkocht.

‘Hu - zelfs voor die paar centen motten ze je nog niet!’ roept de dure poes van boven. Dat is grievend.

Ik heb dan ook een nobele daad verricht door die capricieuze gele dame te kopen als levensgezellin voor mijn een-

zame kater thuis, in de overtuiging dat een normaal gezin met een hok vol jongens haar wel cureren zou.

U had die dertien opgeluchte gezichtjes moeten zien toen ik met haar buiten stond.

‘Wel bedankt meneer,’ riepen ze ontroerd. En Sofie kwam weer door de ruit aan mijn vinger likken. Uit beleefdheid ben ik nog maar even blijven staan. Want zalig zijn de eenvoudigen van geest.

II

De arrogantie van de menselijke soort kent werkelijk geen grenzen! Daar heb ik, in mijn waan, voor de kater een vrouw op de slavenmarkt gekocht zonder me ook maar één ogenblik te bekreunen om de vraag of hij haar wel aardig vinden zou.

Het eerste contact was al dadelijk stroef en onplezierig. Want katten hebben karakters en gezichten, net als mensen, en bij nadere beschouwing werd al gauw duidelijk dat de nieuweling niet in goed vel steekt.

Terwijl mijn eigen kater niet eens weet dat de wereld boos is, gaat deze gele schim zich met scheve, valse oogjes te buiten aan louter gauwigheden, schrokt de bordjes leeg die niet voor haar bestemd zijn, knaagt geniepig aan voorwerpen die ontzien behoren te worden, of drijft de nagels rancuneus in kuiten die geen ander oogmerk hadden dan te passeren.

's Nachts als ik niet slapen kan en in de keuken met behulp van een glas melk het kolken des wereldleeds in mijn binnenste zoek te blussen, is het alleen de nieuwe, die opschrikt uit een lichte, onrustige slaap. Zij vlucht dan achter de kast en gaat mij en mijn glaasje uit de hoek zitten beloeren als een vreselijke gargouille vol boze bedoelingen.

‘Kom maar,’ zeg ik, de hand uitstekend zoals een christen de wang behoort toe te keren, maar dan sist het dier alleen, gelijk een reptiel, en zendt mij, via de ogen, zóveel gramschap toe, dat ik van alle verdere bemiddeling afzie en mistroostig mijn consumptie ledig.

Ondanks de evidente slechtheid van het huwelijk dat ik die twee heb opgedrongen weet het geoefend oog van mijn vrouw op een dag waar te nemen dat het tijd wordt de luiermannd weer eens van zolder te halen. Deze tedere syncoop verbeterde de verhouding echter allerminst. Had de gele het aanvankelijk alleen maar achter haar miauwen, gedurende het zwellen van haar gezegende toestand voegde zich de essentiële ik-zucht van iemand, die een hoog belang dient, bij haar reeds zo egocentrisch gedrag. Dagelijks zien wij in de keuken, hoe onze humanistische opvoeding van de eigen kater zich aan het wreken is. Door hem sinds het eerste levenslicht niets te verbieden, hebben wij verzuimd hem voldoende in te scherpen, dat de wereld door strijd wordt geregeerd. Naast de verbitterde, door schoppen en slagen met het leven vertrouwd geworden courtesane van de slavenmarkt, die daar, op *zijn* legerstede nota bene, tóch nog moeder ligt te worden, is hij nauwelijks meer dan een voze sukkel, een vage paljas, een met bont beslagen weekdier, dat in het leven elk gevoel voor richting heeft verloren.

Met de inventie van een lady-in-distress zet de indringster hem aan, de karbonade uit de vleespan te stelen, maar als hij - niet bestand tegen de dwang harer groene ogen - de misdaad heeft voltooid, buigt zij zich grommend over het gerecht en krabt hem de kop vol wonden als hij de verorbering alleen maar van nabij wil gadeslaan. Want hij lúst niets anders dan visgraten - dat is juist zo hartverscheurend in het misverstand.

Ik kan niet navertellen wat er in mij omgaat als ik hem triest en verformfaaid in de gang zie zitten - vér van het zachte kleedje, waarop 'dat mens' thans volgevreten droomt van haar bezorgde toekomst. Zijn leven, vroeger wellicht ongroots, doch stellig vol zoete geriefelijkheid, werd scherp en hoekig - en hij blijkt er niet tegen opgewassen. Een verstoten Poes Lear is hij geworden, eenzaam in de storm, sprakeloos van onbegrepen weemoed.

Een schone maandagmorgen bracht het vogeltjesachtig gepiep van vier kleine poesjes in de keuken. Ze waren, vér van het zorgvuldig opgetrokken kraambed, eigenzinnig geboren in een boodschappenmand, met enige verknoedelde nummers van de krant als matras. Wie zou nog durven twijfelen aan het nut van dagbladen? En wie, o wie had niet gaarne naast mij gestaan, om neer te zien op het blinde lijf-aan-lijf-gevecht, dat die vier daar, onder moeders paraplu, alreeds op die eerste morgen leverden?

Met de kater is opeens iets gebeurd. Hij heeft niet langer de tred van iemand die bij het verlaten van een kamer steeds met de schouder tegen de deurpost stoot. Bij de mand staand, werpt hij op zijn broed de pinnige blik van een ambitieuze filiaalchef, die het ledig fust controleert. De moeder daarentegen is er niet meer zo zelf bij. Ze kijkt naar ons op met de lichte weemoed van een vrouw, die in één nacht de betrekkelijkheid van haar dure dagcrème heeft ingezien.

'Meneer, wilt u de jonge poesjes eens kijken?' hoor ik, als ik weer terug ben in bed, mijn dochttertje tegen een matineuze kwitantieloper zeggen.

'Eh... wat?' krast de man, besluiteloos.

'Maar dan moet u even in de keuken komen...' Het klinkt beminnelijk. Maar de man zegt: 'Nou, dát za'k maar niet doen.' En na enig zwijgen: 'Is je vader niet thuis? Ik heb hier een postje...'

Papier knarst.

‘Ik zou d'r wel een hálen,’ zegt mijn dochttertje, ‘maar dat vindt zijn moeder niet goed, ziet u...!’

‘Veertien vijfenzeventig...’ volhardt de man. Want het leven gaat dóór!

III

Voor het eerst hebben mijn vier jonge katten het middagje gepasseerd in de huiskamer. Ze wonen namelijk in de gang, achter de fiets, en zijn, sinds het geboorte-uur, welhaast onafgebroken bedolven geweest onder moeders weelde. Pa hebben ze helemaal niet meer gezien, want na de tolerantie van de dag der bevalling, heeft mevrouw de strijdbijl onmiddellijk weer opgegraven. Haar venijnige agressie en de voze vreesachtigheid van mijn kater, hebben ons 't huis in twee soevereine zones doen verdelen: hij mag bij ons, vanwege de oudste rechten, en zij blijft in de gang, vanwege haar kroost. Alleen 's avonds moet die zwarte angsthaas, op weg naar het plat, even door haar straatje. Zij staat hem dan al op te wachten, als een vrouw voor de deur van een kroeg, en hij glipt haastig langs, maar krijgt in het voorbijgaan toch altijd nog een paar lellen, die hij dan de hele volgende dag kleinzerig ligt af te likken.

Het is kortom een leven als hond en kat, zoals dat meer gaat in slecht gefundeerde huwelijken. In de schuldvraag wil ik niet treden, want dat moet je, als buitenstaander, nooit doen als de liefde in of uit het spel is - maar met de hand op het burgerlijk wetboek vind ik dat die man het recht heeft, zo nu en dan zijn kinderen te zien. Tot nog toe was dit, door de alomtegenwoordigheid van dat mens, onmogelijk, maar vanmiddag verhief zij zich plotseling, trapte de jongelui van zich af, en schommelde het rosse leven in. We heb-

ben het raam toen achter haar gesloten en het piepend viertal eigenmachtig in de kamer op de vloer gezet.

Pa sliep en hoewel je anders naast zijn oor gerust een kilogram in een zinken teil kan werpen, stond hij nu in een wip overeind. Sierlijk sprong hij op tafel, ging languit liggen en keek, over de rand, op zijn evenbeelden neder.

De katjes bibberden in een toestand van voortdurende verbazing over elkaar heen, waarbij zij klaaglijke piepjes ten hemel zonden.

Nadat pa hun familiezieke bedrijvigheid geruime tijd met een uitdrukking van grote neerslachtigheid had gadeslagen, begaf hij zich voorzichtig op de vloer en bleef onbeweeglijk onder tafel staan. Eén van de katjes, diep-zwart, doch door het bezit van een wit borstje sterk gelijkend op een iel jongetje, dat met een pas gestreken bloesje aan gezeglijk naar school gaat, maakte zich uit de kluwen los en begon in de richting van dat grote standbeeld te vibreren. Alles zat nog los aan hem - zijn staartje zijn hoofdje, zijn beentjes - maar hij kwam toch op zijn manier aardig vooruit en stond, na rijpelijk beproeven, wel degelijk aan pa's voeten.

Nu wacht ons een ontroerend tafereeltje! dacht ik, met mijn armzalig-menselijke sentimentaliteit - maar zo niet het koele dierenrijk! De kater boog de kop wrang van afkeer naar voren, rook laatdunkend aan dat kleine gedrochtje, ontblootte zijn gebit en sprak: 'Chchchcht.'

Het was zulk een vals en doordringend geluid, dat de jongeman meteen kapseide en, met alle beentjes ten hemel, om hulp begon te piepen, een gerucht, waarvan bange pa toen weer zo verschrikkelijk te hoop liep, dat hij aan één sprong genoeg had om zijn oude plaats op tafel te hernemen. Met kennelijk welbehagen zag hij ons daarna zijn viertal terugbrengen naar de gang.

‘En we hebbe lekker pappie gesien,’ zeiden de katjes, toen moe weer in de mand stapte.

‘Hou je mond,’ bromde het mens. En zij besloot hem die avond eens extra te raken, in de gang.

IV

Aangezien de juffrouw bevriend was met de zuster van een horlogemaker die mijn tante eens tijdens de vakantie bij de bedriegertjes in Arnhem had ontmoet, lag het voor de hand dat zij mij opbelde om te vragen of ik soms een poesje voor haar missen kon, en daar ik ‘ja’ zei viel het niet te verwonderen dat zij op een middag in persoon verscheen. Ruim vijftig was zij en nederig van snit, maar de verwarmende glimlach van vaders eigen Fietje had de storm des levens nooit van haar gezicht geblazen.

Daar de twee kleine katten die mij nog restten in een turbulente omhelzing lagen te slapen kon ze op haar gemak uitzoeken. Terwijl ik met gedempte stem op de fijnere trekjes van de karakters wees en de voor- en nadelen der beide geslachten niet ongememoreerd liet, stond zij beleefd te knikken en riep ten slotte: ‘Die dan maar.’ Het was de grijze met het bedrieglijk oogsatijn dat zo weinig doet vermoeden hoe vals ze grommen kan, als haar verlegen broertje óók eens een hapje mee wil eten.

‘Wat een schat!’ zei de juffrouw vertederd. En om haar geestdrift ook op voor dieren verstaanbare wijze te uiten gaf ze zo'n plumpe amateur-aai ten beste, die het tweetal op de stoel gealarmeerd deed ontwaken. Aan één blik hadden ze voldoende om de situatie te overzien en als ‘mis’ te kwalificeren. Ze wipten van de stoel en trippelden de keuken uit, om ergens in het huis een voor mensen te lage plek op te zoeken.

‘O, ik vang 'm wel even,’ zei ik.

‘Dan zal ik in die tussentijd even een taxi opschellen,’ sprak de juffrouw op verouderde toon, ‘want ik durf niet zo maar met het diertje over straat. Stel u voor dat-ie me uit de hand glipte.’

En ze ging, hoofdschuddend bij dat vooruitzicht, met de nummerschijf staan spelen. Terwijl zij een reeks van geheel verkeerde aansluitingen tot stand bracht wierp ik mij in het slaapvertrek ter aarde en begon, op verleidelijke toon, invitaties onder het bed te roepen, maar ik kreeg niet het geringste weerwerk. Waarschijnlijk zaten ze daar ergens achter een koffer en dachten: Klets maar raak, als we komen, moeten we met dat vreemde mens mee, een niet geheel onjuiste veronderstelling die echter mijn missie ernstig compliceerde.

‘De taxi komt dadelijk,’ hoorde ik de stem van de juffrouw in de hoogte. Toen ik onder het bed vandaan kwam lag zij op haar knieën aan het hoofdeinde en moest overeind geholpen worden.

‘Gaat het?’ vroeg ze belangstellend.

‘Neen,’ zei ik. ‘Maar ik zal even mijn zaklantaarn halen, dan kan ik beter zien.’

Daar ik kinderen heb, lag het handige voorwerpje niet op zijn plaats doch moest, achter in een tuin aan de overkant, aan een kribbig buurjochie worden ontworpen. Met zijn gehuil nog in mijn oren, keerde ik na enige tijd in het slaapvertrek terug waar ik de juffrouw opnieuw geknield aantrof, deze keer naast twee mij onbekende lederen mannenbenen die onder het bed uitstaken.

‘Dat is de chauffeur,’ verklaarde zij. ‘Hij helpt ons.’

‘Hallo,’ riep de man hol. ‘Hebt u die lamp daar?’

Ik daalde nu ook weer in de schacht en zag, bij het aanflitsende licht, dat hij een mooie knevel droeg.

‘Die koffer moet eruit meneer,’ sprak hij energiek. ‘Dan overzien we de hele ruimte, ziet u.’

Toen we dat mooie doel bereikt hadden, konden we althans met zekerheid vaststellen dat de katten niet onder het bed zaten. We beproefden daarop de kleerkast, met hetzelfde resultaat, lagen man aan man naast het fornuis en keken behoedzaam in alle emmers en kistjes die de inventaris bevatte, maar andere dieren dan toevallige torren of in de slaap verraste kakkerlakken konden wij niet staande houden.

‘Waar nou eens?’ vroeg de chauffeur, die bestoft doch ongebroken op de vloer zat.

‘We houden u maar op,’ sprak de juffrouw.

‘O, dat geeft niets,’ riep de man. ‘De meter draait wel door.’

De juffrouw kreeg er een groepje rimpels bij en verlangde te weten hoeveel hét al was en toen de chauffeur terugkeerde om te melden dat we nu al een rijksdaalder onder de kast verlegen hadden, rekende ze snel af en beloofde mij, later nog eens terug te zullen keren.

De deur was nog niet achter haar rug gesloten of de katten kwamen, argeloos fluitend, de keuken binnen, schudden de kussentjes op en strekten zich weer in de weelderigste houding uit. Denkelijk hebben ze ergens een schuilhok voor noodgevallen, maar eer ik kon vragen waar, hadden ze hun dut hervat, vredig en schuldeloos als was er nooit een knaak vermorst.

V

Omdat de juffrouw wel degelijk terugkwam, heb ik nu nog maar één kleintje over. Hij is cypers en heeft een bijzonder intelligent gezicht, waarmee hij nu in zijn dode eentje door de gang trippelt.

Het afscheid van zijn laatste zus is hem zwaar gevallen. Dat die andere twee op een middag werden weggevoerd heeft hij, geloof ik, niet eens bemerkt, want als u het mij vraagt, kunnen die diertjes erg gebrekkig tellen. Met die overgebleven zus trapte hij een hoop gein de hele dag. Op de stoel en onder de stoel... en mekaar op het hoofd timmeren, natuurlijk. Ze maakten geen serieuze, maar wel een gelukkige indruk, die twee.

Toen dat zusje in een rieten koffertje was weggevoerd, zat hij wel een uur lang zeer nadenkend op zijn staartje. Hij zag opeens dat er niets meer te ravotten viel en kreeg moeite met de zin des levens. Om hem te steunen, ging ik op mijn hurken voor hem zitten en bewoog mijn duim ritmisch heen en weer. Met grote, klare ogen keek hij ernaar. Het vertederde hem. Die man, met zijn duim... dacht hij. En hij tikte er goeiig met zijn pootje tegen. Maar het was niet het echte lolmaken - het leek er niet op.

De hele dag bleef hij ouwelijk op een krant zitten, zich wassend en friserend als een vastgelopen volwassene, en pas de volgende morgen hervond hij zijn eigen levensstijltje. Hij had de feiten blijkbaar geïntegreerd: moeder is te knorrig voor wilde spelletjes en pa gaat in zijn bangbroekengheid zó ver, dat hij onder de kast kruipt, als dit zeepaardje binnengaloppeert. Uitgaande van deze ervaringsfeiten maakt hij nu solo-lol. Hij huppelt ongericht en baldadig de kamer in, zoals kinderen, die de school uitkomen, het ineens joelend op een lopen kunnen zetten. In de bocht glijdt zijn achterstuk wel eens over het zeil, gelijk men ziet bij slecht bestuurde auto's en het komt ook wel voor dat hij faalt bij het vaart minderen en een paar keer over de kop slaat.

Ik voor mij vind het wel verkwikkend zijn nutteloze bedrijvigheid gade te slaan. Hij staat op mijn lijstje van prettige dingen. Het is een kort lijstje, maar het mag er zijn.

Eigenlijk geloof ik, dat hij maar één tragiek heeft: hij groeit. Dat wil zeggen, over een poosje is hij een doodgewone, dikke kater, die lui en vadsig in de keuken zit. En dan zal hem het woord van mijn moeder treffen: ‘Kleine kinderen zijn leuk, maar weet jij waar die grote lammelingen vandaan komen?’

Uit ‘Poespas’, 1952

Paard

De vroege boot naar Harlingen had wel iets weg van Noachs ark, want er kwamen allerlei dieren aan boord, die naar de veemarkt moesten. De koeien werden op de voorplecht als fietsen naast elkaar gezet en begonnen dadelijk met het verrichten van kletsende gewoontehandelingen, die iedereen ontzet deden terugdeinzen, de kippen zaten veel te klein behuisd in mandjes op de organisatie van de tocht te kankeren en de schapen lieten de kopjes hangen en moesten nodig eens naar de kapper.

Mensen mochten er ook wel op. Ze hokten bij elkaar in de benauwde kajuit, lieten hun pijpen stinken of hun zuigelingen jammeren en verlangden naar het ogenblik van vertrek. Toen dat bijna aangebroken was, kwam er nog een plattelander aangeklost die aan een touw een groot, bloot paard meevoerde. Het was een aangrijpend tafereel. Koeien hebben geen tragiek, ze zijn de burgermannen uit het dierenrijk, op een lage manier tevreden, als het ergens maar goed van eten en drinken is, schapen zien er voornamelijk hulpbehoevend-sullig uit, als huilerige weesmeisjes uit een oppassend boekje en kippen lopen de hele dag rond met de saamgeknepen haatmondjes van oude juffrou-

wen, die nijdig zeggen: ‘Móói hoor, ze jatten hier je eieren.’

Maar paarden zijn gevallen engelen. Zij doen aan Rodin of Maillol denken en zuchten schuldeloos als Jeanne d'Arc onder de terreur van harde mannen. die vinden dat zo'n ploeg moet worden voortgetrokken door vette, hakerige klei, om het moeilijk te maken.

‘We zitten vol!’ riep de man van de boot. ‘Waarom kom je niet eerder?’

‘Toe nou...’, pleitte de boer, ‘ik mot mee... Je kunt toch nog wel een beetje inschikken?’

Zo kwam het dat het paard helemaal alleen in het zijpad aan de reling werd vastgebonden. Als je in de kajuit zat, kon je zijn kop net door het raam zien. Hij had een nobel, smartelijk profiel met een groot, naïef oog waaruit een traan was gedrupt, die een onbestemd schuldgevoel in ons wakker maakte. Zijn haar zat erg in de war, want de zeewind speelde ermee op de onbeheerste, baldadige manier van een loltrappende dorpsjongen.

Zolang het schip nog aan de wal lag, stond het paard stil en gelaten, met hangende kop - hij zou het wel weer merken allemaal. Maar toen we op zee waren, kwam er een grote, pure verwondering over hem. Hij zag, misschien wel voor het eerst, de grijsgroene golven, schuimbekkend van wolfachtig verlangen weer eens zondvloed te zijn en dit met mens en dier volgestouwde hulkje te verzwelgen, nét zo huiveringwekkend als het destijds stond op de platen van Doré die ik als kind altijd bekeek in de wachtkamer van de dokter. Het paard richtte zijn kop op en begon met onverklaarbare instemming tegen al dat water te knikken. Had hij ook de gravures gezien? Het leek er wel op, want hij knikte steeds heftiger, gelijk iemand die eindelijk de grote samenhang onderkent. Zijn manen vielen op zijn voorhoofd, als bij een cellist die zich lichamelijk schrap zet om zijn hef-

tigste emoties uit het instrument te zagen. En hij hinnikte, zijn boventanden sardonisch ontblotend.

Terwijl hij aan gene zijde van het glas in zijn mysterieuze vervoering volhardde, kwam de meeuw. Hij behoorde tot de stoet tafelschuimers die boven het zog van de boot blijven zwieren tot de vaste wal weer is bereikt. Als je een paar uur lang van dichtbij ziet, hoe zulke dieren vliegen, freewheelen en naar een broodkruimel duiken met zo'n gezicht van 'kijk ik eens een smak maken', krijg je de ontmoedigende indruk dat de directeur van onze KLM eigenlijk niet veel meer is dan een knutselende dilettant, verdienstelijk, maar toch niet helemaal serieus te nemen.

Vlak naast het het paardehoofd ging de meeuw in de lucht hangen, de vleugels welhaast roerloos. Hij had zijn landingsgestel ingetrokken, waardoor hij, met zijn ronde, witte buikje gelek op een meestal in de mess rondlummelende kolonel, die zich tijdens de grote herfstmanoeuvres onmogelijk heeft kunnen onttrekken aan die ene, verplichte parachutesprong. Zo kéék hij ook. Hij had een steekneuzerig profiel met de chagrijnig toegeknepen mond van iemand die weet dat hij door louter vleiers is omringd. Zijn koud filiaalcheffen-oog boorde zich in de fluwelen Eline Verekijsers van het paard en als u het mij vraagt, riep hij iets, op barse MP-toon.

Waarschijnlijk vond hij het niet goed dat het paard op zee was. Het dierenrijk zal ook wel allerlei straffe wetten hebben die - voor ons onleesbaar - staan geschreven in het arrangement van het struikgewas, de kleuren der bloemen of de vormen van de voortjagende wolken. Ik weet alleen dat de meeuw even later terugzwenkte naar zijn rumoerig zwetsende manschappen achter het schip. En dat het paard zijn kop weer over de reling liet hangen, uitgeblust en moedeloos.

Zeven stuks

De herfstvakantie bracht een joelende invasie van neefjes en nichtjes in ons huis, popelend van verlangen naar de genietingen der wereldstad, die uit de verte zo veelbelovend kunnen glinsteren. Maar gelijk in het oude mopje Wein, Weib und Gesang praktisch neerkomen op een biertje, je vrouw en de radio, worden de hoogtepunten van zo'n logeerpartijtje gevormd door de apies in Artis, het ijsje, die lange, frisse wandeling, het onbeheerst gebruik van de pick-up en een middag naar de bioscoop. Het viel niet mee een filmwerk voor alle leeftijden in de wekelijkse lijst der zonden staande te houden, maar eindelijk lukte het toch en schoof ik met zeven kinderen de rij in, door de omstanders bekeken met het ontzag van: 'Nou, die man heeft óók niet stilgezeten.'

Kleine Lientje, die pas vier jaren telt, hadden we toch maar meegenomen want ze weigerde thuis te blijven en is niet bang in het donker. Ik hield haar, aan mijn rechterhand, onder hypnose met toffees, haar lievelingsgerecht, dat 's werelds complete zaligheid in handige tabletvorm op haar onbedorven tongetje brengt.

'Heb jij 'm al op?' vroeg ze.

'Nee,' zei ik.

'Laat 'm eens zien...'

Ik opende mijn mond en zij keek geïnteresseerd naar binnen. Toen mocht ik op mijn beurt háár tong bezichtigen.

'O, hij is nog bijna helemaal heel,' prees ik uitbundig, want je conversatie verandert van coupe op zo'n middag. Ze deed haar mondje weer toe en zei vastberaden: 'Ik wil 'm in de spiegel zien.'

Even aarzelde ik, maar ze gleed al van de klapstoel en nam mijn hand, klaar om te worden weggevoerd. Nu ja, in de

hal waren spiegels genoeg. Zij stelde zich op voor de grootste, stak haar tong uit en keek geruime tijd zeer ernstig naar het brokje. Toen keerde zij bij me terug en zei zorglijk: ‘Hij wordt toch een beetje kleiner.’

Terug in de rij moest ik mijn zoontje van zijn neef scheiden, maar toen er nog wat na-klappen waren gevallen zaten we tamelijk vredig en allemaal brok-sabbelend in de roze luwte van de muziek, die de grammofoonversterker mild over ons uitsproeide.

‘Dat is de blue-téngo,’ zei Jaapje, die door notoir radiomisbruik alle populaire wijzen bij de voornaam noemt.

‘O wat eng ome - de bloed engel,’ riep Jetje, drie stoelen verder, want de nuance van de Engelse titel was haar voorbijgegaan.

Gelukkig hoefde ik het niet recht te zetten, want het licht doofde in zo'n ‘Hááááá!’ dat u uit uw eigen kindertijd nog wel kent. Er kwam eerst een voorfilmpje over beroemde zangers en zangeressen.

‘Oom, gaan we met een taxi naar huis?’ riep mijn neefje, helemaal op stoel zeven, want hij droomt 's nachts van dat vervoermiddel.

‘Ssst,’ klonk het om ons heen.

Bing Crosby was namelijk op het doek verschenen en zong, met zijn hoofd een beetje schuin, een van zijn op het gehoorvlies smeltende liefdesliederen.

‘Wat 'n gluiperd, he pap?’ zei mijn zoontje.

‘En toen de dokter kwam, heb ik gespuugd,’ riep Lientje, zonder duidelijk verband met het gebodene.

‘Ome, is dat de grote film?’ vroeg Jetje uit de verte.

Maar die kwam later pas. Iets op de rand van de operette, met Fred Astaire negentig minuten in draf. Hij is - u vermoedde het al - verliefd op een meisje en stijgt, telkens als dat mooie gevoel zich van hem meester maakt, enige meters

de lucht in. Een aardig grapje, maar de logica van kinderen heeft strenge wetten. Ze willen haring of kuit. Jetje riep dan ook, na de eerste stijging: ‘Ome, dróómt-ie dat?’

Het leek me een oplossing, die veel uitzichtloze verklaringen mijnerzijds kon voorkomen.

‘Ja, dat droomt-ie,’ zei ik dan ook.

Maar Fred Astaire was alweer terug op de grond en het bijzonder aardse verhaal hernam zijn rechten. Aan het eind van de rij hoorde ik ze discussiëren. Het stemmetje van Jetje stelde met veel autoriteit: ‘Ja, dat dróómt-ie. Ome heeft het zélf gezegd.’

En tot mij: ‘He oom? Dat droomt-ie.’

‘Nee, nou is hij weer wakker,’ zei ik.

Maar bijna op hetzelfde moment zag Astaire het meisje terug en ging de lucht weer in.

‘En nou? En nou, ome?’

‘Nóú droomt-ie weer,’ riep ik hulpeloos.

‘Allemachtig,’ zei een man achter me getergd.

Op het doek kusten ze in de maneschijn. De violen jubelden lyrisch.

‘Maar als het regent, gaan we dán met een taxi?’ riep mijn neefje uit de verte.

‘Ssst,’ zei ik.

Fred Astaire begon, onvermoeibaar, aan zijn vijftigste dansje - de slotapothese, naar het decor te oordelen.

‘Wie is dat, ome?’ vroeg Jaapje.

Ja, dans je tong maar op je hielen, een leven lang. Geduldig zei ik: ‘Dat is Fred Astaire.’

Lange stilte. Toen vroeg Jetje, naar het doek wijzend: ‘Is dat een filmster?’

‘Ja kind.’

Ze vertelde het als een nieuwtje door. ‘Da's een filmster. Ome zegt het.’ Maar op het doek viel de slotkus al, zodat het licht begon aan te gloeien.

Lientje zei alleen: ‘Me toffie is op.’ En mijn neefje riep: ‘Nou, ik hoop maar dat het regent!’

Je hébt iets

Omdat er een beetje lente trilde in de lucht staken de jongen en het meisje hand in hand de straat over. Bij de bushalte, vlak voor een grote meubelzaak, hielden ze stil en glimlachten bemoedigend tegen elkaar.

‘Gezellig he...’ zei het meisje, met een knik naar de dichtstbijzijnde etalage, die als toonkamer was ingericht. Ze bedoelde een bruin pluchen bankstel met twee fauteuils, die gaapten als nijlpaarden.

‘Och..’ sprak de jongen. Hij was Couperiaans broos, een zelden gelukkige puber, die aan komt snellen met een diep gemeend ‘ik heb zó naar je verlangd’ en dan het liefst weg zou willen om ergens zijn teleurstelling in een versje te gieten.

‘Nou ja, 't is natuurlijk een beetje ouderwets,’ zei het meisje haastig, haar fris, dom gezichtje refererend naar hem opheffend. Ze kwam dicht tegen hem aanstaan, hélemaal van Piet. De jongen glimlachte gedwongen - het was hem te publiekelijk. Hij zag eruit of hij graag een sigaret zou roken.

‘Leuke das...’ vond ze, er met een vingertje langs strijkend. Over haar blond hoofd heen keek de jongen broeierig naar de fauteuils. Nu klom uit de winkel een bediende de etalage binnen, gevolgd door een echtpaar van middelbare leeftijd, dat de bullen eens van dichtbij wilde bekijken. De verkoper was een sierlijk uitgemonsterd jongmens met de sterke glimlach uit het ‘Succes’ - boekje. Door de oogharen bekeken leek hij wel geschikt, maar Hitchcock zou hem toch

aan het slot van de film als moordenaar ontknopen. Hij praatte en gebaarde onafgebroken, soepel van mimiek gelijk een danser. Het echtpaar stond bezorgd te knikken, zoals mensen luisteren naar het verslag van een verkeersongeval. Maar het ging over het bankstel, dat kon je zien, want de man nam op invitatie van de verkoper voorzichtig in een der fauteuils plaats. Met zijn regenjas verfrommeld op zijn schoot zat hij daar plompverloren in de toonkamer - een moedeloze eekhoorn. Vrouwen trouwen niet met zo'n man. Ze zijn er al mee getrouwd.

‘Kijk me eens an,’ zei het meisje verliefd tegen de jongen. Ze stond er met haar rug naar toe, maar hij staarde nog altijd in de toekomst en zag nu ook de vrouw plaats nemen, hoekig en doelbewust. Ze had zo'n pardon-ik-was-éérst lachje om de mond, dat wat milder werd als ze de blik ontmoette van de verkoper, die met de handen in de zij welgevallig op zijn door het leven zélf bezield bankstel stond neer te kijken.

‘Zullen we een eindje doorlopen?’ opperde de jongen. Het werd hem te veel, denk ik. Toen ze verder dreten verrees op de achtergrond ook het echtpaar uit de fauteuils.

‘Je bent zo stil,’ sprak het meisje bezorgd. ‘Is er iets?’

‘Nee,’ antwoordde de jongen.

‘Heb ik wat gezegd of zo?’ vroeg ze nederig. Hij schudde een beetje geërgerd het hoofd. Ze stonden voor een slaapvertrek met draperieën en leeslampbedden, alles in knus roze.

‘Ik weet 't nooit bij jou, rare,’ zei het meisje teder. Het echtpaar kwam nu ook déze kamer binnen, gevolgd door de bediende, die levendig sprak en demonstreerde, de kastjes bedienen met de doorwrochte motoriek waarmee nachtwakers deuren sluiten. Voorzichtig zag je de vrouw het linkerbed met de vuist indeuken om de vering te beproeven. De man stond dof toe te kijken.

‘Laân we nou maar gaan lopen,’ zei de jongen, zich abrupt van het tafereel losscheurend. ‘Die bus komt tóch niet...’

‘Waarom nou...?’ begon ze, maar hij ging alvast op weg. Met snelle pasjes kwam ze hem achterop en haar stem klonk bewogen: ‘Zie je nou wel. Je hébt iets...’

In ernst

Op tien mei mogen we weer eens terugdenken aan die stralende voorjaarsochtend, toen ze eindelijk kwamen. Mijn vrouw schudde me wakker. ‘Jij ligt natuurlijk te slapen,’ riep ze. ‘Alsjeblieft!’ En ze wees naar het raam. Als kleine, giftige insecten trilden de Messerschmidts tegen het zorgeloos vakantiezwerk. Ik klom uit bed en ging slaapdrongen nog, staan kijken. Hollandse soldaten die in een garage beneden ons waren gelegerd, groeften op de stoep aan de overkant om een luitenant heen, die gesticulerend sprak. Toen hij klaar was riepen ze ‘Leve de Koningin!’ véél plechtiger dan ik die boerenjongens ooit zou hebben toevertrouwd. Haastig spoedden ze zich naar de auto's met de vastberaden bewegingen van mensen die iets gaan doen, waarvan alles afhangt. ‘Zie je wel, de schoften!’ riep mijn vrouw. Ze wees weer naar boven. Ik voelde me erg slaperig en dacht: Ik heb het nu wel gezien, laat ik maar weer naar bed gaan. Een zware versuffing was over me gekomen, zoals je ook wel hebt aan sterfbedden. Er werd gebeld. De bovenbuurvrouw, een weduwe van een café-violist, kwam jammerend het vertrek binnen. ‘Dat ook nog,’ zei mijn vrouw geërgerd. Het wijfje liep naar de telefoon en belde een vriendin op, aan wier oordeel zij veel waarde hechtte. Even later kwam ze weer in de kamer en sprak: ‘t Zijn maar oefeningen.’ Daarop keerde zij opgelucht naar haar woning terug.

‘Kom, kleed je aan,’ zei mijn vrouw. De vliegtuigen maakten snerpemde geluiden, als trams in de bocht. Toen ik mijn schoenen net dicht had ging de telefoon en zei een vermoeide mannenstem: ‘O meneer pastoor, we hebben hier vijftien gevangenen die katholiek zijn en we wilden nu vragen...’

Ik legde de hoorn weer neer en kleepte me verder aan.

Even later liepen we buiten met de kinderwagen, want we zouden naar vrienden gaan die een schuilkeldertje van gegolfd ijzer in de tuin hadden gebouwd. De vliegtuigen waren héél hoog nu. Zwijgend stapten we voort. Ik bleef even stilstaan om te braken. ‘Kom!’ riep mijn vrouw. We passeerden een bordeel dat op de hoek van onze straat gevestigd was. De meisjes hingen allemaal uit de ramen en een kleintje, met donkere tragédienneogen, riep: ‘Waar ga je met dat kind naar toe?’ Zij bezigde een sentimentele uithaal, zoals zulke vrouwen graag doen op ogenblikken van gevoelshoogtij. Later liep ze met Duitsers, algauw met een ster, die ze achter een zielig frivool avondtasje verborg. Ze heeft het nog vrij lang uitgehouden, maar ten slotte verdween ze toch.

Toen de oorlog verloren was, keerden we terug. Het huis stonk, de bedden lagen open, het gas had dagen lang gebrand onder een pan groen geworden melk. Ik ging moedeloos in een stoel zitten met mijn jas aan. Het kind huilde in de wagen. Opeens werd er gebeld.

‘Er staat een Duitser,’ zei mijn vrouw, die door het raampje was gaan kijken. Ze zag wit van schrik.

‘t Is zover,’ antwoordde ik hol. Eigenlijk voelde ik me opgelucht bij de gedachte dat ik nu van alles af zou zijn.

Toen ik de deur open deed zag ik hem staan - een kleine, veldgrauwe knul met onmogelijk zware Schweiklaarzen.

‘Nah also du!’ sprak hij glimlachend.

Het was Emil van 'Das Banner', een emigrantenorganisatie waarmee mijn broer zich nogal heftig had bemoeid. Telkens kwamen er uitgehongerde Duitsers bij hem, om van alles te bespreken. Het was gewichtig volk, vol theorieën en citaten. Mijn broer zamelde geld voor hen in, dat ze gebruikten om in Holland illegaal materiaal te laten drukken voor verspreiding in Hitler-Duitsland. Ze maakten bij voorbeeld een dundrukextract uit 'Das Kapital' van Marx, dat niet groter was dan een lucifersdoosje. Dit werd in Bremen en Berlijn tersluiks toegestopt aan voorbijgangers die er blijkbaar om verlegen zaten. Eens in de maand kwam een koerier de boel halen - en dat was Emil. Hij bleef een paar dagen. Soms logeerde hij bij ons. In het bad zong hij naïeve kampliedjes. Na een poosje vertrok hij, met de boekjes ingenieus verstoppt in zijn bagage. Ze hadden hem nooit gesnapt - daarom was hij in dienst en mocht Hitler helpen winnen.

'Nee, ik kom niet binnen,' zei hij, 'ik begrijp dat het nu niet gaat.'

Ik knikte verlegen.

'We hebben ons vergist,' zei hij, naar de grond kijkend. 'De internationale solidariteit van de arbeidersklasse was nog niet sterk genoeg. Alleen de Franse arbeiders hebben de oorlog gesaboteerd. Maar ze dachten dat wij het ook zouden doen.'

Hij lachte.

'Frankreich - Mensch, das war 'ne reine Ferienreise für uns.'

Hij keek mij spottend aan. Opeens haatte ik hem. 'Rotmof,' dacht ik primitief. Hij groette stijf toen hij heenging. Later heeft hij mij nog eens opgebeld, midden in de nacht. Als telefonist zat hij bij het luchtwapen en hij zei: 'Du Mensch, er gaan wel duizend Amerikaanse bommenwerpers

over naar Duitsland. Toll ist das. Toll!’ Zijn stem trilde van verrukking. Ik belde maar gauw af. Kort daarop zonden ze hem naar het front en daar liep zijn spoor in de drek dood. Zijn vrouw is na de bevrijding nog eens bij me geweest om inlichtingen te vragen, over zijn laatste tijd. Het was een zacht wezentje en ze had Holland al eerder bezocht, vóór Hitler, ter gelegenheid van een studentencongres in Amsterdam. We praatten een paar uur uit dezelfde sfeer: Tucholsky Dreigroschenoper, Stefan Zweig, Werner Finck.

‘Het gaat goed,’ had Emil in zijn laatste brief geschreven. Hij bedoelde met óns. Een beetje nutteloos spoorde de vrouw ten slotte terug naar haar verbrijzeld Duitsland. Ze is kort daarop hertrouwd en heeft nu kinderen van een vent, die ze onlangs in zo'n bus naar Holland heeft vervoerd, om hem eens te laten zien.

‘Herr Doktor,’ zei de man tegen me en tikte bieder aan zijn luifel.

Het is alweer lang geleden, die tiende mei.

Uit ‘Vergeet het maar’, 1953

Buiten Parijs

De derdeklascoupé in de eivolle trein van Rennes naar Parijs bevatte een gevarieerd programma. Een stuurs zwijgende Bretonse boer zat bij het venster, met zijn dochter van zes, een damesachtig opgedirkt engeltje, dat moederlijk in de weer was met haar babypop, die ten gevolge van een wat onbedreven gelaatsbeschildering geleek op een dode dwerg, wiens ogen alleen nog moesten worden toegedrukt. Een ontevreden burgerdame beheerde aan mijn linkerhand een groot aantal kettingen en armbanden, die zij als verworvenheden koesterde, en een artistiek uitgemonsterd echtpaar, dat gestadig highbrow-blikken uitzond, bracht me de woorden in herinnering waarmee Erika Mann dit genre eens vastpinde: ze schreien van ontroering voor een Picasso, maar zeggen als de zon ondergaat: ‘Kijk eens wat een Kitsch.’

Op de bank tegenover me zaten drie priesters. De een was oud, dik en moe, een man met een hekel aan complicaties en een voorkeur voor warme kruiken in bed. Tegen de veertig liep de tweede. Hij had een smal, intelligent gezicht en zat vol sonore stembuigingen en beleefde glimlachjes, waardoor hij iets weghad van een ambitieuze employé op een legatie. Helemaal bij het raam hield zich een jongeman op,

die de soutane droeg als een trainingspak. In de klerikale hiërarchie moest hij nog wel verschrikkelijk laag wezen, want hij zag eruit, of hij de voetbaljaren maar net te boven was. De jongen had een onbedaarlijk plezier in zijn leven. Zijn door de zon geblakerd gezicht lachte voortdurend en hij zat tot aan zijn oren vol met parate energie, waardoor hij het vermogen der meer uitgebalanceerden miste, om stil op zijn bankje te blijven zitten. Toen de trein nog op het station stond, vond hij baat bij het tillen der koffers en het herhaaldelijk reorganiseren van alles wat de netten te torsen hadden, maar ten slotte viel er echt niets meer te verzetten en reden we.

‘Hoe laat zijn we in Parijs?’ vroeg hij na vijf minuten.

De beide anderen lazen hun brevier, dat zij in mooie, lederen foudraaltjes met zich meevoerden, maar de oude keek even op en zei: ‘Dat duurt nog vier en een half uur, Edmond.’

Hij sprak ingetoomd lankmoedig tegen de jongen, zoals een onderwijzer een enigszins achterlijke, doch goedwillende leerling behandelt.

‘Ay, nog een hele tijd,’ vond Edmond.

Hij ging opstaan, trok zijn koffer uit het net en haalde daaruit een papieren zak te voorschijn. Er zaten appels in, die hij nu begon rond te delen met de blijde trots van een kind, dat mag trakteren in de klas. Het kleine meisje nam er een, de boer sloop al, de burgerdame had ook wel trek, maar het geavanceerde artiestenpaar schudde koel van neen, zoals mensen steekgeld weigeren.

‘Ze zijn goed,’ zei Edmond trouwhartig. ‘Uit mijn eigen dorp.’

Maar zelfs dié toevoeging hielp niet, zodat hij maar verder ging met zijn zak, onbeschadigd van humeur overigens. De twee andere priesters pakten er een zonder op te kijken,

met zo'n gebaar van 'dat móét je wel doen, anders gaat hij er over zaniken' en ik kreeg de appel in mijn schoot geworpen. Met de nuttiging van het ooft gingen zowat tien minuten heen. Wat nu gedaan? Edmond zat tot alles bereid, maar door de omstandigheden belemmerd in zijn hoek en begon wat te neuriën.

'Pompompom, pompompom,' zoemde hij.

De oude keek even opzij, mat hem met een vaderlijke blik en liet het zo.

Het neuriën kreeg langzaam contouren en enige minuten later kwamen er al onduidelijke brokjes tekst in voor. Terwijl de trein zich voortrepte door Bretagne hoorde de coupé opeens hoe zijn heldere, vrolijke stem inzette: 'Auprès de ma blonde...'

De hele coupé keek op. Als één man legden de twee andere priesters de boekjes op de knie en streng klonk het: 'Edmond!'

Hij werd nóg roder dan hij al was, maar verloor zijn tegenwoordigheid van geest niet, want uit de vrije hand bouwde hij een stoutmoedige improvisatie op de woorden die hem waren ontsnapt.

'Pompompompompompom,' componeerde hij, maar de oude schudde zijn hoofd en zei geduldig: 'Als je nou eens ging lézen...'

Een broeder

Even na middernacht zat ik op een bank aan de boulevard Raspail en rekende in mijn zakboekje uit, hoe lang ik nog door het leven komen kon. Opeens zei een stem: 'Monsieur, deux cigarettes s'il vous plaît.'

Een kleine lenige man van een jaar of vijftig stond voor

me. Hij had een tienfrankstuk tussen duim en vinger en wees daarmee naar het pakje Gauloises, dat naast me lag op de bank. Ik nam er twee uit, gaf ze hem en sprak: 'Ze zijn gratis, monsieur,' want tabak wordt in Frankrijk door de overheid verhandeld en het zou flauw zijn de republiek na sluitingstijd onder haar duiven te schieten.

Op het gezicht van de man kwam een blijde glimlach, alsof hij een verloren gewaande makker in de menigte staande hield.

'Frère!' riep hij ontroerd en greep mijn hand. Daar mijn potlood er nog in zat, moest ik dat even verwijderen, maar toen kwam er aan het schudden dan ook geen eind. Hij had het beweeglijke, onbedorven gezicht van iemand die ze er nooit onder hebben kunnen krijgen. Op zijn linkerrevers zaten drie lintjes, die met het jasje waren meeverdord tot littekens van heldenfeiten. Hoewel hij in modderkleurige kleren stak, straalde zijn hele verschijning van een vogelvrijheid die al jaren niet meer wordt geleverd.

'De mensen zijn van nature goed,' zei hij, zonder voorwoord. Hij ging naast mij zitten, stak me een van de twee sigaretten toe en vervolgde: 'Rook. U is mijn vriend. Ik heb weinig vrienden. Vroeger - Ernest, maar oh la la, die is ver heen, nu. Bitter geworden, begrijpt u? Ik niet. Maar Ernest wel.'

Hij gaf vuur en blies een sliert rook de nacht in.

'Als ik op straat een jonge en een oude pooier zie, dan denk ik: Kijk wat aardig, een vader wandelt met zijn zoon. C'est moi, monsieur. Maar als Ernest een vader met zijn zoon ziet wandelen, denkt hij: Kijk, twee pooiers. C'est Ernest.'

Hij maakte een egaliserend handgebaar. Er gingen twee agenten voorbij, met surveillerende stap.

'Schurken,' zei de man op illustratieve toon. 'Ik hou van de mens, monsieur. De vrije mens, onverminkt door leugen

en angst. Ernest zegt: “Als de revolutie komt, hang ik je met mijn eigen handen aan de hoogste boom.” En ik antwoord: “Goed, dan kan ik beter op je neerzien”.’

Hij stond op.

‘En mijn tong tegen hem uitsteken,’ bedacht hij nu. ‘Weet u wat Kropotkin heeft gezegd?’

Ik wist het weer niet.

‘Kropotkin zei...’ begon hij, maar er kwam een niet uit te vlakken meisje voorbij, dat hem zó lang absorbeerde, dat hij bij terugkeer de aangesneden volzin aan de wind prijs gaf.

‘Frère!’ riep hij, nogmaals mijn hand schuddend. Hij trapte de peuk uit, deed enige stappen, riep ‘Leve de anarchie!’ en verdween in de nacht - de laatste man in burger.

Raven

Als de slaap zich gaat ontfermen over Parijs en de nacht zelfs de luide rue du Faubourg Montmartre tot zwijgen brengt, blijft het licht in Le vieux Gaulois, want het is zo'n kroeg die nooit zijn deuren sluit. Achterin zijn boxen, waar je, op elk uur, het goedkope menu kunt bestellen, dat op de spiegel met driftige kalkletters wordt overdreven. Niemand eet het, als ik binnenkom. Wat er aan volk staat, hokt vóórin samen, bij de lange, neon-schetterende bar, die vooral des nachts gewoon is aan een gemengd publiek.

De aan de muur hangende papieren slierten, die de tikker van de paardenrennen in de loop van de dag heeft uitgestoten, worden door bijna alle mannen bij het binnentreden even ter hand genomen, want zij zien véél aan deze hippische geheimtaal en schudden er soms bezorgd het hoofd bij. Het zijn merendeels typografen van de nachtploeg ener aanpalende drukkerij, die het sportdagblad ‘L'Equipe’ drukt

- brede, harde mannen met Baskische mutsjes op, die een knoestige kern vormen in het verder wat verloederde gezelschap, dat hier nu bijeenstaat.

Want als het koud is buiten, of regenachtig komen in de Le vieux Gaulois ook de meisjes binnen, die de lange, smoezelige straat nog laat betippelen. In de hoek bij de deur, hokken ze samen - een concours van verlepte schonen. Ze drinken niets, maar werven evenmin: hier is geen jachtterrein, maar een soort sociëteit.

Een dikke, primitief opgedirkte blondine met een goedgehartig, volgeverfd kindergezicht, zit aan een tafeltje met een cliënt, een slapende zeeman, wiens mond heel wijd open blijkt te kunnen. Omdat hij nu toch geen beslag op haar legt, babbelt ze mee met de anderen - een collegiaal praatje, zoals men dat in alle beroepen kent.

Er komt een opvallend klein, onderdanig mannetje binnen, met een witte rol onder zijn arm. Het blijken twee grote, héél lang geleden in een ver, vreemd land gedrukte platen te zijn, die hij ergens tussen de rommel heeft gevonden en hier, op dit late uur, hoopt te verkopen.

Nu heeft men in Parijs voor alles een vrijblijvende doch warme belangstelling. Als het ventje de eerste plaat ontrolt en boven zijn hoofd houdt, gaan ze allemaal om hem heen staan - de typografen, de meisjes, de kelners, ja, zelfs de dikke baas komt ervoor van achter zijn buffet gelopen. Alleen de zeeman slaapt door. Hij heeft gelijk, als alle slapers, want het is een heel nare plaat, met twee beren erop, die wreed en zielloos staan te wachten op u en mij in zo'n onafzienbaar sneeuwbos, waar je nooit en nooit meer uitkomt.

‘Mooi,’ zegt het meisje van de zeeman naïef. Ze heeft er wel zin in.

De meningen worden nu uitgewisseld. De typografen spotten maar een beetje met de beren, een magere vrouw

met een paarse hoed op, plaatst haar beringde handen als kokertjes voor de ogen, om diepte in het woud te krijgen en de baas neemt een hoekje van de plaat tussen duim en vinger en meldt welwillend ter zijde: ‘C'est beau, comme papier...’

Omdat niemand geld biedt, ontrolt het mannetje nu ook de tweede. Het is een in moede, dorre kleuren gedrukte afbeelding van een grijze zuil, waarboven wel twintig raven hun vleugels uitslaan tegen een lucht vol dreigend onheil.

‘Die is ook leuk,’ vindt de blonde.

Het mannetje, een vriendelijke verkopersgrijns op het gezicht, keert de boven zijn hoofd uitgestrekte nachtmerrie behulpzaam naar alle kanten, lenig bewegend als een misdienertje.

‘Waar wou je 'm hangen?’ vraagt de baas.

‘Boven me bed,’ antwoordt de blonde, ernstig, zoals vrouwen in winkels overleggen.

De dikke man werpt nog een schattende blik op de afbeelding. Met onverklaarbare stelligheid beslist hij: ‘Dan zijn de beren beter.’

Maar ze wil per se de zuil. Tweehonderd franken kost-ie. De zeeman wordt ervoor gewekt. Zijn mond slaat toe als zijn ogen opengaan. Even zie ik zijn lodderig gezicht ontsteld vertrekken, bij het zien van al die vogelen des doods. Dan graait hij het geld al uit zijn zak en staat geeuwend op.

Gelijk een geweer draagt ze de rol over haar schouder, als ze met hem weggaat. Bij de deur zegt ze nog blij tegen de anderen: ‘Ik hang 'm meteen op.’

Hot dogs

Elke keer als ik in Parijs ben, ga ik tegen beter weten in even op de boulevard Edgar Quinet kijken of de Djiguite er soms

toch weer is. Het was twintig jaar geleden een Russisch cafeetje ter grootte van een huiskamer, waar allerlei verkreukelde figuren uit Gogolj en Tolstoj, door de revolutie uit hun land weggeblazen, de wodka lieten brengen door een Dosto-jewski-kelner die erbij keek of hij liever met de knoet geslagen had. Daar de grauwste armoede de hele troep regeerde en een frank toen nog iets betekende, was een Hollands jongmens met een tientje op zak een vorst waarmee alle grootvorsten gemene zaak maakten.

Het cafeetje werd gedreven door de heer Villsanowsky, een zwaarmoedige saletjonker met smalle slapen, die de dames de hand kustte en ook anderszins iets zéér fijns overeind trachtte te houden tussen de vale lappen, waarmee hij zijn schemerlampjestent als een broeierig etuitje had bekleed. In de hoek bij de piano zongen Russische zigeunerinnen, weelderige dames met veel paraat vuur en donkere stemmen, die noodden tot het repeterend consumeren van goedkope wodka, een distillaat, dat een ongewoon hoge graad van bovenaardse zaligheid in de drinker weet te ontsteken. Alle familieleden van de heer Villsanowsky hadden een functie in de zaak. Zijn moeder beheerde het keukentje, zijn oom borg eerbiedig de jassen weg en een dwarse broeder, die mokte tegen de situatie waarin de geschiedenis hem geworpen had, moest wel eens drie keer met stemverheffing worden geroepen, eer hij met een blad sigaretten voor de buik een donker hokje verliet, waarin hij voorgoed scheen te hebben postgevat. Buiten, op de stoep, stond nog een sterk versjofelde neef, die er eigenlijk niet bij hoorde, maar er een zelf gecreëerd beroep van maakte, voorbijgangers met een expressief gebaar opmerkzaam te maken op de gevel van het café, waarbij zijn bleek gelaat verlicht werd door een glimlach, die uitdrukte hoe lustig het daarbinnen toeling. Wie zich ervan was gaan overtuigen, vond, als hij

ten slotte weer naar buiten wankelde, altijd een taxi voor de deur, achter het stuur waarvan dan weer een andere oom gezeten was, een welmenende grijsaard, bij leven belast met het beheer van de waterleiding in een Russisch stadje, dat niemand op de kaart kan vinden.

Toen ik vlak na de oorlog terugkeerde in Parijs, was de Djiguite dichtgespijkerd als een krat.

‘O, die zijn wandelen...’ zei een buurman op veelbetekenende toon, toen ik hem naar Villsanowsky en zijn menagerie vroeg en hij maakte zich haastig van mij los. De bezetting had, op welke manier dan ook, een eind gemaakt aan dit kleine, warme spookhuis waar ze zoveel jaren, met fictieve grootheden, een soort ‘Harvey’ opvoerden, in versleten gala-uniformen en statiejurken van vijf modes terug.

Twee jaar later, toen ik weer eens ging kijken, was de zaak weer open - maar nu heette het ‘Chez Brummel’. Op een regenachtige oktoberavond stond ik er in mijn eentje voor, met een koffertje in de hand. Er kwam prettige pianomuziek uit - een wals. Na enige aarzeling trad ik binnen.

Het was een keurig geplaveid neptentje geworden, met een verveelde barkeeper, een droeve Galliër aan de vleugel en op de kruk een bleke juffrouw, die keek of ze reeds in 1915 had leren inzien, dat hoegenaamd niets zin heeft om te worden gedaan of nagelaten. Daar ik de enige klant was, ontfermde zij zich landerig over mijn middelen. Ik zat er een beetje eng naast met mijn koffertje, gelijk iemand die een onnoemelijk aantal aansluitingen heeft gemist, en zei maar eens dat het hier vroeger altijd zo leuk was geweest. Ze knikte, zoals stropersvrouwen de koddebeier te vriend houden, maar haar ogen geloofden niet dat er iets van waar was. Daar ook de barkeeper alles in het midden liet, als er maar uitgedronken werd, druide ik spoedig weer naar buiten - a wiser and a sadder man.

Of - wiser?

Vorige week ben ik toch weer eens gaan kijken.

Eventjes.

Maar nu weet ik volkomen zeker dat daar nooit meer de donkere stemmen van die zigeunerinnen zullen opsteken. Want het is een witte, drukke eetwinkel geworden in moderne stijl en boven de deur staan mijn jeugdherinneringen met vurige, duidelijke letters samengevat: 'Hot dogs'.

Uit 'Articles de Paris', 1955

Een jongeman uit Oslo

Het was John Barrymore die eens zeide: ‘Een vrouw kan drie dingen maken uit niets: een slaatje, een hoed en ruzie.’ Het vierde is zonder de geringste twijfel een cocktailparty. Te Rome was ik weer eens in de gelegenheid deze verticale ontspanning te beoefenen. Merendeels buitenlandse gasten hadden zich verenigd ten puissanten huize van een heer, die in het hart van de kwestie, stond te kijken als een boeiende persoonlijkheid, voor wie hem wist aan te snijden. Zijn echtgenote, die wij op een moeilijk levenstijdstip aantreffen, dwarrelde gastvrouwelijk rond en sloeg fonteinen geestdrift uit een rots van wanhoop. Men nipte aan verversingen, zoals vorstelijke personen maar niet kunnen laten het noenmaal te gebruiken. Er heerste een stemming van wellevend verbeten verveling.

‘Ah - en u is onze jonge vriend uit Oslo,’ kwam de gastvrouw tegen mij roepen. Ze had het al een keer éérder gedaan, maar mijn rectificatie was blijkbaar niet tot haar doorgedrongen.

‘Nee nee, uit Amsterdam,’ zei ik, op een toon of het maar een enkel breedtegraadje scheelde.

‘Ach, natuurlijk...’

Zij verdween weer in de menigte, mij overlatend aan een windstille heer op leeftijd, die als een uitgedwarreld blad in het leven lag, en mij aankeek of ik zijn twaalfde bord balkenbrij was. ‘How's your king?’ vroeg hij eindelijk.

‘We have no king,’ zei ik.

Hij zweeg ontmoedigd.

‘We have a queen,’ sprak ik, om hem tegemoet te komen.

‘Is that so...’ vroeg hij gehinderd, of ik hem lastig viel met lootjes op een rookworst. Daarop begaf hij zich neuriënd naar elders.

Toen ik mijn glas ging neerzetten op een grote tafel, waar verscheidene personen de moeilijke spitzendans om de eetwaren uitvoerden, rees de gastvrouw weer op en riep met een nauwelijks gehavende glimlach: ‘Ah - en daar is onze jonge vriend uit Oslo!’

Zij stond in een groepje gezonde mannen, die keken of ze het onbetaalbaar vonden, daar vandaan te komen. Even wilde ik mijn rectificatie weer plaatsen, maar opeens leek het me een beetje querulant, het aldoor beter te willen weten.

‘Yes...’ zei ik en nam een nieuw glas van haar aan.

Ze loste zich weer op. De gezonde mannen bleven mij lange tijd feestelijk aankijken. Toen zei de voorste: ‘How's Piperviken?’

De naam riep niets in mij wakker. Waarschijnlijk was het de Noorse Drees. Welwillend sprak ik: ‘O, uitstekend, dank u.’ Want waarom zou het zo'n man niet goed gaan?

‘Zijn ze er nog zo aan het breken?’ vervolgde mijn nieuwe makker.

Het was dus geen mens, doch iets waaraan gebroken kon worden.

‘Ja, dat gaat steeds maar door,’ zei ik.

‘En op Bygdö?’ vervolgde de man.

‘Ook,’ zei ik.

‘Maar het volksmuseum...?’ vroeg hij.

‘Weg,’ sprak ik somber. Want zo ben ik dan; als ik eenmaal begin te breken in zo'n stad, laat ik geen steen op elkaar.

‘Wat een zonde,’ vond de man. Hij verzonk in zorgelijk gepeins. Voorzichtig zette ik mijn alweer ledige glas op tafel en wilde wegsluipen, maar toen ik mij pas half omgedraaid had, stond ik weer oog in oog met de windstille grijsaard. Hij schrok enorm van me, maar kon toch niet om mij heen.

‘How's your k... your queen?’ begon hij, zich zelf nog net op tijd verbeterend.

De dikkerd, wiens volksmuseum ik had afgebroken, lachte smakelijk en zei: ‘He has no queen.’

Onthutst keek de oude mij aan.

‘We have a king,’ zei ik, want zóveel weet ik toch wel van Noorwegen.

‘Is that so...’ sprak de oude.

‘Ah, daar is onze jonge vriend uit Amsterdam,’ kwam de gastvrouw.

‘Nee nee, Oslo,’ zei ik.

Hoger op

Des middags stiet ik voor de deur op het nieuwe echtpaar dat maandag boven ons is komen wonen.

‘Morgenavond moet u eens komen kennismaken,’ zei de man, een uit zijn heupen acterende zoon van Boris Karloff.

‘Graag,’ sprak ik.

‘Uw vrouw kennen we eigenlijk al uit de stukjes!’ riep de dame, met een stem als roze toiletpapier. Ik lachte maar mee,

hoewel het pure onzin is. Want je zegt toch ook niet tegen Shakespeare: ‘Wat hóór ik, heeft uw oom uw pa vergiftigd?’ alleen omdat het in ‘Hamlet’ staat?

‘We zijn voor morgen uitgenodigd,’ zei ik 's avonds tegen mijn vrouw, maar zij legde de vinger op de lippen en fluisterde: ‘Stil, ze hebben ruzie.’

Nu kwam het prachtig uit. De kinderen waren naar een partijtje, waarvan ze pas om tien uur zouden terugkeren en wij hadden niets dringends omhanden. Dadelijk schoven wij dus boeken, couranten, theekoppen en breipennen terzijde en gingen muisstil zitten luisteren, want wij hebben gelukkig allebei een heel lelijk karakter.

‘Koeiekop!’ riep de vrouw. ‘Ga maar naar je mooie moeder, die me op de begrafenis van je fijne ome zo smerig heeft beledigd. Toe, ga maar. Of moet ik eerst de deur voor je stomme kanus openzetten?’

‘Rong rong,’ antwoordde de man. ‘Rong rong rong.’

‘Hij is niet te verstaan,’ zei ik, geërgerd of we in de schouwburg zaten.

‘En je mooie broertje met zijn lila dasjes en zijn vieze zaakjes,’ schreeuwde de vrouw boven.

‘Rong rang,’ sprak de man. ‘Rong rang rilla.’

‘Zo gaat het niet,’ fluisterde mijn vrouw. ‘Je mist de helft. Laten we het eens in de gang proberen.’

Nou, dat scheelde een heel stuk. De vrouw hoorde je nu of je er naast stond en de man zei duidelijk: ‘Je zal je lieve Fritsje bedoelen met zijn rong rang ril rong.’

Er zat duidelijk vooruitgang in.

‘We moeten wat hoger zien te komen,’ zei ik.

Nu staat er gelukkig een grote rommelkast in onze gang, waar wij zonder al te veel moeite opklommen. Dat was het!

‘En wou je soms beweren dat hij niet geweest is, toen ik in Londen was?’ riep de man glashelder.

‘Zie je wel?’ zei ik, triomfantelijk naast mijn vrouw op de kast gezeten. Ze knikte gelukkig.

‘En wat doet meneer koeiekop in Londen?’ klonk het boven.

Nog een vol uur luisterden we geboeid en hoorden een weelde van informaties, die ik om redenen van discretie natuurlijk niet kan oververtellen. Omdat het een hele zit was, haalde ik de thee ook op de kast en een kussen, want mijn vrouw was languit gaan liggen - ze vond het zo hard.

Tegen tienen vielen ze stil. Ze waren zeker moe.

‘Laten we maar naar de kamer gaan,’ zei mijn vrouw, ‘t is afgelopen.’

Ze liet zich op de grond glijden.

‘Ik blijf nog even,’ zei ik, het kussen onder mijn hoofd leggend. ‘Je kunt nóóit weten...’

‘Toe nou - de kinderen komen dadelijk thuis,’ sprak ze. ‘Daar bellen ze al...’

Maar toen ze opendeed, was het de bovenbuurman.

‘Hebben jullie soms een lichtpenning?’ vroeg hij.

Je kon helemaal niet aan hem zien dat hij juist zo'n twist had uitgevochten. Somber zag hij mij daar bij het plafond liggen en zei: ‘Hallo.’

‘Hallo,’ antwoordde ik.

‘Ligt u op de kast?’ vroeg hij.

‘Och ja...’ zei ik.

‘Waarom eigenlijk?’ hernam hij.

‘t Is lekker warm,’ sprak ik. ‘Warmte kruipt altijd naar boven.’

‘Dat wel,’ zei hij. ‘Maar is het niet ongeriefelijk?’

‘t Went,’ antwoordde ik.

‘Vreemde gewoonte,’ peinsde hij. ‘Dáár moest u eens een stukje over schrijven.’
Maar het stond er al in.

Mademoiselle

Toen de caféklok half negen sloeg ledigde de leraar zijn bierglas in een teug en stond op.

‘Ga je nou opeens weg?’ vroeg zijn vriend de piloot verbaasd.

‘Ja, er is bal bij ons op school en daar moet ik me even vertonen,’ antwoordde de andere. ‘Een uurtje maar. Daarna ben ik weer beschikbaar voor bier of erger.’

De piloot vond het een lelijk wak in zijn vrije avond en keek verongelijkt in zijn glas, want hij was een beetje een verwende Wim, gauw kwaad als het eens tegenliep.

‘Kan ik niet mee?’ vroeg hij.

De leraar aarzelde.

‘Als je je moppen voor je kunt houden en ook verder heel anders doet dan je eigenlijk bent zouden ze je wel een uurtje door de vingers zien,’ besliste hij.

Met tegenzin gingen de mannen naar het bal - de leraar omdat hij wist welke eierdans hem wachtte, de piloot omdat hij een hekel had aan kinderen. Want kleine jongetjes wilden uitsluitend dingen weten die ze toch nog niet begrijpen konden en kleine meisjes giehelden hem altijd uit zijn stoere doen en waren als hij eens met ze praten moest, net toiletzeep die je met een natte hand tracht te grijpen.

‘We glippen zo gauw mogelijk weer weg,’ zei de leraar, onbewust voortbouwend op die gedachte.

In de gymnastiekzaal maakte de pick-up korte metten met het menselijk gevoel. Boogie woogie! Een kluwen jongens en meisjes behoorde het woeste ritme van de negermuziek inniger toe dan de piloot op zijn toch wel verre reizen ooit in havenkroegen had waargenomen. Terwijl zijn vriend in deze roterende menigte opging, vroeg hij een lange, roodharige bakvis, die net door een wat onbehouwen jongmens

werd vrijgegeven. Ze haakte dadelijk in. Het was geen gewoon giechelkind, om zo te zien. Een hele vrouw eigenlijk al, vond hij.

‘Is u ook een leraar?’ vroeg ze kittig.

‘Nee,’ antwoordde hij achteloos, ‘ik ben piloot.’

Het maakte meer indruk dan ‘nee, ik ben bij de spoorwegen’. Een half uur later zat hij met haar op de trap en was al aan: ‘...enfin, ik zet die kist in de woestijn neer, ik stap uit en daar komt een bruine snuiter in zo'n witte soepjurk op me af...’ Vroeger waren het de zeekapiteins die op bals de jonge meisjes de adem afsneden met hun wakker: ‘En ik riep: alle hens aan dek!’ en alleen in het oude mopje vroeg ze: ‘En, kwamen ze?’

De leraar stapte met een klein, zwart wichtje aan de arm op hen af.

‘Zeg Nelly, je broertje is aan de telefoon,’ zei hij tegen de rode op een toon die zijn vriend niet van hem kende.

Toen ze van hem wegwipte in haar lichtblauwe mademoiselle-jurk voegde hij er zachtjes aan toe: ‘Nog een kwartiertje hoor, dan knijpen we uit.’

‘Nou kerel...’ antwoordde de piloot, ‘ik denk niet dat ik nog met je meeloop. Ik ga maar gewoon naar huis straks...’

Bevreemd schouderophalend begaf de leraar zich met het kleine zwartje op de dansvloer. Het was net of hij een schortje voor had.

Maar de piloot had zijn plan gemaakt: hij zou die Nelly straks thuisbrengen. Sweet seventeen of sixteen... hij wist het niet, maar hij was in elk geval hogelijk bekoord. Toen ze terugruiste van haar telefoontje hervatte hij: ‘Nou, overmorgen is het weer Barcelona geblazen. Een vervelend tripje. Routinewerk, he...’

En vreemd geluid deed hem opzij kijken. Ze hilde!

‘Wat is er?’ vroeg hij verbaasd. ‘Heb ik iets doms gezegd?’

‘Ik wil naar huis,’ snikte ze. ‘Akkie is dood.’

‘Ach...’ zei hij meewarig, ‘iemand die je kende?’

‘t Is de poe-oes...’ jammerde ze. ‘Hij is overreden!’

Grote tranen drupten van haar wangen in haar gedecolleteerde hals.

‘O, dan koop je een andere poes,’ besliste hij praktisch.

‘Maar een andere is niet zo lief,’ huilde ze.

‘Ben je mal... alle poesen zijn eender,’ zei hij.

Door haar tranen heen keek ze hem woedend aan.

‘Rotterd!’ riep ze.

Hij zag de leraar met zijn jas aan langskomen en hoorde hem zeggen. ‘Ik ga hoor...’

De piloot stond op.

‘Zeg,’ riep hij, ‘wacht even - ik loop toch maar met je mee.’

Maatschappelijk verkeer

En ja hoor, daar was hij weer, de melkboer - licht gebruind terug van de vakantie en als u het mij vraagt een tikje voller in het gezicht.

‘Leuk geweest?’ vroeg ik, blootsvoets op het kokos van onze fakirmat, maar hij woof mijn understatement dadelijk de gang in en riep: ‘Leuk? Wat heet leuk? Ge-wél-dig. Schit-te-rend. Ik ga in mijn leven nooit meer ergens anders naar toe dan naar Brabant.’

‘O, is het daar zo... eh... prachtig?’ mikte ik, van de mat op het zeil stappend, dat wel koud is maar niet zo prikkerig.

‘Meneer, ik zal u vertellen...’ zei hij en hij zette de flessen op de grond, omdat het een lang verhaal met veel wijswerk zou worden. ‘We waren daar in een pension he, en dat kostte zeven gulden per dag. Alles inbegrepen. Alles. Om

te beginnen, een pracht van een kamer, schone lakens en slopen, stromend water, afijn, wát je maar wou. Kwam je 's ochtends beneden, dan was de tafel al gedekt. En op die tafel stond...'

Hij begon op zijn vingers af te tellen, staccato sprekend, de blik triomfantelijk op mij gericht: 'Op die tafel stónd: Wit brood. Bruin brood. Zwart brood. Worst. Kaas. Spek. Een ei. Sjem. Hagelslag. Koek. Een ei. Het ei heb ik al gehad, geloof ik... nou ja... koffie of thee was er net zoveel als je wou. Was je koppie leeg, dan riep je maar: "Juffrouw Annie, hiero" en dan werd je bijgeschonken. Dat kostte niks. Was inbegrepen bij de zeven gulden. Nou, om elf uur was het weer: koffie met een wafeltje. Zeg maar gerust wáfel. Hij was zó groot, ongevéeer hoor, ik wijs uit me hoofd, maar hij was eerder groter dan kleiner. De wafel was ook inbegrepen. Goed, zo tegen halfeen ging je naar boven, op je kamer, om je op te knappen, handen wassen en het gezicht - en dan kwam je beneden en daar stond dan de lunstafel al weer klaar. Ging je zitten en dan kreeg je...'

Hij begon weer af te tellen, zijn grote, trouwe duim in de lucht.

'Soep. Elke dag andere soep. Ballen d'r in. Zulke ballen. En zuivere vleesballen hoor. De ene keer vier, de andere keer vijf, ik heb er wel eens acht gehad, maar dat was natuurlijk een tref. Nou, als de soep op was en je had twee, drie bordjes genuttigd, dan kwam er vlees, aardappels en groente. Zó'n stuk vlees. Met sju erbij. Goeie vette sju. Waren je aardappels op, dan riep je maar: "Juffrouw Annie, hiero!" en dan kwam ze aan met de pan en de pollepel, pats - we hebben wel eens gelachen, ze zei een keer: "nou, het lijkt wel of deze tafel direct op de riolering is aangesloten." Puddinkie toe. Lekker puddinkie. Goed in de krenten. Maar daar kon je er maar één van krijgen. Dat is begrijpelijk. Wie

dan meer pudding wil, die moet maar betalen, nietwaar? D'r waren wel types bij die vrouwen vier, vijf puddinkies eten, inbegrepen... ach meneer, dat heb je altijd. Daar zijn wel eens harde woorden over gevallen. Maar verder geen wánklank.'

'En 's avonds?' vroeg ik, want het begon me mee te slepen.

'Ho ho,' riep hij glimlachend. 'Vergeet de thee niet. Om vier uur was het theedrinken geblazen. Wéér met zo'n wafel. Eén. Maar net zoveel thee als je wou, drie, vier, vijf koppen, dat gaf niet. Na de thee ging je naar je kamer, 'n half uurtje liggen, je gezicht eens een beetje wassen en je handen, nou, en dan stond beneden de tafel al gedekt voor het diner. Soep weer. En een warm schoteltje... lekker hoor, alleen voor de gróte eters een beetje weinig. Maar geen nood, want daarna had je weer je vlees, je groenten, je aardappels, allemaal volop. En een stukje fruit toe. Dat mocht je nemen uit zo'n mand. Ik nam meestal een peertje. Lekker peertje. Niet groot. Maar sappig.'

Hij keek er peinzend op terug.

'Nou, 's avonds ging je maar vroeg slapen,' zei hij. 'Ik kan u Brabant aanbevelen, hoor. 't Is práchtig daar.'

Roze anjers

Roze anjers had ik meegebracht toen ik even aanwipte bij Nina, om de vriendschap niet al te lang aan het lot over te laten.

'Ach, wat gezellig. Kom gauw binnen. Leuk! Leuk! En die prachtige bloemen... de verwennerij... gekkerd!'

Zij is een lieve dame van tweeënveertig, tamelijk tevreden met haar Frits, die ergens in een fabriek loopt te bassen. Kind

noch kraai, zelfs geen hond - ze maken altijd een mooie reis 's zomers. Als jong meisje is ze één seizoen aan het toneel geweest. Veel brieven opgebracht. Er hangt nog altijd een foto van haar in 'Als de ster bleef stille staan...' op de logeerkamer. Maar ze treurt er nooit om - zó diep zat het niet. Ze heeft een aantrekkelijk daas lachje en ze vindt het, op een wat moede manier, allemaal zó gezellig... dat je er bént, dat je weer weggaat, dat je gauw nog eens terugkomt. Gezellig.

'Ga zitten, ga zitten... wil je thee... wacht, nou ga ik eerst die prachtige bloemen van je eens verzorgen...hier, deze vaas... wat denk je, zouden ze daar goed in staan?'

'Ja, dat lijkt me wel,' zeg ik. Wat weet ik van vazen?'

'Kijk, dan doen we er eerst een klein stukje van onderen af en...'

Ze valt opeens stil, draait zich half naar mij om en roept geschrokken: 'Zeg, wat hoor ik...?'

'O, dat is niks,' antwoordde ik. 'Dat zijn kinderen, die buiten schreeuwen.'

'Nee, ik bedoel, wat hóór ik, is Piet weggelopen bij Magda?'

'O ja,' zeg ik. Het is een oud verhaal. We zijn er thuis al weer over uitgepraat.

'Wat verschrikkelijk vind ik dat nou voor dat lieve vrouwtje,' roept ze, met ronde tragédienne-ogen. 'Waarom heeft hij dat nou gedaan?'

'Och...' brom ik. Want je kunt niet zeggen 'hij wou weg zeker,' of 'hij had er genoeg van denk ik,' dat klinkt zo cru. Aarzelend begin ik: 'Nou, mij lijkt het eigenlijk zó te zitten, dat die twee mensen al lange tijd...'

'Zo staan ze toch niet leuk,' zegt ze. 'Die vaas is te laag. Ik geloof dat ik beter iets hoogs en smals kan nemen, lijkt je niet?'

'Ja, eigenlijk wel,' antwoord ik, omschakelend. 'Die stelen

zijn zo lang, he. Je zou er bijna de helft af moeten knippen en dat is ook weer zonde, want die stelen...'

'En vertel eens, zeg, hoe is dat arme vrouwtje eronder?'

Ze zet die ogen weer op. Ik redresseer mijn gelaatsuitdrukking, stel het stemtimbre bij en verklaar dof: 'Ze is er kapot van, he. Je begrijpt, ze was gek op die man en...'

'Zo is het beter,' zegt ze sereen.

'Misschien wel,' draai ik bij. 'Ze was natuurlijk intellectueel verre Piets mindere en...'

'Ze stáán zo beter in deze vaas,' vervolgt ze. 'Nu heeft het echt iets van een ouderwets ruikertje, zie je wel? Leuk! Stijf en toch charmant. En weet je dat ik juist zo hou van roze?'

'Ik vind het ook wel een mooie kleur,' beken ik. 't Heeft zoiets teers he? En toch fris. Thuis heb ik altijd veel bloemen om mij heen en dan vooral...'

'Troost...' peinst ze.

'Ja...' zeg ik voorzichtig, want dat kan wel weer op weggelopen Piet slaan. Maar ze vervolgt: 'Bloemen troosten altijd. Als je ontevreden bent. Of sad. Ga je mee, dan zet ik ze op het buffetje. Kijk eens - enig he! Gezellig, bloemen in de kamer. Hou jij er ook zo van?'

'Nou! Ik zeg net, veel bloemen om me heen. En dan vooral roze,' beweert ik.

Haar glimlach is vredig, maar haar ogen staren naar onwaarneembare verten. Heel stil zit ik in de rococo-stoel en zou best trek hebben in een hapje prikkeldraad.

'Roze anjers hebben altijd zo iets feestelijks,' stel ik moedeloos.

'Wat dood-gezellig nou toch dat je er bent,' roept ze. 'En vertel eens, dat arme vrouwtje, hoe is ze eronder?'

Uit 'Ping pong', 1954

Vorst

Ella had de hele avond bij ons zitten babbelen, over koetjes en kalfjes maar toch het meest over mensen.

‘He, 't is altijd zo enig bij jullie,’ zei ze telkens en dan keek ze ons met hele grote, droevige ogen aan, want ‘enig’ is een woordje, dat je pas veelvuldig gaat gebruiken als het leven niet meer zo enig is, vind ik. Bij twaalven was 't: ‘hemeltje, al bij twaalven.’ Ze gaf een rondje kuise zoenen, die meeslepend roken, maar ik hou mijn hoofd er altijd goed bij, zodat mijn vrouw nooit hoeft te zeggen: ‘He, wat gaan jullie nou doen?’ Wél: ‘Laat jij Ella even uit?’

Dat komt je bij koud weer op een lichte bronchitis te staan, want ze is lief-vaag, trekt eerst altijd een paar verkeerde mantels aan, vertelt je bij open deur een lang, onnodig verhaal en bélt ten slotte nog een paar keer omdat ze allerlei accessoires vergeten is, zodat je een hoop tocht vangt. Toen ze echt alles had - d'r tas, d'r sjaltje, d'r paraplu - trof de bel me, halverwege de trap, toch nog ten vierden male tussen de schouderbladen.

‘Zó vervelend,’ zei ze. ‘Maar 't slot van me autootje zit vastgevroren.’

‘En wrat doen we nou?’ vroeg ik.

‘Kun je er niet een beetje op asemen?’ zei ze. ‘Jij hebt zo'n mooie, grote asem.’

Het klonk als een Pyrrhus-compliment.

Bij het rondje zoenen vond ik het prettig dat ze een vrouw was, maar nu had ik toch liever met een man te doen gehad, om ‘barst’ te kunnen zeggen.

‘Och, maar met plezier,’ werd het.

Het is koud, ongezond en absurd in de kerstkaartensnieuw neer te hurken om een poos op te hijgen tegen de deur van een Volkswagentje.

‘t Helpt niet,’ zei ze. ‘Probeer het eens met mijn aansteker.’

Aanreiken deed ze 'm wel. Ze is gescheiden van een man die haar acht jaar lang de ontbijten op bed bracht en toen wegliep met een beredderige sociale werkster, die hem nu alles, inclusief zijn salaris, uit de hand neemt. Ik heb het altijd een evident geval van overcompensatie gevonden.

‘Met die aansteker lukt het ook niet,’ zei ik na een poosje.

Mijn vriend Ben van Eysselsteijn dichtte eens: ‘O, laat het sneeuwen, Heer.’ Juist op dat ogenblik werd zijn gebed verhoord.

‘Heb je een kaars?’ vroeg ze.

‘Niet in me binnenzak,’ zei ik, in mijn blote tweedjasje tussen de vlokken.

‘He, snauw nu niet zo tegen me,’ sprak ze en haar glimlach deed me besluiten nóóit meer te snauwen. Op zolder hadden we trouwens kaarsen genoeg. Vier trappen op, vier trappen neer. We kénnen Ella nu eenmaal.

‘Je moet je hand boven het vlammetje houden, anders waait-ie uit,’ zei ze, want theoretisch is ze erg goed met die dingen. Ik schroeide mijn vel een beetje, maar langer dan tien minuten hoefde het niet.

‘Hou maar op,’ zei ze. ‘Weet je wat je doet? Pak een hamer. We slaan de ruit in.’

‘Da's zonde,’ riep ik. ‘Blijf dan liever hier vannacht.’

‘Ik wil naar huis. Naar mijn eigen bed. Ik háát vreemde bedden,’ besliste ze pruilerig. ‘Je bent net het sneeuwmannetje.’

Goed, het sneeuwmannetje haalde de gereedschapskist van zolder en zei: ‘Ga nu een eind achteruit, anders raak je vol scherven.’ Ze week meters terug. Pats. Je moet nog hard slaan óók, om zo'n ruitje aan gruzelementen te krijgen.

‘Zo. Nu kun je erin,’ zei ik eindelijk.

Als een vogeltje stond ze tegen mijn deur gedrukt en zei: ‘Zeg...’

‘Ja?’

‘t Is mijn autootje niet. Dat zie ik nou pas. Mijn autootje staat aan de overkant. Dáár.’

Ze wees, ontmoette mijn blik en zei hulpeloos: ‘Nou ja, ze maken ook zoveel van dezelfde.’

Film

Ik zit in een klein buitenwijk-café, waar ik ben binnengegaan om te telefoneren. Het staat vol overgeschoten burger-mans-meubilair, waardoor het lijkt op de huiskamer van mensen, wier leven definitief is misgelopen. De baas staat achter het buffet - een moeilijk lopende fraseur van om en nabij de zestig, met het vervaald dédain van iemand die in beter tijden directeur ener badinrichting is geweest. Zijn krullenrijke vrouw zit verwoest in een soort serre, twee opgeschoten zoons hangen, met protest geladen, op de achtergrond en kijken of ze straks de deur zullen sluiten om iedereen de strot af te snijden. Over dit alles heen speelt de radio Ravel, waardoor het tafereel een ondraaglijk soort dramatiek krijgt.

‘Daar krijg ik het warm van - van die muziek,’ zegt de man.

Hij draait Ravel weg en geraakt via wat sprekers tot een vrouwenstem die van Rote Rosen zingt. Nu is er een soort akkoord ontstaan tussen beeld en geluid, de tevredenheid van een lauw bed vol haarspelden en beschuutkruimels. Er komt een nog nét boven de dwergenmaat uitgerezen mannetje binnen, met droeve ogen maar een norse mond en begint krachtpatserig aan de automaat te spelen.

‘Wat heb jij een opgeblazen kop vandaag,’ zegt hij tegen de baas. ‘Dat is gewoon niet normaal.’

Zijn verdediging ligt in de aanval.

‘Lekker... lekker,’ zegt iemand. ‘t Is achter me. Voor ik om kan kijken, gaat de deur ten tweeden male open. Een heer op de leeftijd des ondersheids glipt binnen, in gezelschap van zijn kennelijke secretaresse, een wat goedkope juffrouw met onjuiste oorbellen. De man, woedend opgesloten in zijn vet, is gretig vrijerig op basis van onmiskenbare somberheid, de juffrouw wil zijn branding meester blijven. Ze gaan in een priëlerig hoekje zitten onder een hertekop, die kijkt of hij zich iets tracht te herinneren. De bestelling luidt likeur.

‘Zo moet je het niet zien,’ vervolgt de heer, zijn stem dwingend tot een souplesse die hem wezensvreemd is. ‘Er zit natuurlijk wel iets wáars in wat ze zegt, maar je bent toch een volwassen mens?’

Hij neemt haar hand.

‘Lekker... lekker,’ hoor ik weer.

Als ik omkijk, zie ik dat het een papegaai is, net zo aan een behangetje toe als de hele boel.

‘He, dat zenuwebeest,’ zegt de man gehinderd.

Hij heeft gevoel voor het geluidsrjm, denk ik. De vogel zit, en profil bezien, zéér slim op het stokje, een akoestische tijdbom, die telkens kan afgaan.

‘Nee, ik bedoel, Annie...’ herneemt de man. Zijn arm is nu om haar leest.

‘Lekker... lekker,’ houdt de vogel vol.

‘He, we gaan hier weg,’ zegt hij, driftig oprijzend. Ze komt gedwee achter hem aan.

‘Uw likeurtjes!’ roept de baas ontsteld.

Hij is net met het blad op weg, in een plechtige begrafenisstap, omdat het dure consumptie is.

‘Drink ze zelf maar op, artis,’ zegt de man met een grimmig soort humor. Hij smijt geld op tafel. Als ze bij de deur zijn zegt de vogel nog: ‘Vuilak.’

Rolschaatsen

De hoofdonderwijzer keek uit zijn papieren op en zei: ‘O ja, meneer Van Driel - gaat u zitten, neemt u plaats, alstublieft. Ik moest u even laten wachten, maar eh... ik zit tot over mijn oren in 't werk. Zo... Juist... Kijk eens hier, meneer Van Driel, ik heb u even laten komen, want ik dacht in de laatste tijd telkens, ik moet meneer Van Driel tóch eens even laten komen. Die Hans van u, meneer Van Driel, dat is een heel eigenaardige jongen...’

Hij leunde achterover en nam met een koket gebaar zijn bril af; de staalblauwe ogen keken te hard en te koel om het goedige blonde baardje helemaal wáár te maken. Ernstig vervolgde de geschoolde docentenstem: ‘Kijk eens, ik wil niet zeggen dat Hans achterbaks is. Dat woord wil ik niet gebruiken...’

Dat zou ik je niet raden óók, dacht de vader driftig. Maar hij zei: ‘Ach, Hans is een beetje stil, he...’

‘Ja, ja, stil, dat is het woord.’ (De bril ging weer op). ‘Maar dan niet stil uit verlegenheid, meneer Van Driel. Eerder uit

hoogmoed. En die hoogmoed, die past 'm niet. Als ik dat jongmens door de gangen en door de lokaliteiten zie lopen, denk ik altijd: Jij hebt 't een beetje te hoog in je bol vrind. En waren zijn prestaties in de lessen nu nog van dien aard, dat je zou kunnen zeggen: 't jong is iets bijzonders, dan was ik de eerste om te zeggen: allá. Maar die prestaties zijn maar heel minnetjes, meneer Van Driel. Onze Hans is allerm minst een hoogvlieger...'

Hij keek de vader aan met een glimlach, die niet vrij scheen van een soort leedvermaak.

Hij heeft de pest aan 'm, dacht de man en zijn hart werd warm van redeloze liefde.

'Ik zal u eens een voorbeeld geven van zijn merkwaardig "gedrag", 'zei de hoofdonderwijzer. 'In de vierde geef ik op 't moment geschiedenis. Bij alles wat ik hier al te verhapstukken heb, schijnt dat er nog bij te kunnen. Soit. Ik geef geschiedenis. En ik hou ervan om in zo'n les eens een grapje te maken. Dat ontspant even de aandacht, nietwaar? Dat lucht op. Dan schatert zo'n klas het uit. Ja, de hele klas, behalve Hans, meneer Van Driel. Behalve Hans. Ik heb dat heerschap laatst eens een keer naar voren gehaald en ik heb tegen hem gezegd: "Jongen, luister eens, kun jij lachen?" Toen zegt hij: "Ja meneer." Toen zeg ik: "Waarom lach je dan nooit mee als ik eens een grapje vertel?" Toen zegt me die jongen: "Ik vind uw grapjes niet geestig, meneer." Ja, begrijp me goed, meneer Van Driel, het laat mij siberisch, of die jongen mijn grapjes geestig vindt of niet. Misschien zijn ze wel niet geestig. Ik ben maar een doodgewone schoolmeester. Maar de mentaliteit, meneer Van Driel. Voor een jongen van tien. Die niks presteert. Ik kan u zijn voorlopige cijferlijst wel even voorlezen...'

Hij begon te rommelen in zijn papieren. De vader dacht: Het liefst zou ik hem nu op zijn gezicht timmeren. Maar dat

kan niet. Daar zou Hans voor moeten opdraaien. Maar later... Als hij van school is...

‘He, ik geloof dat een van de collega's het cijferboekje heeft op het moment,’ zei de hoofdonderwijzer. ‘Maar geen nood, ik kan het u straks door de telefoon wel even voorlezen.’

‘Heel graag,’ sprak de vader. En hij dacht haatdragend: Als Hans van school is, kan ik die vent gewoon voor de poort opwachten. Kom nou maar op. Eerst eens flink aan die baard rukken. Wanneer komt Hans er eigenlijk af?

‘Hoe laat is u thuis?’

‘Over twee jaar,’ zei de man.

‘Pardon?’

‘Over twee uur,’ verbeterde hij snel.

Toen hij aan het eind van de middag de huiskamer binnentrad, vond hij de jongen, lezend op de bank. Hij ging ernaast zitten, legde zijn arm om zijn schouder en zei: ‘Zo Hans...’

‘Dag pap.’

Hij voelde het harde jongenslichaam terugwijken, al niet meer gediend van dit soort tedere aanrakingen. De man nam zijn arm weg en zei: ‘Zeg Hans, die rolschaatsen, die je zo graag hebben wou... Ik heb ze gekocht. Ze staan in de gang.’

Even later zag hij, uit het raam hangend, hoe de jongen er stralend mee over straat reed.

‘Ze zijn mieters, pap!’

De man knikte met een benarde glimlach.

‘Rotsik,’ dacht hij.

De idylle

De nachtploeg ging net de fabriek in, toen de journalisten eruit kwamen. Even raakten we verstrikt in het Käthe

Kollwitztafereel der grauw geklede mannen, die het vuur van de hoogconjunctuur aan moesten houden, terwijl de stad sliep, maar bij het hek bond de directie-secretaris ons weer bijeen tot een fraai boeketje verslaggevers, die na de rondgang door de nieuwe vleugel in het café zouden worden gedrenkt.

‘Wat nu zo aardig is in ons bedrijf, dat is de geest onder het héle personeel, van hoog tot laag,’ zei de directie-secretaris, toen we in de clubfauteuils zaten. ‘Neemt u alstublieft een sigaar, heren, ze staan ervoor. Kijk, wij dóén wat voor de mensen. Wij laten het niet bij dat loonzakje. Wij proberen hun héle leven onder onze hoede te nemen en het te veraangenamen. En dat wordt gewaardeerd. Ja ober, zet u het blad hier maar neer. En nog wat zoutjes graag. O, er zijn natuurlijk altijd ondankbaren. Maar door de bank - hier, meneer Goudvast van onze personeelsafdeling kan het u eigenlijk het best vertellen...’

Hij wuifde het woord naar een kleine, ronde heer met enorme wenkbrauwen en de trekpoppetjesmimiek van een figuurtje uit Gogolj. Zijn pa had indertijd, bij een bezoek van de prins aan de stad, zijn hele gevel met menie beschilderd om te protesteren tegen wantoestanden in de machine-fabrieken. Het stond in de memoires van een SDAP-heilige.

‘Er is veel veranderd,’ zei de zoon vroom. ‘Vroeger, in de jaren van de oude meneer Henri en van meneer Frits, waren er nog wel eens wrijvingen met de mensen. Maar tegenwoordig...’

Een lach kwam als een zonnetje op uit zijn onderkinnen.

‘Tegenwoordig begrijpen we elkaar,’ sprak hij simpel. ‘Kankeraars zijn er natuurlijk altijd - dat spreekt. Maar het gros van de mensen is tevreden. En met recht, heren. Want neem onze kantine. De mensen kunnen daar een warme maaltijd krijgen voor zesentwintig cent. Aardappels. Vlees.

Een móói stuk vlees, heren. Jus. En groente. Het is zeer smakelijk. Ik eet het zelf meer dan eens. En weet u wat nu het mooie is?’

‘Ja, hetzelfde maar weer, ober,’ zei de directie-secretaris, ‘en waar blijven die zoutjes eigenlijk?’

‘Het mooie is,’ persisteerde de heer Goudvast junior, ‘als het bord leeg is en zo'n man heeft nog trek, dan gaat hij gewoon naar de gamellen toe en ze scheppen hem - voor diezelfde zesentwintig cent - een tweede keer op.’

‘Wéér vlees,’ riep een klein journalistje, geil meegesleept. Hij hield van vlees, denk ik.

‘Nou nee, niet twee keer vléés,’ zei de heer Goudvast met een kuis lachje, of hem een oneerbaar voorstel werd gedaan. ‘Maar aardappels. Groente. Jus. Volop hoor. En neem onze gezellige avonden. Arnoldi hebben we hier méér dan eens gehad. En de Wama's. En Charles op de bal. Allemaal uitstekende attracties, nietwaar? En neem de goedkope kolen...’

We zaten allemaal verlekkerd te knikken, of we óók een beetje zin kregen om in die fabriek te komen werken. Terwijl de ober de glazen weer eens vol deed, kwam de portier aanstappen, boog zich over de schouder van de directie-secretaris en sprak eerbiedig: ‘Telefoon voor u, meneer.’

De man werd lijkwit en zette zijn glas haastig neer.

‘O jee, dan is vader dood,’ sprak hij. ‘Hij kwakkelt al lang. Ik heb niemand gezegd, dat ik naar dit café zou gaan, dus ze bellen de stad voor me af. Nou, dan hoef je niet te vragen...’

Hij stond op. Stemmig keken we hem na. Iedereen had zijn glas neergezet, want drinken in het aangezicht van de dood leek ongepast. Met glazige oogjes wachtten we zwijgend tot hij terugkeren zou. Het duurde even. Toen wipte hij plotseling als een duveltje uit een doosje te voorschijn,

keek de heer Goudvast aan en zei met een klein voilà-gebaartje: ‘De nachtploeg staakt.’

Ik kon mijn gelach niet meer helemaal inslikken. Ahteloos zei hij in mijn richting: ‘Och, het is niets bijzonders, hoor. We hebben iets nieuws ingevoerd, waardoor het werk wat sneller gaat. En dat willen ze niet...’ En zakelijk, tot de heer Goudvast: ‘We moeten erheen. Jij ook. Je moet met ze praten.’

Toen ze weg waren zei de ober: ‘De rest is voor eigen rekening, heren.’
De idylle lag aan stukken.

Paars sjaaltje

Omdat ik een dun paars sjaaltje voor mijn vrouw moest kopen, ging ik een grote winkel binnen en zei het tegen de bediende, een autoritaire man van een jaar of veertig met een kort kuifje en een onnodige knevel van giraffehaar. Hij luisterde ernstig naar mijn verlangen, nam een lange ladder en klom daarop naar de nok van het bouwwerk, waar hij een grote, stoffige doos pakte, die hij vervolgens met levensgevaar naar beneden droeg. Er zaten allerlei kleine doosjes en trommeltjes in. Eén voor één maakte de man ze open en pas de laatste bevatte een dun sjaaltje van hard, eczeemverwekkend begrafenislila.

‘Dáár hebben we wat we zoeken,’ riep hij en keek mij loerend aan.

Toen hij nog boven op de ladder stond en ook later, tijdens het doosjes openen, had ik stilletjes staan bidden dat hij een prachtig sjaaltje te voorschijn brengen zou, want als zo'n vreemde meneer zich al die inspanning getroost, zit je moreel min of meer aan hem vast, vind ik. Nu echter duidelijk

was dat mijn vrouw dit floddertje zonder meer zou afwijzen, dacht ik: Misschien kost het maar een kwartje. Dan kan ik het kopen en buiten aan een hond geven. En ik vroeg: ‘Wat is de prijs?’

‘Deze komt op vijf vijfenzeventig, meneer,’ zei de man. Hij liet mij geen ogenblik uit het oog en stond er gespannen bij of hij tot handgemeen zou overgaan als ik nu neen dorst zeggen. Daarvoor bevreesd, koos ik de middenweg en ging me eruit liegen.

‘Hemeltje, dan heb ik geen geld genoeg bij me,’ begon ik, met het doel nu een rookgordijn van later-nog-eens-terugkomen te scheppen, waarachter ik mij uit de voeten zou kunnen maken, maar hij prikte er dadelijk doorheen en sprak agressief: ‘Geef u dan maar wat u hébt, dan leg ik het sjaaltje voor u apart en kunt u het ontbrekende geld even thuis gaan halen.’

Hij keek met een nou-jij-weer blik.

‘Nee, dat kan niet,’ zei ik, ‘want ik woon nogal ver weg.’

‘Wáár dan?’ snauwde hij.

‘In de Duynstraat,’ loog ik, want dát kan ik goed, straten liegen.

‘Dat is toevallig. Ik ook!’ riep de bediende, grimmig lachend. ‘Op welk nummer woont u?’

Ik ging eens op mijn andere been staan. Het was erg warm in de winkel. ‘Tweertig,’ zei ik.

‘Wat?’

Nu ja, ik kon er niet omheen. Ik moest een keuze doen. Transpirerend van spanning gokte ik: ‘Vijfentwintig.’

Even draaide de hele winkel om mij heen. Toen het beeld weer duidelijk werd, stond ik áchter de toonbank, gekweld door een ondraaglijke jeuk op mijn bovenlip. Ik had een snór! Ik voelde me opeens kleiner en dikker en ouder. Ik was veranderd in de bediende.

‘Vijfentwintig,’ dacht ik. ‘Sufferd - je moest natuurlijk weer net *zijn* nummer raden.’

Maar het wás niet anders. Om zes uur reed ik moedeloos met de tram naar de Duynstraat en stak er de sleutel in het slot. Een lelijk, mager mens kwam me tegemoet en riep: ‘Dag Piet!’ Met die vrouw moet ik sindsdien zien rond te komen, want we zijn wel degelijk getrouwd, de foto staat zes bij negen op het buffet. Meestal zeurt ze over allerlei wezenloze dingen aan mijn hoofd. Dan geef ik haar maar eens een stomp, want daar ziet ze geen kwaad in. En elke ochtend moet ik naar die zenuwewinkel. Ik weet natuurlijk helemaal niet wat de boel kost en waar alles staat, dus de bonje met de baas is niet van de lucht. Op die manier wordt mijn humeur er bepaald niet beter op. Als er klanten zijn, loop ik op eieren en als er niemand is, sta ik maar aan dat enge mens thuis te denken. En die snor kriebelt als een mierennest.

Maar raad eens wie er vanmiddag binnenkwam? Ik! Om een paars sjaaltje. Nou, dat wist ik te staan. Ladder op, ladder af, doosje open en: ‘Deze komt op vijf vijfenzeventig, meneer.’

En daar begon ik te draaien hoor.

‘Hemeltje, dan heb ik niet genoeg geld bij me.’

Toen kon ik me echt niet langer inhouden.

‘Vuile leugenaar,’ schreeuwde ik, ‘je hebt een tientje in je zak.’

En ik schopte me zelf de straat op.

Uit ‘Spijbelen’, 1956

Vijftien jaar

Omdat we vijftien jaar getrouwd waren, reisden we naar Den Haag, ons beider plaats van herkomst, want we houden ervan, daar op zo'n dag rond te dwalen en getoucheerd te zeggen: 'Kijk, de taartjeswinkel van Sprecher is er nog.' Moegedrenteld gingen we eindelijk ergens eten, eerst een kip die zó lang van het leven genoten had, dat er voor ons niets meer te genieten overbleef en toen een bak vloeibare kaas, waarin je, met je vork, stukjes oud brood moest doen, die ze veel beter destijds aan die kip hadden kunnen opvoeren.

'Ik word er zo moe van,' sprak mijn vrouw. 'Je zult zien, we moeten hier nog uren zitten dompelen.'

'Laat het dan staan,' zei ik. 'Het is toch zeker feest?'

Wat hongerig, maar toch niet onvoldaan, liepen we later op de avond door donkere straten en passeerden een kroeg, waarvan we de portier nog uit onze dartele jaren kenden.

'Wel, wel, nog altijd bij elkaar?' riep hij verbaasd.

'Ja hoor,' zeiden we koket.

'Dat vind ik nou leuk,' sprak hij moedeloos. Hij had een oud hoofd gekregen, zodat ik denken moest aan de onsterfelijke woorden van Elias: 'Portier c'est mourir un peu.'

'Kom er even in,' noodde hij.

‘He ja...’ zei mijn vrouw.

Binnen was het niet zo dol als we ons van toen herinnerden. De band wilde naar huis, de dansende paren eigenlijk ook en de barkeeper loosde onafgebroken levensbloesem als: ‘Ach meneer, leer mij de mensen kennen, het gaat toch zeker allemaal om de ping ping,’ waarbij de saxofoon maanziek om hulp riep.

‘Dacht je nog lang te blijven?’ vroeg ik mijn vrouw.

Maar ze keek net over mij heen en riep opklarend: ‘Frits! Née maar...’

Er stond een echtpaar op de leeftijd des onderscheids achter mij en alleen de man toonde zich blij verrast. Ik had niet de eer en de vrouw kennelijk evenmin, maar mijn bruid en die knaap kenden elkaar blijkbaar uit een tijd, toen *wij* nog gewone voorbijgangers waren.

De band zette weer in.

‘Een tango,’ zei de man dweperig. ‘Zullen we het nog eens proberen...?’

Even later zat ik met het vreemde mens aan de kant te kijken hoe ze circuleerden.

‘Hebt u ook kindertjes?’ vroeg ze.

‘Ja, twee,’ antwoordde ik.

‘Een hele zorg, he?’ vond ze.

‘Ja, voor hen ook,’ zei ik. Maar dat viel niet goed, want ze bleek het ernstige type en ging dapper met me aan de gang over de problematiek van het grootbrengen, of we een studieweekend op Woudschoten waren. Persoonlijk ben ik in zo'n gesprek niet op mijn best, want het opvoeden beschouw ik als een typische vaardigheid van schoolopzieners en internaatsnonnen. Wie bemint kan er niets van en beseft hoogstens, dat kinderen hun ouders langzaam maar zeker opeten, een door de hemel gewild kannibalisme, waarbij gasten en spijzen gelijkelijk genieten.

‘Het begrip leiding is in dit verband zo interessant, want zo'n jonge, ongevormde geest...’

Terwijl zij aldus zat op te bieden tegen al die tango's, zag ik, met één oog over haar schouder heen, dat de bruid goed uit de voeten kwam met Frits.

‘Ze houden het uit, he?’ zei ik eindelijk.

‘Dát wel...’ bevestigde ze bits.

‘Zullen we óók eens?’ sloeg ik voor.

‘Nee, dank u,’ zei ze op een toon of ze er niets van verwachtte.

We beleven maar dom zitten kijken, uitgeconverseerd. Toen ook de toeters zwegen, kwam ons paar geanimeerd bij het tafeltje terug.

‘Dacht je nog lang te blijven?’ vroeg de vrouw aan Frits.

‘Och...’ begon hij.

Maar ze had iets in de ogen dat hem de vestiairebriefjes deed opzoeken.

Toen ze verdwenen waren, zei ik breed: ‘Aardige mensen.’

‘Wat?’ vroeg mijn vrouw starend.

‘Aardige mensen,’ hield ik vol.

‘Wie bedoel je?’ vroeg ze, ontwakend.

We zijn maar naar huis gegaan. Vijftien jaar is eigenlijk geen aantal om te vieren, vind ik.

De ander

Vanmorgen had ik enorme zin om me te bedrinken. Hebt u dat ook wel eens? Kom, kom, geen valse schaamte, we zijn onder elkaar. O, u hebt het nooit. Nou goed, daar hoor ik dan van op. Ik voor mij heb het wel vaker en ik weet niet precies waardoor het komt. Je druilt gewoon je huis uit en je

ziet het meteen: dit is een dag om op te schieten. Vanmorgen had ik het. Er stonden allemaal zeer interessante afspraken in mijn succes-agenda maar ik voelde met mijn hele wezen, dat het niets zou worden.

‘Kom, nu maar eens flink aan het werk,’ zei ik tegen me zelf.

‘Een borreltje zou er wel in blijven,’ sprak de ander. Hebt u dat nu ook? Dat er een ander bij u inwoont, een persoon, aan wie u eigenlijk nog nooit behoorlijk is voorgesteld? Maar hij *is* er altijd. Soms zit hij weken zwijgend in mijn ziel, Dickens te lezen, maar ineens, op een dag, wordt hij actief en begint zich overal hinderlijk mee te bemoeien.

‘Naar kantoor!’ riep ik met de radeloze energie van een reisleider. Maar de ander stapte in mijn benen, zodat ik niet rechtdoor maar linksaf ging.

‘Goed, zó kan ik ook wel lopen,’ zei ik, het decorum bewarend.

‘Kijk, hier is dat leuke cafeetje,’ sprak de ander en stond stil.

‘Daar ga ik niet in,’ riep ik.

Maar de ander stapte er binnen, dus ik moest wel mee - samen uit, samen thuis. Het is trouwens inderdáád een leuk cafeetje. Een dikke, dromerige man, die aldoor staat te kijken of hij in een vorig leven iets heeft vergeten, maar niet precies weet wát, bouwde het met liefdevolle handen om zijn eigen drankzucht heen. Los van ‘De blauwe vaan’ steekt daar iets héél moois in. Wij allen zoeken naar de exacte uitdrukking van ons diepste zelf en slagen daarbij hoogst gedeeltelijk - maar sommige kasteleins hebben het bereikt. Zij spijkeren - ‘volledige tapvergunning’ - de kern van hun persoonlijkheid trots aan hun eigen gevel. Zij wonen profijtelijk in hun neiging, mooier nog, zij moeten erin wonen, omdat ze er hun brood mee verdienen. Zo slaan zij twee vliegen in één

klap, zijn Dichter und Bauer inéén, trappen en freewheelen tegelijkertijd en vangen zich zelf en die ander handig op in een heel klein glaasje.

‘Morgen meneertje!’

Welk een balsem! Men is hier jenseits von Gut und Böse, in de nep-hemel voor hen die geloven, maar tóch haasten.

‘Nou ga jij geen borrel maar een kop koffie bestellen,’ zei ik streng tegen me zelf, want ik ken dat. Drinken is gaan flirten met een Marva en wakker worden aan de harde borst van de admiraal. Koffie dus.

‘Natuurlijk. Waarom zou je geen koffie nemen?’ sprak de ander. Ik verkoop hem nog wel eens aan de jezuiteten.

‘Wat zal het wezen, meneer?’ vroeg de kastelein vertrouwelijk.

‘Een ouwe,’ zei de ander.

Ik werd enorm kwaad op hem. Want dat is toch geen manier van doen - iemand zijn tekst afnemen? Ik wou eerlijk ‘koffie’ zeggen, maar neen, hij moest weer voor zijn beurt praten. Terwijl de kastelein achter het buffet terugkeerde, kwam zijn vrouw uit het bovenhuis met de hond, om boodschappen te gaan doen. Ik ken dat moment - een moment vol stil lijden. Want het is een hele enge vrouw, met een hele enge hond. Zij vormen zijn tol aan het leven. De hond blaft onafgebroken, waardoor de mannen die aan de tapkast stillekens staan uit te wasemen van gisteravond zwijgend ineenkrimpen. De vrouw heeft geen opschiet, blijft veel te lang rond emmeren in het café voor ze eindelijk gaat en zegt daarbij uitsluitend nutteloze dingen, die haar toch al zo noodlottige aanwezigheid op aarde onnodig markeren.

‘Ja Lies,’ antwoordt de kastelein telkens, met de mildheid van een bizon, die de rol van huisdier heeft aanvaard. Het hele café kent de reden. Hij staat bij haar veel erger in het

krijt dan het ons ooit bij hem gelukken zou. Zij weet het. De mannen weten het. En de hond profiteert ervan, want hij krijgt al jaren niet de schop, die hem toekomt.

‘Dag Lies.’

Ze was eindelijk weg. Daar kwam hij aan met mijn ouwe.

‘Een borrel om tien uur 's ochtends - dat wordt niks vandaag,’ zei ik tegen me zelf.

‘Je kunt nog altijd koffie nemen,’ siste de ander, zeker van zijn zaak. Maar nu overspeelde hij zijn hand. Want toen de kastelein het glaasje voor mij neer zou zetten, riep ik plotseling met berekracht: ‘Ik had koffie besteld!’

‘Rustig meneertje,’ ried de man, ‘een vergissing kan voorkomen. Dat lossen we héél eenvoudig op.’

En hij bracht het kelkje naar de lippen en ledigde het in één doorwrochte teug.

‘Nou drinkt *hij* 'm uit,’ zei de ander, weemoedig.

Maar hij nam zijn deeltje Dickens weer op de knie.

‘Een lekker kopje koffie voor meneer,’ beloofde de kastelein monter.

Het was gootwater.

Eerste prijs

Hoe kijkt een mijnwerkersvrouw, als op een gewone, doordeweekse middag een paar heren bij haar aanbellen, die zeggen: ‘U hebt vijfduizend gulden gewonnen?’ Om dat met eigen ogen te zien, reed ik in een auto mee naar Heerlen, met de organisatoren van een roomboterprijsvraag. Uit meer dan zesenzeventigduizend inzendingen koos de jury, na een door notaris-ogen beloerd wikken, het gedichtje: ‘Mijn man werkt diep onder de grond. Het werk is zwaar, maar hij blijft gezond. En raakt maar zelden uit het lood. Daar

smeer ik roomboter voor op zijn brood.’ Een fris kwatrijn, zoals ge bemerkt, met vijfduizend gulden ruim betaald. Zelfs Boutens kreeg nooit meer dan duizend.

‘Is uw vrouw thuis?’ vroegen wij aan een kleine, bleke man, die de deur opende en ons door zijn wat afzakkende bril bekeek, of hij bij het schatten van onze bedoelingen weifelde tussen belasting en politie.

‘Ja, dat wel, maar ze is achter he. Er ben' net logés uit België gekomen,’ antwoordde hij.

‘Wilt u haar dan even roepen?’

In de vol meubeltjes gestouwde voorkamer kwam ze even later gewillig tegenover ons zitten, een grijze, vriendelijke huisvrouw, de handen op haar schort leggend als dingen die even mochten rusten. De man bleef gealarmeerd aarzelen tussen de drempel en de gang.

‘Er ben' logés, he,’ zei de dichteres glimlachend.

De man verdween weer even uit het gezicht.

‘U hebt de prijs gewonnen van de Roomboter,’ sprak de vertegenwoordiger van het Zuivelbureau met de emfaze die bij zo'n hoog bedrag gepast is.

De juffrouw bleef ons met glimmers op haar bril toelachen, onbedorven meisjesachtig voor haar bijna zestig jaren.

‘Ja, die mensen die komt uit België,’ spak ze, ‘ze ben’ er net, he? En nou kun je niet dadelijk met eten komen. Met warm eten dan. Dat valt misschien niet. Ik weet niet wat die mensen al gehad hebben. Ik heb maar een koppie thee gemaakt. Da's altijd goed.’

‘U hebt vijfduizend gulden gewonnen, mevrouw,’ zei het zuivelbureau. Opeens dook de man weer uit de gang en zijn bleek gezicht lilde van ontroering, toen hij riep: ‘O! Dat komt een ouwe mijnwerker toe.’

‘Werkt u nog in de mijn?’ vroeg ik.

‘Ja - maar ik denk da'k er nou mee ophou,’ zei hij, zijn

vinger slim opstekend. Hij kwam óók zitten - de vrouw glimlachte maar. 't Is heet hier,' zei hij. En plotseling, als in schrik: 'De kruuk, moeder. De kruuk. Kom met de kruuk.'

Zij bleef zitten, houdingloos, als mensen bij een ramp.

'Hoe zijn precies uw voornamen, mevrouw?' vroeg het zuivelbureau.

Zij keek haar man aan met een blik vol aanhankelijkheid.

'Antonius Johannes,' zei ze zonder aarzelen.

'Nee mevrouw, uw namen... U hebt toch het versje geschreven?'

'Ja, ja, dat wel,' zei ze. 'Dat heb ik toen opgemaakt. Weet je nog wel, Anton? Jij zat te puzzelen. En toen zei ik: zal ik dat eens opmaken?'

'De kruuk moeder,' riep de man.

Hij keek nu zeer ontspannen. De vrouw haalde een sleutel uit haar schort, deed het buffet open en schonk ons in.

'En ik?' vroeg hij, want hij kreeg geen glas.

'Voor jou is 't niet zo goed,' zei ze verlegen.

Maar hij maakte een wegwerpend gebaar van nood-breekt-wet. Toen hij ook een glas had, sprak hij: 'Ik heb nou een dertig jaar onder de grond gezeten. Da's welletjes. Ik kan nog lang genoeg onder de grond zitten.'

Hij nam een slok vol welbehagen.

'Want ik ben eigenlijk te oud, he,' vervolgde hij, 'ik werk alleen nog omdat zij anders zo weinig weduwepensioen krijgt, straks. Maar ik kan niet goed meer kruipen, hoor. Ik heb al van alles gebroken in de mijn, in '26 mijn linkervoet, in '27 mijn rechterknie, in '40 mijn rechterarm...'

'Ja, dat komt heren,' zei de vrouw vergoelijkend, 'wij zijn niet van hier. Wij zijn eigenlijk uit Brabant. En dan ben je onhandig in de mijn. Dat is zo met de mijn. 't Is net als 't schippersvak, je moet erin geboren worden.'

'Dat is waar, wij ben' anders dan de mensen hier,' gaf de

man toe. ‘Met geld ook. Hier laten ze het rollen, hoor. Zo'n paar honderd gulden prestatieloon geven ze dikwijls in twee dagen uit. Aan prullen. Dat gaat je wel eens aan je hart, he, als je dan weet hoe zuur het is verdiend en hoe ze boven kwamen, ellendig en strontnat...’

‘Eet u nu geregeld roomboter, mevrouw?’ vroeg het zuivelbureau.

‘O ja, meneer, ik wil het vlotje wel even halen,’ zei ze.

‘Nee mevrouw, we geloven u wel.’

De man ledigde zijn glas.

‘Hoofdzaak is,’ sprak hij, ‘als je maar lustig bent van hart.’

Het bankwezen

In de hal van een groot bankgebouw zat een fijnbesnaarde man achter een koket schrijftafeltje te glimlachen.

‘U gaat naar loket drie, meneer,’ zei hij vriendelijk.

En hij gaf mij de cheque weer terug. Mijn naam stond er op. En dat er, als de ondertekenaar het zeggen mocht, vijfhonderd guldens aan mij moesten worden uitbetaald - het honorarium voor een akelige kluif nog nét eerlijk bijwerk.

Bij loket drie vond ik een rijtje mensen. Achter de tralies stond een meisje te helpen en achter het meisje zag je, in een enorme zaal, wel meer dan honderd dames en heren aan schrijftafels bezig met volstrekt onduidelijke handelingen, die sterk uiteenliepen en geen enkele samenhang verrieden. Het zou me niets verbazen, als op een dag ineens bleek, dat iedereen al jaren voor zich zelf bezig was. Een energieke jonge huisvader zat streng te krassen in een groot boek, als trof hij daarin uitsluitend vergissingen aan. Enige dames zochten een meter verder met snelle vingertjes in grote bakken met papiertjes naar iets dat blijkbaar zoek geraakt was.

Een oudere heer, die als een gevaarlijk dier in een apart hokje opgesloten zat, nam zo nu en dan een kaartje van zijn schrijfbureau, wierp er een misnoegde blik op, legde het dan weer ontgoocheld op dezelfde plaats neer, waarna hij met gekruiste armen ging zitten kijken, of hij zeggen wilde: 'Een knappe vent, die mij van deze stoel krijgt.' Een wuft gekleed jongmens schreed met een blauw mapje onder de arm naar het fonteintje, schonk zich een glas vol en begon als een kenner te drinken, waarbij je hem duidelijk zag denken: 'Dit is uitstekend water.'

'De volgende,' zei het meisje.

Dat gold de dame vóór mij - een lang mens, gekleed of zij zo juist uit een vliegende schotel was gestapt. Terwijl zij geholpen werd, vouwde ik de cheque weer open en las nog eens wat erop stond. Mijn naam. Vijfhonderd gulden. Ik was een beetje zenuwachtig. Dat heb ik altijd in zulke geldpaleizen. Want ik begrijp zó weinig van het bankwezen, dat het me niet echt verbazen zou, als ze, bij de overhandiging van de cheque, aan gene zijde van de toonbank in een vrolijk lachen zouden uitbarsten.

'En wat wilt u daar dan mee, meneer?'

'Nou, geld...'

'Voor dat papiertje zeker? Hahaha. Nee meneer, dát zou maar makkelijk zijn.'

Mijn vrouw heeft het ook. Ons salaris komt de eerste van de maand bij een bank. Op de ochtend van die dag staat mijn vrouw om negen uur één al te hijgen voor het loket en haalt alles er weer af. Ze is dan altijd zo bang dat de meneer achter de tralies bitter zal zeggen: 'Moet het nou al? En we hebben het net!'

'Ja, maar ik heb het nodig,' zal ze dan antwoorden.

En de meneer mokkend: 'Nou, vooruit dan. Maar op die manier is er voor ons weinig aardigheid aan.'

‘De volgende,’ zegt het meisje.

Dat ben ik. Aarzelend leg ik de cheque voor haar neer. Nee, het lachen blijft uit. Ze zet er gewoon een stempeltje op, krast wat met een pen, geeft me een blikken medaille en is kennelijk met me klaar.

‘En het geld?’ vraag ik.

‘Loket één. Uw nummer wordt afgeroepen,’ zegt ze.

In een mooi leer fauteuiltje ga ik zitten wachten. Kent u nou iemand, die wel eens geld laat stáán op een bank? Ik niet. Al mijn vrienden halen altijd alles eraf, zodra het gekomen is. Maar waar leven banken dan van? Dat zou ik nu wel eens willen weten.

‘Nummer 185.’

Dat ben ik. Loket één is bemand door een dubbel getraliede heer, die naast een enorme bak met geld zit te kijken of hij denkt: Nou moeten jullie toch wel met een enórm sterke smoes komen, wil ik daar wat van weggeven. Mijn cheque ligt voor hem als mijn kerstrapport op de tafel van de bovenmeester.

‘Is u dat?’ vraagt hij, met een vinger bij mijn naam.

‘Jawel meneer,’ beken ik.

Nu zou hij eindelijk in zijn schat moeten tasten, maar inplaats daarvan gaat hij mij diep somber zitten aankijken - minutenlang. Een vreselijke zekerheid maakt zich langzaam maar zeker van mij meester. Er is iets mis met die cheque. Het meisje heeft nog gezwegen, maar *hij* gaat het me toebrengen. ‘Zeg meneer...’

En dan te bedenken dat mijn vrouw negenhonderd gulden schuld van die vijfhonderd betalen wil.

‘Zeg meneer,’ vervolgt hij. ‘Schrijft u niet van die boekjes?’

‘Welzeker!’ roep ik opgelucht.

Hij legt de vijfhonderd gulden achteloos voor me neer.

‘Is dat nou nog moeilijk?’ vraagt hij.

‘Och...’ begin ik. Wat zeg je daar op?

‘Zeker een beetje je hoofd erbij houden...’ begrijpt hij.

Daar houden we het dan maar op.

Als ik door de hal kom, zegt de heer achter het schrijftafeltje vriendelijk:

‘Goedenmorgen meneer,’ met een gezicht of ik hem een paar ton heb gebracht.

Ik begrijp die mensen niet.

Uit ‘Vliegen vangen’, 1955

Een pa

In het Italiaanse badplaatsje, waar ik onlangs met vakantie was, kon je elke dag op het strand zien, hoe de schepping neerkomt op een eindeloos proberen, dat met mooie, ranke kindertjes hoopgevend begint, maar al spoedig misloopt in de schertsgegalten, waartoe het volwassen leven Gods evenbeeld oneerbiedig uitrekt of samenbalt. De baai, die gereed schijnt te liggen voor Dufy's blijmoedig noterend penseel, deel ik met duizend Italianen en één Hollandse familie uit Arnhem - vader, moeder en twee stevige zoons, in het volle bezit van hun puberteit. Ik zag ze de eerste dag komen, de vader nog helemaal in het pak, Zandvoorterig onder de koperen ploert gezeten, de jongens - veertien en vijftien - meteen bloot gereed voor de golven.

‘He pa, doe je jas nou uit,’ riep de een geërgerd.

‘Waarom nou?’ vroeg hij.

‘t Staat zo zakkig?’ zei de jongen.

De man haalde hulpeloos de schouders op. Maar des anderen daags verschen hij toch in een kloeke, blijkbaar op de groei gekochte short. Veel groei heeft hij overigens niet meer te wachten, want hij loopt naar de vijftig, vriendelijk, ingoed, doch met een soort aangeboren klunzigheid, die de

zoons mateloos irriteert, omdat ze te jong en te kritisch zijn, om erdoor vertederd te worden. In het plaatsje laat hij zich altijd aanroepen door de dorpsgek, blijft lang en weerloos staan knikken bij al die onverstanebare wartaal, is te zachtmoedig om zich los te scheuren. Bij het verlaten of betreden van winkeltjes raakt hij steevast verward in het kralengordijn dat de deur vervangt en moet door zijn vrouw worden uitgepeld, terwijl de jongens verderop gechoqueerd 'Kom nou, pa' staan te roepen. Verlaat hij zijn badhokje, dan struikelt hij altijd over het houten drempeltje, dat hij onmogelijk onthouden kan en glimlacht schuld bewust naar de menigte, die het niet heeft opgemerkt. En als een koopman op het strand een gebloemd, twaalfpersoons tafellaken komt ontvouwen, buigt hij al spoedig het hoofd voor de Italiaanse volharding waarmee op hem wordt ingeprikt en néemt er een voor vierduizend lire, zijn aankoop bij het badgoed leggend, met de woorden: 't Kan altijd te pas komen.'

'Had dan liever een snorkel voor ons gekocht,' zeggen de jongens, als ze uit het water komen. Maar dat doet hij niet, want zijn vakantie wordt verpest door zijn constante vrees, dat zij zullen verdrinken. 's Ochtends aan het ontbijt hoor je hem al bang bezig: 'Een ruw zeetje vandaag, jongens! O, je kunt er gerust in gaan hoor, gerust. Maar niet te ver. Want hij trekt lelijk. En als jullie een bootje huren, dan kun je er gerust afspringen om te zwemmen, hoor, gerust, maar als er maar één in de boot blijft, anders drijft hij te ver weg, zie je. Ik heb wel eens in een boek gelezen...'

'Churchill, die bijna verzoop,' zegt een der jongens verveeld. De ander eet zwijgend door, vindt alles absurd en waardeloos, wat deze God that failed zit te wauwelen. Later op de ochtend zijn ze met het bootje diep in zee en springen er allebei af, want ze zwemmen als ratten.

'Zie je nou - zie je nou?' zegt de man tegen zijn vrouw.

Hij staat tot de enkels in het water; op zijn buik heeft de zon een paarse rohrschachtest geschroeid.

‘Je moet er niet zoveel over praten,’ vindt de vrouw.

‘Jongens!’ roept hij.

Hij wenkt zinloos - ze zien hem toch niet.

‘Als je er zo over zeurt, doen ze het juist,’ zegt de vrouw. Hij knikt versomberd. En heeft, een paar dagen later, al zóveel geleerd, dat hij witjes zwijgt, als de jongens 's avonds in hun badbroekjes naar zee trekken, omdat ze ook wel eens in het donker willen zwemmen.

‘Veel genoeg, hoor,’ roept hij zelfs.

Maar als ze verdwenen zijn, gaat hij stilletjes achter de badhokjes zitten kijken hoe dit gruwelijk avontuur in het nachtzwarde water afloopt. Nee, het vaderschap is géén sinecure. Eigenlijk is hij alleen maar gelukkig tijdens het eten, want dan glimlacht hij neer op zijn bordje, als een vrouw, die haar kind baadt.

Kruintje

Gisteren was ik op visite bij Aleid, een oude kennis. Ze doet me altijd denken aan Medea, die haar kroost gruwelijk offerde, om daarmee haar ontrouwe echtgenoot en diens jonge bijzit te treffen. Op het toneel lijkt zo iets nogal bloederig, maar op haar bovenhuis voert Aleid toch al twee jaar een soortgelijk drama op, zij het teruggebracht tot proporties, die passen bij de theemuts en de gipsen Pierrot op de piano met de Czernyboeken.

Tien jaar geleden was ik getuige bij haar huwelijk.

Ze trouwde Frans, een zakenman in aanbouw. Een jaar na de feestelijke dag werd Henkje geboren en zeven jaar na de feestelijke dag kwam aan het licht, dat Frans zijn secretaresse

niet alleen brieven opgaf. Aan deze debâcle was alles voorafgegaan, wat een schorpioen en een ram elkaar kunnen aandoen.

‘Ons huwelijk was een vergissing,’ sprak Frans en koerste zuidwaarts, naar dat meisje. Het plan om als vrienden te scheiden, werd door het financieel realisme der advocaten verijdeld. Aleid kreeg Henkje en alimenteert nu al twee jaar op die etage, met geen ander vermaak dan de haat, die zij ‘menéér’ standvastig toedraagt.

‘Meneer is drie weken naar Zwitserland, met zijn liefje. Ja ja, ze zullen wel weer overal denken, dat hij zijn dochter het buitenland laat zien. Want meneer wordt verschrikkelijk kaal. Ik zag hem laatst lopen en ik dacht, nou meneer, als je met dat hoofd de Romeo moet spelen... En een zuur gezicht... Zo echt the happy man, begrijp je wel?’

Dit is de toonsoort van haar conversatie. Het klinkt niet als het slaan van de leeuwerik, maar *zij* geniet er in ieder geval van, dat kun je aan haar ogen zien. Haar glansnummer voert ze eens per maand op. Dan moet Henkje, krachtens de gerechtelijke uitspraak, naar zijn vader. Aanvankelijk mocht Aleid zelf de dag bepalen. Zij zette, geholpen door kennissen van kennissen, een uitvoerig spionagesysteem op en slaagde erin, de jongen steevast te sturen, als Frans voor zaken de stad uit was. Dan kon ze vertellen: ‘Komt dat kind daar en meneer schittert door afwezigheid. Een uur later had ik hem alweer thuis. “Ja, pappie was er niet...” Nou, móóie pappie...’

De advocaten kregen eindelijk voor elkaar, dat er een vaste dag werd bepaald. Aleid schakelde nu onmiddellijk over op iets anders.

‘Nu moet je goed begrijpen,’ zei ze tegen me, ‘die jongen zit op school. Die jongen moet leren. Daar heb *ik* voor te zorgen. Dat is mijn taak. Dus als hij naar menéér gaat, dan

geef ik hem natuurlijk zijn huiswerk mee. Dat is mijn plicht, nietwaar? Maar wat zegt menéér? Als je bij je vader bent, dan hoef je niet te werken. Ja, makkelijk praten. Maar ik neem dat niet. Ik heb mijn advocaat opgebeld en...'

Nu moet u Frans niet gaan idealiseren.

Hij heeft zijn eigen sar-arsenaal, dat er óók wezen mag.

Aleid ziet Henkje een beetje als de kleine lord, met mooi, lang krulhaar en zachte, romantische pakjes aan. Gelijk een rank prinsje stapt hij op 'de' dag het huis uit en als een kleine cowboy keert hij 's avonds terug, omdat zijn pa hem meenam naar een winkel en van onder tot boven in het nieuw stak. Succes verzekerd: 'Dat is écht iets voor menéér, hoor. Om een kind zo ordinair aan te kleden. Smaak heeft hij trouwens nóóit gehad...'

En dan moet er geruime tijd gepaaid, beloofd en gedonderjaagd worden eer het ventje zich de riem, de hoed en de revolver weer laat afnemen. Maar de volgende dag is de schade hersteld. Toen ik gisteren bij Aleid zat, bleek Frans echter krachtiger te hebben toegeslagen. Het was toevallig net 'de' dag. Om zes uur precies kwam het jochie thuis en ontlokte zijn moeder een kreet, die je straten ver kon horen.

'Kind, hoe kom je zo kaal?'

'Pappie heeft me laten knippen. Hij zei dat lang haar niet mooi staat voor een jongen.'

Een minuut later stond Aleid huilerig te telefoneren met haar advocaat: 'En nou heeft hij dat kind zo verschrikkelijk toegetakeld...'

Ik keek naar het gemillimeterde kruintje, waarop de oerstrijd van die twee grote mensen weer eens was uitgevchten.

't Is wel lekker fris,' zei Henkje. 'En je hoeft het niet te kammen.'

Want hij is een practicus, net als zijn vader.

De vaste jongens

De kastelein stierf in het harnas. Dertig jaar had hij achter dezelfde tapkast gestaan, eerst als een gezellige prater, naast zijn vrouw, toen als een verstilde weduwnaar, alléén. Want zijn zoon ging, bij grootmoeder in de provincie, andere wegen. De jongens van alle dagen, die al sinds mensenheugenis in de kleine, schemerige kroeg over de vloer kwamen, kregen soms een kiekje van hem te zien. Hier ging hij uit kamperen. Daar was hij in dienst. ‘Gezonde jongen,’ zeiden ze dan, de foto terugschuivend. Want gezondheid vonden ze een belangrijk ding. Zélf waren ze gelukkig allemaal gezond, de vaste jongens. Ze dronken wel hun glaasje, maar mankeren deden ze nooit wat. Soms ging er opeens een dood. Dan zeiden de achterblijvers: ‘Die Piet. Je ken het je eigen niet indenken.’ En er werd doorgedronken, stil en ernstig, zoals mannen omgaan met een hartstocht voor het leven.

Toen de kastelein ging - het hart, meneer - was het café drie dagen dicht. Onwennig stonden de vaste jongens aan vreemde tapkasten, tastten naar een glas waarvan de vorm niet vertrouwd in de hand lag, proefden nors, vonden hem te koud.

‘Zijn jongen zet de zaak voort,’ wist er een. En dat wás zo. Op een dinsdag ging de kroeg weer open en stond de zoon op vaders plaats - een boom van een kerel, met rode wangen en een open bloes. De vaste jongens vonden het een ontroerend tafereel. Ze zagen door ogenzilt toe, hoe de volgende generatie de kruik uit het ijs tilde en zij glimlachten toegefelijk als er eens een dropje naast viel, want moet niet ieder ambacht worden geleerd?

Neen, die knaap z'n bedje lag gespreid en opgeschud. Aan de jongens van alle dagen heeft het waarachtig niet gelegen. Die wilden wel. Maar hij - hij hád het niet, dat stond na een week onwrikbaar vast.

Want het kasteleinsambt in zo'n kleine kroeg met veel vaste mannetjes van jaren her, eist een fijn dooraderd beleid. Als je maar raak schenkt, maak je er een sneuvelzaak van, waar ze een avond komen schreeuwen en dan nooit meer terugkeren. Je moet achter zo'n kast weten wanneer het moment is gekomen, om tegen meneer Frederiks te zeggen: 'Kom ome Jan, zou je nou niet eens huis op-aan gaan?' Je kunt natuurlijk wel oeverloos doortappen, maar dan zit mevrouw Frederiks met een schaal vol nutteloze sperzieboontjes onder de lamp en zorgt wel dat hij een ander café kiest. Beleid, meneer! Je moet stille Geers tegen tieners op natuurlijke toon toegeven, dat hij een koe met één vuist zou kunnen doodslaan. En als die kleine loketbediende van de posterijen in het stadium geraakt, dat hij zonder hoorbare aanleiding begint te roepen: 'zoeoeoeoe... zoeoeoeoe... daar héb je weer een straaljager,' dan dien je niet te lachen, maar gewoon te zeggen: 'Ja Freek, 't bèn' krenge.'

Maar die jongen wist niet hoe dat allemaal lag. Hij kwam uit den vreemde en stond véél te gezond achter de kast, als een kampeerder die een kroeg is binnengelopen om wat spiritus te vragen voor zijn primus. Praten dééd hij wel, maar het was niet de vage, talmende taal van vader zaliger, doch een hoekig discours vol exacte mededelingen en concrete vragen, waarop weerwerk moest worden geleverd.

'De Veluwe is mooi hoor,' zei hij bij voorbeeld tegen ome Jan. 'Is u er wel eens geweest?'

'Ja, ja...' antwoordde de heer Frederiks doezelig. Zijn glas stond leeg, en hij had al twee maal op zijn onmerkbare wijze gewezen dat het vol moest.

'Waar is u precies geweest?' wilde de jongen weten. 't Mooiste gedeelte ligt zuidoostelijk van Zulm, daar heb je mooie kampeergronden ook. Wel eens gezien?'

'Ja, ja,' knorde ome Jan. Hij wou wat in zijn glas. En niet al

dat bij de tijd gebleven gevraagd. Daar hebben de vaste jongens een hekel aan. Het stoort hun schemer, het priemt in hun dagdroom en het bedreigt de fagade van hun hier sinds jaar en dag geëerbiedigde reputatie.

Langzaam maar zeker begonnen ze weg te blijven, elkaar droevig terugvindend in een kroeg verderop. De kampeerder bleef achter met een zaak waar hoogstens een verdwaalde voorbijganger binnenstapte of een moeder met een kind, dat een flesje mocht. Zacht en kalm was de kroeg onder zijn stevige handen overleden. Het was een liefelijk echec. Zijn gezond natuurvriendengezicht had de zaak leeggestraald. De oude, morose sfeer verteerde in zijn kampvuur en de zuivere schoonheid van zijn Veluwe bleek veel te wijd voor een kleine tapperij aan een oude gracht.

Er zit nu een groentewinkel in.

Appels, peren, allemaal gezondheid meneer.

Steeds kleiner wordt het schemerige rijk van de vaste jongens.

Protest

Op het doek hadden ze elkaar, na een hoop narigheid, toch nog gekregen. De aanzwellende muziek zette de goede afloop luister bij. Het licht ging op en onthulde, dat de bezoekers met routine, die het instinctief aanvoelen als het einde nadert, reeds op weg waren naar de deur. De wat tragere rest kwam er - manoeuvrerend met jassen - in een katterige stoet achteraan want het was zo'n film tussen pruimen en krenten geweest, die je net zo goed kunt láten.

Buiten wachtte het leven, precies waar het gebleven was toen we binnengingen - een tintje donkerder misschien. Vóór me liepen een jongen en een meisje. De jongen leek

me een jaar of achttien. Hij was zó lang uitgegroeid, dat hij een beetje gebogen liep, om het niet te gek te maken. Een hooggesloten trui van mooi, diep oranje omspande zijn tors en zijn donker haar liep op zijn voorhoofd te hoop, om artistieke aspiraties aan te duiden. Zachte, verlegen ogen keken een beetje excuserend onder die pony uit.

Het meisje, héél klein en kittig, was haar vijftiende verjaardag juist te boven, maar had haar gezichtje voorzien van een verflaag, dik genoeg om een halve eeuw rimpels en wangedrag te bedekken. Ze droeg een wijd, grauw mannenhes, een spijkerbroek en paarse schoenen. Nors keek ze voor zich uit. Ik dacht dat ze een beetje ruzie met de jongen had, maar toen de schuifelende stoet haar buiten had gebracht, ging ze plotseling, vlak voor de deur van de bioscoop, op het trottoir zitten en ontstak een sigaret, die ze begon te roken met het siermanuaal van een fatale vrouw. Voor de mensen die achter haar kwamen was het moeilijk, niet over haar te vallen, maar een menigte past zich snel aan en golft om zo'n obstakel heen. De jongeman stond trouwens toezichhoudend naast haar.

‘Kom je niet zitten?’ vroeg ze opeens scherp.

Hij zakte langzaam op zijn hurken, of hij hulp ging verlenen aan iemand die onwel geworden was.

‘Ben je soms bang, voor de mensen?’ vroeg ze schamper.

‘O nee...’

Hij ging nu voluit zitten, of de stoep het strand was. De bioscoopbezoekers keken, in het voorbijgaan, een beetje onthutst op het tweetal neer, maar bijna niemand zei wat, omdat het te absurd was voor een gemakkelijke opmerking. De jongen hield zijn ogen star gericht op zijn eigen schoenen, maar het meisje beantwoordde alle nieuwsgierige blikken, met een triomfantelijk pokerface. Van hoofd tot voeten bestond zij uit protest - tegen pa, tegen moe, tegen de men-

sen, tegen school, tegen alles - en dit zinloze, doch uittartende zitten op de koude stoep, vlak voor een bioscoop die uitgaat, was háár manier om haar 'neen' aan een ieder duidelijk te maken.

Bij dekast met de filmfoto's bleef ik nog een poosje kijken naar die twee. De bioscoop was leeg - ze zaten erg eenzaam nu, waardoor het demonstratief karakter verviel en hun sitdownmanifestatie op eigen benen kwam te staan. De lichten in de hal gingen uit. Er schoof zo'n niemand toebehorende hond naderbij en rook eens aan haar schouder.

'Wil je nog blijven zitten?' vroeg de jongen.

Ze keek hem fel aan.

'Wat zou het?' vroeg ze. 'Je bent toch niet burgerlijk?'

'Nee, dat niet,' zei hij, 'maar eh...'

Hij wist het niet verder. De hond kwam er languit bij liggen. Ze zag het en voelde dat zijn knusse instemming alles ontkrachtte. Opeens wipte ze overeind.

'Wat kunnen de mensen je nou verrekken?' zei ze.

Hij stond nu óók en kwam eerbiedig achter haar aan. Ze liep met een achteloze, brede slenterpas, waaraan je de balletlesjes toch wel zien kon.

De hond vond het jammer dat het zo afliep. Hij bleef nog even in zijn eentje op de stoep liggen, achtte het toen toch te ongezellig en hobbelde eenzaam het duister in.

Morgenochtend zijn lekker de slaggers weer open, dacht hij naïef.

Uit 'Haasje over', 1957

Rielèksen

Achter het station zat een man op een paaltje en keek uit over het water.

‘Een meeuw,’ zei hij traag. ‘Dat is zéér sierlijk, zo'n meeuw. Ik hou van een meeuw. Ik hou van een vogel in het algemeen. En jij?’

Hij nam mij op met een luie, schattende blik.

‘Ik vind 't ook wel mooie beestjes,’ zei ik.

Hij grinnikte en knikte als iemand die een veronderstelling opnieuw bevestigd vindt. Een dikke vijftiger was hij, onduidelijk van snit. Aan de ene kant had hij iets procuratiehouwerigs, maar hij kon ook best een uitgezwalkte zeekapitein zijn, die in alle wereldhavens zo kleurrijk heeft bemind, dat hij gerust ontspannen op een paaltje mag zitten. Op een ei leek hij, waarvan je niet zeker weet of het gekookt is.

‘Ik hou van een meeuw,’ vervolgde hij koppig, ‘en van Richard Tauber. En van gewoon staan kijken als een auto uit de gracht getakeld wordt. En van rolpens. En van “Egidius, waer bestu bleven?” En van dorst hebben, maar het bier nog wat uitstellen. En van zwijgen met een goeie vriend. En van langwerpige, zachte portefeuilles. Daar hou ik van.

“Mi lanct na di, gheselle mijn.” Dat was Egidius weer. Móóí hoor. En waar hou jij nou van?”

Weer zond hij mij die luie, geamuseerde blik. Ik begon aan een haastig zelfonderzoek, maar eer ik een lijstje had opgesteld, nam hij het woord weer terug.

‘Op een paaltje zit ik. Gewoon. Vroeger zat ik nooit op een paaltje. Ik, op een paaltje? Ben je bedonderd, man. Ik was lid van het Concertgebouw. En ik heb de schurft aan muziek! Nou ja, een mars is leuk. En Richard Tauber. En een paard aaien. En soms loopt er wel eens een aardige hond met je mee. Dat is ook leuk. Ik denk tegenwoordig bij alles: vind ik dat leuk? Rielèksen, daar gaat het om. Zie je me broek? Hij knelt. Ik doe de bovenste knoop open. En ik rielèks. Ik heb nooit kunnen rielèksen. Me leven lang niet. Eerst moest ik naar school, natuurlijk. O, als Pietje 't nou maar haalt. Bijles en al dat gedonder. Toen had ik het papiertje en was 't gauw verlopen geblazen. Allerlei rommel bij elkaar sparen, voor het huisje straks. Nou man, we hadden alles. Crapauds hadden we en van die enge dingetjes om je mes op te leggen. En vingerkommen. Lieve man, vingerkommen hadden we ook! Toen kwamen de kinderen. O, als ze nou maar hun best doen op school. Bijles. Hetzelfde gemieter weer. En rielèksen was er niet bij. Wel sparen en achter de stakkertjes aanhengsten, tot ze ook rijp waren voor crapauds en vingerkommen. En nou heb ik kleinkinderen. Bij de vleet. Maar ik wil ze niet zien. Ik zeg tegen me vrouw: ga jij maar alléén. Piet niet. Want ik weet toch precies hoe dat gaat. Je komt er als mens binnen en je gaat meteen op de knieën. Dan ben je opa voor het leven. Dan is het te laat, hoor. Dan wil je met ze naar Artis. En dat ze komen eten, de stakkerdjes. En dan zit je weer van: als ze maar d'r best doen op school. En bijles. Genoeg! Ik wil rielèksen. Ik wil Piet wezen. De wereld laat me koud. De politiek? Me neus uit.

Ze rotzooien maar aan. Ik zit hier op een paaltje en ik rielèks.’

Hij haalde een sigaar te voorschijn.

‘Zie je die sigaar?’ vroeg hij. ‘Goed, nou zeg ik tegen mezelf, wat wil je? 'm Opsteken? Nee, ik wil 'm niet opsteken. Ik wil 'm weggooien. En hup, daar gaat-ie.’

Hij wierp de sigaar in het water.

We keken er allebei een poosje naar.

‘En van wolkenluchten hou ik ook,’ zei hij. ‘En van herfstregen. En van het boekwerk “She” door Rider Haggard, maar dat ben ik kwijt. En van sneeuw. Geen natte sneeuw. Nee, páksneeuw. En dan maar lekker lopen. Knars, knars. En van rolpens.’

Zus

De ambtenaar van de Burgerlijke Stand somde de voornamen op van de bruid:

‘Johanna Wilhelmina Maria Frederika Hubertine...’ Vijf stuks, dacht de vader. Tant de bruit voor een meisje dat al tweeëndertig jaar lang Zus wordt genoemd.

Hij keek naar de rug van zijn dochter. Van achteren zag ze er goed uit. Maar aan de voorkant zat die neus. Mijn neus, dacht de man grimmig, en vaders neus. En de neus van mijn broers.

Hij voelde een rancune jegens zijn geslacht dat al eeuwen, via het blijkbaar nooit vervelende spel der voortplanting, telkens nieuwe, onschuldige mensen opzadelde met een schertskokkerd, waaraan je zonder moeite je hoed kon ophangen. Lang geleden, toen Zus nog kleuterde, was haar neusje klein en sierlijk. Dat gaf hoop. Maar op een vreselijke dag begon het, onder regie van het familiespook, toch uit te groeien tot de gebruikelijke kapstok.

‘En de voornamen van de bruidegom luiden Frederik Lodewijk...’

De man zag zijn schoonzoon en profil.

Die Fred, dacht hij, met een sombere glimlach. Bepaald een geval van type casting. Hij *is* een oplichter en ziet er exact zo uit.

Terwijl de plechtigheid voortkabbelde keek hij even naar zijn vrouw. Een trillende lip, natuurlijk, en tranen op komst. Zijn gevoelens kwamen voornamelijk neer op walging.

Ik weet precies wat dit huwelijk inhoudt, dacht hij. Zus is vloeibaar van liefde. En die jongen zal me geld aftappen. Goed, gelijk oversteken dan maar.

‘En nu, bruid en bruidegom, geeft elkander de rechterhand...’

Hoofdzaak was, dat Zus er nu eindelijk een hād.

Hij dacht aan al dat hartverscheurende gedonderjaag, jarenlang. Haar capaciteit voor onbeantwoorde liefdes was enorm, zodat er praktisch permanent een stemming in huis hing, of er een dierbare dode stond opgebaard.

Als ze weer met rode ogen rondliep moest er eindeloos worden gepraat. De laffe leugens, die je dan zei. En de reisjes die ze telkens moest maken om Jan, Piet of Klaas te vergeten. En het gemieter, als ze terugkwam met een even ongeneeslijke als onpraktische passie voor een Italiaanse visser of een Parijse caféviolist.

‘Ja,’ riep de bruid.

Fred zei het kalmer, zijn smile ongerept.

Hij had er geen gras over laten groeien. Een dag vóór de ondertrouw kwam hij al zes mille lenen, voor een zakelijk project.

‘Want u begrijpt, papa - en ik mag u toch al wel papa noemen, he? - zolang ik een vrije jongen was, heb ik maar zo'n beetje gedáán, maar nu ik verantwoordelijk word voor

Zus, hier, en voor onze kindertjes misschien, straks, nu moet ik mijn vleugels uitslaan, in zaken, en tonen wat ik kan...'

De tekst van die jongen! En de enge manier waarop hij, na deze volzinnen, naar haar hand grabbelde.

Natuurlijk had hij betaald en daarbij geweten, dat er nog veel van die gesprekken zouden volgen. Goed. Als de bedragen niet te hoog werden, kon hij het een tijd volhouden.

'En mag ik dan de eerste zijn, om u geluk te wensen?' zei de ambtenaar.

Er waren tranen bij de vrouwen. Zwijgend kuste de man zijn dochter. Daarop schudde hij Fred de hand.

'Veel geluk,' mompelde hij.

En hij dacht: Die jongen heeft een kop om korsetten te verkopen.

Hij wist niet precies waarom, maar hij hield het toch staande. In een klein stoetje liepen ze de trouwzaal uit.

Bloemen

Zondag reisde Frits naar Rotterdam, om zijn moeder een spontaan bezoek te brengen. Hij doet dat bijna nooit, maar zaterdagavond had hij een film gezien waarin een oud, verlaten vrouwtje werd vertoond, in hartverscheurende situaties, die de wroeging in hem wakker maakten.

Hij nam de trein van tien uur. Daar er geen ochtendbladen waren, om de geest te laten draaien op de automatische piloot, ging hij zelfstandig zitten nadenken over zijn jeugd. Zijn vader was vroeg gestorven en zijn moeder had hem liefderijk verwend, een karweitje dat later door zijn vrouw werd overgenomen. Frits had de Academie van Beeldende Kunsten bezocht, maar toen men hem daar volledig had opgeleid voor de contraprestatie, was hij toch maar in de han-

del gegaan, omdat hij liever geld wilde verdienen. In de vakantie schildert hij nog wel eens een aardig doorkijkje. De zaak loopt goed, maar de artistieke aanhef van zijn leven is hem altijd parten blijven spelen, want hij kent de zuinigheid niet, die mensen rijk maakt en smijkt met het geld omdat zijn witte ik de manier waarop het verkregen is, veracht.

‘Je moet sparen,’ zei zijn moeder telkens. ‘Wie wat bewaart die heeft wat. Je kleedt je uit voor je naar bed gaat.’

Haar aforismen maakten hem kriegel en hij snauwde haar af. Eigenlijk vond hij dat zijn levensstijl haar schuld was, omdat ze hem zo verwend had vroeger. Maar dat argument begon allengs te tanen.

Een mooie uitvlucht, dacht hij, toen hij in Rotterdam het station uitliep, 't is trouwens zwaar uit de mode om alles op de nek van pa en moe te schuiven.

De bloemenkoopman stond op weggaan.

‘Meneer, ik heb alleen nog maar één mooie bos rozen,’ zei hij, op een reeds ingepakte boeket wijzend. ‘Die ligt klaar voor een klant, maar hij komt niet opdagen en ik wil naar huis. Voor vijf gulden mag u 'm hebben. Omdat u me lósmakt.’

Frits deed het en een poosje later belde hij bij zijn moeder aan. Het duurde even eer de deur week. Toen maakte de verbijstering waarmee ‘Ben jij het?’ werd gezegd, hem duidelijk dat hij wel erg lang was weggebleven.

‘Hier moeder, een bloemetje.’

Terwijl hij in de fauteuil zat en een soort communiqué uitgaf over de gezondheidstoestand van zijn vrouw, pakte de moeder de rozen uit het zorgvuldig dichtgespeld papier. 't Waren er héél wat. Ze vulden een vaas. En toen nog een. En een derde. De kamer kreeg een verjaardagssfeer.

‘Feestelijk,’ vond Frits.

De oude vrouw keek hem ernstig aan.

‘Jongen,’ zei ze. ‘Nou moet je me niet kwalijk nemen dat ik het zeg, maar waarom doe je dat nou?’

‘Wat?’ vroeg Frits.

‘Die bloemen,’ vervolgde ze met een stem vol droefenis. ‘Een gewoon boeketje, dat is lief. Maar zo overdreven veel! Dat is toch gekkenwerk? Waarom smijt je nou toch zo met je geld, jongen?’

Frits antwoordde luchtig: ‘t Was een gelegenhedskoopje.’

‘Ik lig er nachten van wakker,’ vervolgde ze wanhopig. ‘En dan denk ik steeds maar: hoe moet dat nu aflopen? Denk toch aan de joodse vervloeking, jongen: “oud en arm”. Dat wordt je vóórlant. 't Is toch zondig, die verkwisting. En ik weet wel hoe 't komt...’

‘Ach, wat een onzin nu toch,’ sprak Frits geprikkeld. ‘Ik breng gewoon een bloemetje voor je mee.’

‘t Is een hele bloemenwinkel,’ schreeuwde de moeder. ‘Daar ben ik helemaal niet blij mee. Dat maakt me bang. En ik weet wel wie de schuld is. Ik weet het precies. 't Is die vrouw van jou, jongen. Die heeft een gat in haar hand. Die zet je ertoe aan.’

Frits sprong op. ‘Ja, ga 't een beetje op haar schuiven,’ riep hij. ‘Moeder, ik wou dat je daar nu eens mee ophield.’

‘En toch heb ik gelijk,’ hield ze nijdig vol.

Een minuut later liep Frits weer op straat. Toen hij langs het raam kwam en nog even naar binnen keek, zag hij dat ze zat te snikken, midden in een puissant rosarium.

Twintig

Toen ik bij de haringkar kwam, stond daar al een man te eten. Hij keek mij even aan en zei, met volle mond: ‘Neem er maar een van mij.’

Mijn verraste blik dwong hem tot explicatie.

‘M'n dochter is gisteren twintig geworden en dat vier ik,’ sprak hij. ‘Nu zal je denken, als ze 't gisteren geworden is, waarom vier je 't dan vandaag? Dat is een hele redelijke gedachte. Maar gisteren was 't natuurlijk taartjes en visite en cadeautjes, enfin, 't gewone gemierter. Maar vandaag vier ik 't zelf. Voor me eigen.’

Hij keek me aan met sombere ogen waarin geen greintje feestelijkheid te vinden was. Zijn enorm colbert openknopend, haalde hij een ongewoon smalle foto van een vrolijk lachend, blond meisje te voorschijn en zei: ‘Dat is ze. Een goed jaar geleden, dan. Er zat nog een jongen aan vast, maar die heb ik er afgeknipt, want daar is ze niet meer mee. En waarom zou ik dan zo'n snotneus verder nog op m'n borst blijven dragen, nietwaar? Dat heeft geen betekenis. Dus ik heb de schaar genomen en knip, daar ging Pim. Verdómd, hij heette Pim. Moet je nog een haring?’

‘Nou, graag,’ zei ik.

‘Ik vier 't vandaag in me eentje,’ riep hij, ‘want twintig is de mooie leeftijd. Dan ben je geen kind meer. Dan ben je 'n mens. En als je 'n dochter, zonder narigheid tot mens hebt opgekweekt, dan mag je als vader gerust even op de mijlpaal plaatsnemen en een zucht van verlichting slaken, weet je dat? Want hoe gaat 't met een kind? Je staat er borg voor. Als 't wat overkomt, is 't jouw schuld. Altijd. Want je faalt, als opvoeder. Maar wat is 'n opvoeder? Een opvoeder is een stakker, die in het duister tast. Mijn vader - hij ruste in vrede, maar 't was een man met harde handen. Die legde heus zijn oor niet op je zieltje te luisteren. Een klap voor je kop - dát kon je krijgen. Zo ben ik iemand van vrije levensbeginselen geworden. Mutatuli heeft gezegd: “Kind, als ik er me ooit op laat voorstaan, dat ik je vader ben, spuw me dan in 't gelaat.” En daar had hij gelijk in, Multatuli. Hij heeft toen 't

puntje bij paaltje kwam z'n eigen zoon wel lelijk verknipt, maar op papier wist hij 't wijs te zeggen en dat is bij zulk soort mensen voldoende. Dus wat heb ik altijd gedaan? Ik heb me kind vrij opgevoed. Niet als een boeman. Maar als een vriend. En gelijke.'

Hij knikte lange tijd zeer nadrukkelijk met zijn groot, rond mannenhoofd om 't te onderstrepen.

'Wilt u er nu eens een van mij?' vroeg ik.

'Een kleintje dan,' antwoorde hij, 'ik zal je eens wat zeggen over de vrije opvoeding. Ik vroeger - ik vertelde mijn ouders niks. Maar ik deed wat ze zeiden. En zo'n modern kind vertelt je alles, maar 't doet nooit wat je zegt. Nou ja, aan het begin is dat nog geen doodwond. Maar zo'n meisje groeit op, he, en dan komen de jongens. Goed, de natuur moet zijn loop hebben, dat kan ik billijken. Maar ik weet nog precies, ze was veertien en toen komt ze thuis met een knul van achttien. Ik zag 't zó - een gluiperd van het zuiverste water. Harry - ik droom nog wel eens van hem als ik wat zwaar getafeld heb. Maar wat doe je, in de moderne opvoedkunde? Je zegt niet: "Zeg, uit me ogen met dat stuk verdriet." Nee, je haalt de kwal in of hij Sinterklaas is. Die Harry! Hij was er voortdurend. En meeëten. Hij moest ook telkens meeëten. En dan was hij zo gediensig, weet je wel. Zo glijerig. Hij reikte je alles an - de sju en het zout en de aardappels. Bah. Ik dacht, als dát me schoonzoon worden moet, dan verhang ik me op een mooie, stille zondag in 't Bosplan. Maar ja, ze was veertien toen, dus je had nog wel een zékere invloed. "Hoe vind je Harry, pa?" vroeg ze. En ik link. Ik begon 'm enorm te prijzen, man, ik prees hem regelrecht het graf in. Dat hij zo beleefd was. En dat hij je alles zo mooi aanreikte. Op die manier zaagde ik indirect de poten onder zijn stoel uit, want zo'n meisje heeft dat niet graag, dat pa zo enthousiast is. In een maand had ik 'm plat. Dag Harry.'

Hij lachte grimmig, maar bewolkte dadelijk weer.

‘Maar ja, Harry gaat en Kees komt en Kees gaat en Pim komt en Pim gaat en Nicky komt... En allemaal meeëten. Ik heb wat voedsel verstrekt, aan die knapen. Maar ik dacht altijd maar: rekken en erbij blijven, als ze eenmaal twintig is, dan moet ze 't zelf maar weten. Dan is 't mijn schuld niet meer. Goed, dat heb ik nou bereikt.’

Hij prikte het laatste stukje haring op, en zei: ‘Die jongen die ze nou heeft, och, hij is goed, maar sukkelachtig. Hij helpt mijn vrouw bij 't afwassen...’

Hij glimlachte melancholiek en liep met brede pas de stad in. Om het te vieren, denk ik.

Uit 'Kraaltjes rijgen', 1958

Avontuurtje

Op de receptie ontmoette de man Kees, die in gezelschap was van een lang, blond meisje. Lilly heette ze en haar beroep was ‘fotomuddèl’, zoals ze het zelf uitdrukte. Haar accent, dat hij ergens in Noordholland situeerde, wierp een smet op haar schoonheid, maar na een paar glaasjes sherry had hij er geen hinder meer van. Kees was opgekrast en hij vertelde haar nu met zwier zijn paardemoppen. Ze lachte telkens precies op tijd en keek hem zó geanimeerd aan, dat hij een faculteit van vroeger in zich voelde ontwaken. Gelukkig had hij zijn nieuwe pak aan, dat zijn corpulentie meesterlijk verdoezelde.

Toen het tijd van weggaan werd, was de conversatie nog altijd bijzonder levendig.

Ik ga met haar op stap, dacht hij. En ik bel niet op naar huis. Want na twaalf jaar huwelijk was Annie voor geen enkele smoes meer vatbaar.

‘Ach, 't is een reuze interessante sjop, fotomuddèl,’ vertelde ze op straat. ‘En je hebt altijd kans dat je bij de film, komt. Dat een prodjoeser je ziet en je een contract geeft...’

‘Ja, dat hoor je wel meer,’ zei hij. ‘Zeg, zullen we hier nog even een afzakkertje nemen?’

Ze stonden voor een groot, duur etablissement in de binnenstad, niet bepaald gezellig, maar de man had maar drie gulden bij zich en bij Joop, de bartender, kon hij poffen. In de hal sloeg de portier aan zijn pet en rees de vestiairejuffrouw landerig uit haar bibliotheekboek op.

‘Geef dat manteltje van je maar hier, lieve kind,’ zei de man, op een aan de slapen grijzend toontje. Toen hij 't net had afgegeven kwam de draaideur in beweging en produceerde Annie, zijn vrouw. 't Was zo'n evidente vaudevillesituatie, dat de man in een lach schoot.

‘Verrek, jij kunt mooi mikken,’ zei hij.

‘Ik heb radar,’ antwoordde ze.

‘Mag ik dan voorstellen,’ zei hij, met ironie proberend zich de situatie wederrechtelijk toe te eigenen. ‘Lilly. Mijn vrouw.’

‘Aangenaam mevrouw,’ zei het meisje timide.

Er viel een stilte. De portier wist zijn door ervaring gelooide pokerface gaaf te bewaren, maar de vestiairejuffrouw hing verlekkerd te kijken, als een pyromaan, die het paleis op de Dam ziet afbranden.

‘De bar is boven,’ zei de man, met een gebaar naar de trap. Terwijl het meisje begon te stijgen, fluisterde hij zijn vrouw toe: ‘Wacht beneden in 't café even op me. Ik kom zó.’

Hij snelde achter Lilly aan en haalde haar halverwege de trap in.

‘Ik heb me, geloof ik, lelijk in een wespennest gestoken,’ zei ze moedeloos.

‘Och...’ antwoordde hij.

‘Je vrouw lijkt me reuze simputtiëk,’ vond ze.

‘Ja, dat is ze,’ zei hij met tegenzin. Hij was blij dat ze dit gesprek niet horen kon en begon een beetje de pest in te krijgen. Boven stond Joop niet achter de bar, maar een vreemde vent, die hij nog nooit had gezien.

‘En - wat zal 't zijn?’ vroeg de man, met een glimlach, die zijn gelaatsspieren bij deurwaardersexploit was afgedwongen.

‘Ik heb eigenlijk 'n beetje honger,’ zei ze. ‘Vin-je 't gek?’

‘Welnee...’

‘Als ik u iets mag aanbevelen,’ sprak de barman, ‘onze plat spécial is érg goed. Wat kreeft. Wat krab. Wat zalm. Een fijne saus...’

‘Ja, dat lijkt me wel,’ zei ze.

Op de kaart zag de man met één oogopslag dat 't grapje zes vijftig kostte.

‘Waar is Joop eigenlijk?’ vroeg hij desperaat, want hij dacht aan zijn drie gulden.

‘Buikgriep,’ zei de bartender sonoor.

Hij schoof het luikje op en riep: ‘Een spécial - één.’

De man liet zich van de kruk glijden.

‘Excuseer je me even?’ vroeg hij, ‘m'n sigaretten zitten nog in m'n jas.’

Toen hij de bar uit kwam, botste hij tegen de gerant op, die zei: ‘Uw vrouw zit beneden, weet u dat?’

‘Ja, dat weet ik,’ snauwde hij.

‘Gunst, ik zeg 't maar. Ik denk goed te doen,’ pruttelde de ander.

De man rende de trap af en ging het café binnen. Annie zat met een krant achter een kop koffie.

‘En, is Sneeuwwitje weg?’ vroeg ze.

‘Nee, nog niet,’ antwoordde hij, ‘maar - heb je even een tientje voor me?’

‘Wat drinkt ze dan? Radium?’ vroeg ze.

‘Ze wil eten,’ zei de man geprikkeld.

‘En moet ik dat betalen?’

Hij keek haar wanhopig aan.

‘He, doe nou niet zo vervelend,’ smeekte hij.

Ze schoof hem het bankbiljet toe en zei: ‘Ik geef je nog één kwartier.’

Toen hij weer boven kwam, een beetje hijgend van al dat gerén op die trap, werd de plat spécial net voor Lilly neergezet.

‘Zo, daar ben ik weer,’ zei hij, op de kruk klimmend. Ze zat met haar hand voor haar gezicht en toen hij goed keek, zag hij tranen.

‘Wat is er nou?’ vroeg hij.

‘Ach niks,’ zei ze gesmoord. ‘Maar ik heb net een grote teleurstelling in de liefde gehad met een straaljagerpiloot en nou - ik weet niet, ik ben met mannen altijd zo klunzerig.’

Ze veegde haar ogen af en besliste opeens kordaat: ‘Ik ga weg.’

Even later had hij haar beneden in haar mantel geholpen en haastte hij zich het café binnen.

‘Net op tijd,’ constateerde Annie zakelijk. ‘Zo - dát was dát. En nou heb ik honger en *jij* mijn laatste tientje.’

‘Kom maar mee naar boven,’ zei hij.

De plat spécial stond nog onaangeroerd.

‘Lekker zeg, kreeft,’ riep ze, na de eerste hap, ‘maar wat kost dat wel in vredesnaam?’

De man vermeed de blik van de bartender. In zijn glas kijkend zei hij: ‘Eet nou maar op.’

Maanlicht

Om drie uur in de nacht werd de man met een schok wakker. Hij stapte uit bed, maakte licht en ging voor de spiegel staan. Lange tijd keek hij aandachtig naar zijn week, vlezig gezicht, dat eerst alleen maar de sporen van de slaap vertoonde, maar al spoedig een geërgerde uitdrukking aannam.

Ik lijk wel een wijf, dacht hij en wendde zich af. Nu deed hij snel zijn kleren aan en ging, met zijn schoenen in de hand, uiterst voorzichtig de trappen af, want hij wilde de hospita niet wakker maken. In vredesnaam geen herrie! Daar had hij genoeg van. Ze zochten hem toch al allemaal. In de winkels, als hij zijn boodschappen deed, merkte hij heus wel, dat er weer tegen hem gehetzt was. Maar hij hield zich in. Er viel toch niets tegen te doen.

Buiten op de stoep trok hij zijn schoenen aan. De maan scheen onwerkelijk helder. Met de pas van een marcherende soldaat ging hij op pad. Hij wist precies de kortste weg. De straat uit. De brug over. Even langs het water. En dan doorsteken. Toen hij op het plein kwam, bij het grote, oude schoolgebouw, glimlachte hij gelukkig, want de jongen stond al voor de poort in het maanlicht op hem te wachten.

‘Dag Ger.’

‘Dag pa.’

Hand in hand liepen ze samen door de nacht.

‘Hoe gaat het met moeder?’ vroeg de man.

‘Goed pa,’ antwoordde het kind.

‘En die meneer? Is hij aardig voor je?’

‘Dat gaat wel, pa.’

‘Je hoeft natuurlijk geen vader tegen hem te zeggen,’ sprak de man en hij onderdrukte een gevoel van drift, ‘want hij is je vader niet. Maar je moet niet brutaal zijn of ongezeglijk. Dan doe je moeder verdriet.’

Ze passeerden een kruispunt waar een nachtploeg arbeiders bezig was met grondwerk.

‘Ze maken de riolering, denk ik,’ sprak de man, ‘zie je, Ger? Dat moet 's nachts gebeuren.’

‘Kijk, daar heb je hem weer,’ zei een der arbeiders.

‘Wie?’

‘Nou, die vent, die altijd in zijn eigen loopt te praten.’

Moet je kijken. Die mond gáát maar. En 't is net of hij iemand vast houdt, met z'n hand.'

'En hoe gaat het nu op school, Ger? Nog altijd last met rekenen?' vroeg de man. De jongen vertelde dat 't vooruitging. Maar die grote deelsommen waren zo moeilijk. De man knikte vol begrip. Toen vroeg Ger hoe het nu met hém ging en of hij nog altijd zo zenuwachtig was. Nou, dat schikte wel. De dokter was tevreden.

'Als ze maar niet zo veel kwaad over me spraken,' zei de man, 'maar ze kunnen het niet laten. In die nieuwe kamer woon ik pas twee maanden. Maar ik merk het al overal in de buurt. Ze zijn weer geweest. Ze hebben hun giftig werk weer gedaan, Ger. Als ze me toch maar eindelijk eens met rust wilden laten. Maar nee hoor, ze moeten me kapot maken. Ze rusten niet...'

Ze hadden lang gewandeld en waren nu teruggekomen bij het opgebroken kruispunt. Ergens sloeg een klok. De man voelde zich plotseling doodmoe.

'Nou Ger, 't wordt weer eens tijd,' zei hij.

'Ja pa.'

'Tot morgen dan maar.'

'Ja pa. Tot morgen.'

'Nou staat hij te wuiven,' zei een arbeider. 'Kijk 'm es. Hij kan niet ophouden.'

'Hij is zat,' constateerde een ander.

'Hij zwaait toch niet? Hij loopt gewoon. Nee, hij is getikt.'

Snel liep de man naar huis. Op zijn kamertje kleepte hij zich uit en ging in bed liggen.

Nu heb ik nog vergeten te vragen wat hij voor zijn verjaardag wil, dacht hij.

Met een glimlach viel hij in slaap.

Avondje uit

Soms zegt de man opeens, na het eten: ‘Laten we maar eens in de stad gaan kijken.’

‘Er is anders een mooi programma op de televisie vanavond,’ probeert de vrouw.

Maar daar gaat hij niet op in. Hij doet zijn jas aan en zegt: ‘Kom.’

Even later lopen zij buiten - een keurig, onberispelijk echtpaar van middelbare leeftijd, want hij boert goed aan de beurs en zij verzorgt hem voorbeeldig. Eerst gaan ze het café op de hoek binnen, een halfdonkere, naar bier en sigaren ruikende spelonk. Daar begint het drinken. Hij oude klare en zij een flesje priklimonade.

Als zij niet zo bang was voor het eind van de avond, zou ze dit eerste uurtje eigenlijk wel prettig vinden. Want de drank verdrijft zijn stuurse zwijgzaamheid en maakt hem open en aanhankelijk. Ze praten altijd over de kinderen. Over Jan, die in Australië geen tijd kan vinden om regelmatig te schrijven. En over Liesje, die nu al vier jaar een perspectiefloze affaire heeft met haar getrouwde baas.

‘Ach, wat heeft het voor zin om het allemaal zo donker in te zien?’ zegt de man en zijn door de borrels aangerichte glimlach doet haar denken aan vroeger. ‘Die kinderen zijn nu eenmaal volwassen. Zo is het toch? En al doen ze soms dingen waar wij het niet mee eens zijn, nou ja, ze bouwen een eigen leven en het is een andere tijd.’

Zo praat hij dan tegen haar en ze voelen zich heel dicht bij elkaar. Na een uurtje laat hij een taxi komen. Dan wil hij de stad in. Zij haat die kroegen, want ze ziet ze te scherp, omdat ze geen drank verdragen kan en de hele avond door moet op limonade, die de dorst lest, maar aan de geest niets doet. Zo tegen elven ziet ze haar man veranderen. Terwijl hij

gestadig doordrinkt, komt er een mateloos sombere uitdrukking in zijn ogen - een dier in doodsnood. Dat is een gevaarlijk moment. Elk verkeerd woord kan hem woedend maken. Muisstil zit ze tegenover hem en hoort hem mompelen. 'De slet... ligt met een getrouwde vent in bed. Aardig hoor. Dat moet je maar slikken.'

Ze zegt niets terug en dat prikkelt hem.

Opeens kijkt hij haar scherp aan en zegt: 'Mooie kinderen heb je me gegeven, zeg.'

Zijn ogen zijn dan zeer kwaadaardig. Nu weet ze zeker dat er nog heel wat gebeuren moet eer ze hem in bed heeft. Want naarmate hij sneller en gulziger drinkt, neemt zijn wanhoop toe. Hij zwelgt erin. Soms barst hij midden in een vol café in snikken uit. Ze moet hem dan heel voorzichtig en tactisch naar buiten loodsen, zijn gezicht nat van krokodilletranen, zijn keurige sneehoed achter op zijn hoofd. Maar het moeilijkst is het slot van de avond, als alle kroegen dicht zijn, want dan krijgt hij altijd over zich, dat hij niet meer met haar onder één dak wil leven. 'Ga maar weg,' roept hij dan. 'Ik ga wel naar het Tehuis voor Onbehuisden. Dan ben ik eraf. Van jou. En van je mooie kinderen. En van de hele rotzooi.'

En hij begint erheen te lopen, wankel doch vastberaden, zijn hoofd heldhaftig opgeheven.

Ze praat heel zacht en vriendelijk tegen hem, zoals je een kind toespreekt. Soms gaat hij, in een stadsplantsoen, opeens tussen de struiken op de grond liggen en trekt zijn overjas als een deken over zich heen. 'Ga maar weg! Ik slaap hier wel.'

Er komt dan wel eens een agent, die roept: 'Neem die man mee. Anders doe ik het.'

'Kom nou Wim,' smeekt ze, 'je hoort het.'

Het is altijd bijna ochtend als ze thuiskomen.

Je hoort de vogels zingen midden in de stad. Als hij einde-

lijk ligt en snurkt, schrijft ze op een papiertje: ‘Stomerij opbellen voor overjas.’ Ze heeft geen slaap. Ze bekijkt hem nog lange tijd aandachtig. Ze heeft hem lief.

IJs breken

Gisteravond kwam ik, na een vermoeiende dag in Utrecht, om een uur of acht onze straat in. Mijn vrouw hing, op de eerste etage, uit het venster en riep: ‘Blijf maar beneden, ik kom bij je.’

Even later stapte ze, in visitegewaad, de voordeur uit en sprak: ‘We gaan naar Fie en Henk.’

‘En we zouden thuisblijven...’ zei ik. Maar ze liep al, zodat ik haar wel volgen moest.

‘Waarom gaan we daar nou heen?’ vroeg ik.

‘Omdat het nodig is,’ zei ze beslist. ‘Fie heeft opgebeld. ‘t *Is* weer zover. Ze hebben ruzie. En ze praten al een week niet tegen elkaar.’

‘Nou, dat is toch rustig,’ riep ik. ‘Ik wou dat *ik* eens een hele week mijn mond mocht houden.’

‘Mijn zegen heb je,’ kefte ze. ‘Je denkt toch niet dat er louter parels van je lippen rollen?’

Een poosje liepen we zwijgend door. Toen zei ze: ‘Fie heeft opgebeld.’

‘O.’

‘Ja, jij met je o...’

‘Dat lijkt nog het meest op een parel.’

‘Spáár me je grappen,’ walgde ze. ‘Fie heeft opgebeld. Omdat ze eronder lijdt. Onder het zwijgen. En Henk ook.’

‘Nou, laân ze dan gaan praten!’ riep ik bokkig.

‘Dat kan niet,’ snauwde ze. ‘Je weet toch. Fie is trots. En Henk wil de minste niet wezen. Daarom heeft ze ons ge-

vraagd. Wij kunnen het ijs breken, als we gewoon even aanwippen en een uurtje gezellig kletsen...' Ze keek me aan.

'Nou ja, gezellig...' zei ze.

We stonden voor het huis en ze belde.

'Als jij nu eens alleen ging,' stelde ik voor. 'Fie is jouw vriendin ten slotte.'

'Ja nou krijgen we dát!' riep ze. 'Ik weet niet of je het weet, maar toen wij trouwden, heb ik dat hele stelletje leuke vrienden van jou op de koop toe moeten nemen, zonder dat me óóit gevraagd is...'

De deur werd opengetrokken.

'Oehoe!' klonk boven Fie's stem.

'Oehoe!' riepen we. We begonnen te stijgen.

't *Zijn* ook leuke vrienden,' sist ik.

'We komen even babbelen!' riep mijn vrouw.

Boven aan de trap werd een rondje gekust. Ik kreeg er ook een. Anders verstrekt Fie dat genoeg alleen op mijn verjaardag. Maar enfin, ze smaakt goed.

'Komen jullie er gezellig even in.'

Ik geloof dat 'gezellig' het meest misbruikte woord van de Nederlandse taalschat is. In de huiskamer, waar je de spanning met een bot mes snijden kon, zat Henk verdraaid kalm, zeer gekwetst en niet de minste te wezen.

'Hallo,' riep hij.

We begonnen te praten. Ik met hem. Mijn vrouw met Fie. Daar schoten we niet veel mee op, want de kamer was nu conversatie-technisch in tweeën gehakt en de strijdende partijen bleven elk op hun eigen helft. Om tot kruising te komen, vroeg ik: 'Zeg Henk, weet jij soms wat je vrouw voor haar verjaardag wil?'

'Dat moet je haar vragen,' zei hij.

'Fie! Henk wil weten wat je voor je verjaardag wilt,' riep ik.

Ze keek hem ontroerd aan. ‘Heus?’ vroeg ze vochtig.

Even aarzelde hij. Toen ging hij door de knieën en zei sonoor: ‘Ja...’

‘O Henk...’

Zij verliet schreiend het vertrek en hij ging er achteraan met een mild: ‘toe nou, meiske...’

‘Zie je wel, tóch is het een goed huwelijk,’ zei mijn vrouw, toen we alleen in de kamer waren.

‘Tjilp, tjilp,’ antwoordde ik. ‘Maar als ik het goed zie, is het heilswerk nu volbracht en kunnen we gevoeglijk opdonderen.’

Even later had ik weer zo'n zoen van Fie en een ferme poot van Henk en daalden we de trap af.

‘Nou moet je eens goed luisteren,’ zei ik, op de gracht. ‘Over drie weken zit het natuurlijk wéér scheef. Maar, als je nu denkt dat ik met de regelmaat van een letterkundig tijdschrift daar Nehroetje ga spelen, alleen omdat jouw trotse vriendin Fie getrouwd is met de wereldkampioen zwijgen, heb je het lelijk mis.’

‘Daar heb je 't weer - jouw vriendin!’ riep ze. ‘En al die kerels van jou dan, die...’

Het einde was, dat zij een zijstraat insloeg en ik een café.

Enfin, we zullen Fie en Henk maar vragen.

Om het ijs te breken...

Uit ‘Een toontje lager’, 1959

Vrijheid

In een buitenwijk stond ik 's avonds laat op een bus te wachten, naast een oude man, met een soort schipperspet op. Geruime tijd staarden we zwijgend voor ons uit. Aan de overkant was een muur, waarop nog een flard van een oud verkiezingsbiljet kleefde. ‘Vrijheid’ stond erop. Het papier was losgeraakt en het woord flapperde in de wind.

We keken er allebei naar. Toen zei de man, wijzend met zijn vinger: ‘Dat bestaat niet.’

‘Meent u dat nou?’ vroeg ik.

‘Vrijheid is larie,’ stelde hij vast. ‘En *ik* kan het weten, want ik heb er mijn leven lang naar gezocht. Wat mijn denken aangaat, heb ik altijd gestoeld op drie grote geesten - op Domela, op Multatuli en op Bart de Ligt. Wat daarna kwam, was allemaal lauwe limonade met een rietje. Maar die drie gaven mij het antwoord. Ik heb een hele moeilijke jeugd gehad. Dat wil zeggen - ik was geen dwarse jongen, maar ik wou vrij zijn. Toen al. Als zo'n meester riep: Hee, kom jij eens hier, dan werd ik wit van drift. Maar lieve man, het leven hangt aan mekaar van: Hee, kom jij eens hier. Eerst die school. Toen bij een baas, zo'n klein, vals onderkruipsel. En daarna de dienst. Hee, kom jij eens hier. Daar

hád je het weer. Ik heb meer in de petoet gezeten dan erbuiten. In die tijd ben ik met lezen begonnen. Ik zie me nog in Amsterdam staan, toen ik pas was afgezwaid. Ik stond voor het station en ik zag al die mensen, die zich ergens heenspoedden, zo bangelijk, weet je wel. En ik dacht: Piet, nou ga jij leven als een vrij man. Ik verstond een goed vak, maar ik verhuurde me niet voor vast. Ik werkte een tijdje hier en een tijdje daar en een grote bek wachtte ik niet af en als ik wou, deed ik een paar dagen niks. Dan ging ik gewoon aan het IJ zitten, een beetje kijken en een beetje denken. Ik was vrij, toen. Tenminste dat dacht ik. Maar ik leerde een meisje kennen en ik trouwde en er kwamen kinderen en ik zag het gevaar, maar ik bleef het proberen, de vrijheid. Eerst lukte het nog wel, maar langzaam brokkelde het toch af. Kleinigheden. Je moest bij voorbeeld naar school om te praten over je jongen en dan zat daar zo'n meester te kakelen als een kip zonder kop, maar voor dat kind hield je je kaken op elkaar en je zei: Ja meneer. Toen werd mijn vrouw ziek, ernstig. Ze kwam in het gasthuis te liggen. Ik mocht haar twee keer per week bezoeken. Maar ik wou elke dag. Goed, je kon wel een extra kaartje krijgen, maar dat moest je dan erg nederig vragen aan zo'n vent, waarvoor ze in de rij stonden en die wist hoe graag we allemaal wou-en. Ik deed het ook. Ik was niet vrij. Ik was net zo bangelijk als die mensen toen voor het station.'

Hij glimlachte bitter.

'Mijn vrouw is al lang dood,' vervolgde hij. 'En mijn jongens zijn getrouwd. Daar hoor ik niks meer van. Ik had alleen me dochter nog over, vierendertig en een goed meisje, maar ze oogt niet. Een poos geleden krijgt ze eindelijk kennis aan een jongen. Die jongen is rooms. Nou geloof ik aan geen God. Een wijsgeer heeft gezegd: Als deze wereld door een God geschapen is, zou ik die God niet graag willen

zijn - en zo is het. Maar dat kind was blij, dus ik zweeg. En ze omarmde die jongen z'n geloof - en ik zweeg. Vorige week zijn ze getrouwd, in een kerkgebouw. Vooraf zei me dochter: Pa, ik weet hoe u denkt, maar ik zou erg bedroefd wezen als u niet kwam. Dus ik ben daarheen gegaan. Naar dat kerkgebouw. Ze arriveert met die jongen. In het wit. Ze geeft me een zoen op m'n wang en ze zegt: Pa, straks gaan we even knielen en doe me nou dát plezier en blijf dan niet zo stokstijf staan. En het begint en het moment komt dat ze allemaal op de vloer gaan en ik denk: Verdomme, nee. Maar ze keek me van opzij aan, zo bangelijk, weet je en toen dacht ik: Vooruit Piet, daar ga je dan. En toen het voorbij was, heb ik haar een zoen gegeven en toen ben ik zo uit dat kerkgebouw, regelrecht de kroeg in gelopen en daar heb ik me eens flink bezopen en telkens als ik mezelf zag staan in de spiegel van de tapkast riep ik: Hee, kom jij eens hier. Wel twintig keer...'

Hij schudde zijn hoofd. Toen zei hij: 'Ik heb eens in een een boek gelezen dat er in Voor-Indië of in Achter-Indië, daar wil ik afwezen, heilige mannen zijn en die mannen zitten op een heuveltop en ze laten hun haar groeien en hun vuil lopen en ze worden gevoed door de bevolking en die mannen staren maar roerloos voor zich uit en denken... Zou dat de vrijheid zijn? Maar gesteld, ik wist hier zo'n heuveltop en ik ging erop zitten, ach lieve man, dat mág niet.'

Maigret

Na afloop van de feestelijke opening van een nieuwe Parijse nachtclub 'Het rode gordijn' in de Rue Bayard, werd een der bezoekers met afgesneden keel voor de deur gevonden. - Krantebericht.

I/Het Lijk Voor de Nachtclub

Toen mevrouw Maigret de gordijnen van de slaapkamer openschoof, voelde de commissaris, dat de zon op zijn gezicht speelde. Hij opende meteen zijn ogen. Lente, dacht hij. En hij begon glimlachend zijn eerste pijp te stoppen. Terwijl uit de keuken de geur van verse koffie tot hem doordrong, ging de telefoon.

‘Janvier, chef. Een afgesneden strot in de Rue Bayard.’

‘Een vrouw?’

‘Nee, een man.’

Het verbaasde Maigret. Meestal waren het vrouwen, wier strotten werden afgesneden in de Rue Bayard.

‘Het lijk is al bij dr. Paul,’ vervolgde Janvier. ‘Moers is ook gewaarschuwd. Gaat u erlangs, chef?’

‘Ja,’

‘Moet ik u laten halen?’

De commissaris dacht aan de kleine, zwarte wagentjes van de CR en mompelde: ‘Nee. Ik kóm er wel.’

Hij legde de hoorn op het toestel. Zijn lentestemming was verdwenen. Hij wist niet waarom, maar hij had opeens het gevoel dat dit wel eens meer kon zijn dan een routinezaak. Peinzend kleepte hij zich aan.

‘Kom je thuis eten?’ vroeg zijn vrouw.

‘Ik denk het niet,’ antwoordde de commissaris en verliet het huis. De lucht was zoel en de vrouwen droegen lichte, strakke toiletjes, die de borsten goed deden uitkomen. Op de Boulevard Richard-Lenoir nam Maigret een taxi en stopte een verse pijp. Hij dacht aan rechter Comélieu die deze zaak wel weer naar zich toe zou halen en zijn gezicht stond grimmiger dan ooit.

II/Flintertjes Wit Papier

Lapointe en Lucas zaten achter hun bureaus toen Maigret op de CR de kamer van de inspecteurs binnenkwam.

‘Goedemorgen chef.’

De commissaris gromde wat. Hij trad zijn eigen kamer binnen en ging voor het raam naar buiten staan kijken. De Quai scheen verjongd in het tere licht van de lentezon. Het was geen dag voor moord. Met een zucht keerde Maigret het raam de rug toe en liep naar de telefoon.

‘Dr. Paul? Maigret hier.’

‘Veel is er nog niet,’ klonk het. ‘Hij is gestorven om vier minuten over drieën. De keel is afgesneden met een generaalssabel. De maag bevat veel alcohol. Zijn laatste maaltijd bestond uit groentesoep, schapevlees met boontjes en roompudding toe.’

De commissaris glimlachte. Schapevlees met boontjes was zijn lievelingsgerecht. Mevrouw Maigret wist het, volgens een recept uit de Elzas, heerlijk klaar te maken.

‘Dank je, Paul.’

Hij belde nu Moers, op het laboratorium.

‘Iets bijzonders, Moers?’

‘Ja eigenlijk wel. Ik vond nogal wat confetti tussen de tenen van de linkervoet. En onder de nagels van beide handen flintertjes wit papier...’

‘Wat zegt dat?’ knorde Maigret.

‘Heel veel,’ antwoordde Moers. ‘Het is geen gewoon papier maar een soort, die alleen in het Elysée wordt gebruikt. Voeg daarbij het feit dat in de binnenzak van het slachtoffer een briefje is gevonden met geen andere tekst dan: *Dit is de laatste waarschuwing, Charles* en ik zou zeggen, dat je een spoor hebt...’

‘En het handschrift?’ vroeg de commissaris.

‘Identiek aan dat van de Gaulle,’ zei Moers.

De commissaris verbrak de verbinding. Hij stond op, trok zijn jas aan en verliet, diep in gedachten, zijn kamer. Op de gang kwam Lemaire hem nagelopen en zei: ‘Rechter Comélieu heeft naar u gevraagd, chef. Het is dringend.’

‘Dat dacht ik wel,’ gromde Maigret. Hij lachte schamper. Op straat merkte hij onmiddellijk dat een man hem volgde.

Joubert van het deuxième bureau, dacht hij. Alles is present. Maar ik zet door.

Hij zag al hoe hij de lange, trotse man verhoorde in zijn kamer. Eerst zou hij bier en broodjes laten komen uit de Brasserie Dauphine en dan rustig etend en drinkend, zou hij beginnen: ‘U moet niet denken, dat u zich in uw hoge positie alles kunt permitteren. Moord blijft moord...’

Hij glimlachte, liep een bistro binnen en zei: ‘Een calvados en een muntje voor de telefoon.’

III/Een Kleine Vergissing

Mevrouw Maigret zette de koffie voor hem neer en vroeg: ‘Ga je niet uit? Je hebt nu toch de tijd aan jezelf.’

Meteen had ze spijt. Om die kleine vergissing was Maigret met vervroegd pensioen gezonden en ze wist dat hij het niet verkroppen kon.

‘Trek het je niet aan,’ zei ze. ‘Alles wees er toch op dat de Gaulle de dader was? En alleen omdat hij het *niet* gedaan had, moest jij de laan uit.’

‘Intriges van Comélieu,’ zei Maigret, zijn koffie drinkend. ‘Hij heeft me nooit kunnen zetten.’

‘Als je eens boeken ging schrijven?’ opperde zijn vrouw, ‘je hebt zoveel beleefd...’

De ogen van de commissaris werden levendiger: ‘Parbleu!’ riep hij. ‘Dat is geen gek idee.’

Ethiek

Achter het raam op de walletjes, waar anders de meisjes zich etaleerden, waren nu de vitrages dichtgeschoven. In de kamer zat tante Mops met Miep en Leila aan de ronde tafel, tegenover het jonge echtpaar dat op de sofa was geplaatst.

‘Eén ding kan u een troost zijn,’ zei tante Mops, op de wat deftige toon die ze voor deze gelegenheid geëigend vond, ‘uw pa heeft niet geleden.’

‘O,’ antwoordde de zoon.

Hij was een gezonde man, provinciaal van snit en met een monotoon, vlezig gezicht, waarop geen enkele emotie zich aftekende. Zijn vrouw, een schraal, vroeg verlept wezentje, hield haar blik als geobsedeerd gevestigd op het kanten tafelkleedje en zweeg.

‘Hij was meteen weg,’ zei tante Mops.

Er werd op de buitendeur gebonsd. Toen Miep opendeed, wankelde een beschonken Amerikaan de gang in, keek glazig naar het stemmig visitetafereel en zei, een bierfles heffend: ‘Happy days.’

‘Go upstairs boy,’ riep tante Mops op een tussentoon. ‘We are kumming in a moment.’

Terwijl de man de trap op stommelde keek ze met een verlegen glimlachje naar het echtpaar op de sofa en zei: ‘Ach ja, 't is een raar huis hier, dat hebt u wel gemerkt natuurlijk. Maar uw pa...’

Ze stakte en begon opnieuw: ‘We zaten voor het raam, Miep en Leila en ik en toen zien we uw pa aankomme. Hier voor de deur begint hij te wankelen. Ik zeg nog tegen Miep - nietwaar Miep? - ik zeg: Nou, die heb 'm ook mooi zitten, want als je ze hier in de buurt ziet wankelen, zitten ze meestal vol jajem. Maar ineens zie ik 'm blauwig worden in z'n gezicht en hij klemt zich vast aan de gevel. Nou, we ren-

nen naar buiten en ik zeg: Meneer, wat scheelt u? Maar hij zuchtte alleen maar. Goed, we ondersteunen hem naar binnen en daar op de sofa, waar u nou zit, leggen we hem neer, he Miep? Leila haalde water voor hem - zijn tanden bibberden tegen het glas. En opeens - 't was of er een schok door hem heen voer. En dood was-ie.'

Ze zuchtte.

'Heeft pa nog iets gezegd?' vroeg de man.

Onzeker schudde tante Mops het hoofd.

'Nee, bij mijn weten niks,' zei ze. 'He Miep?'

Het meisje schudde het hoofd.

Er viel een drukkende stilte.

'Ja, we hadden geen erg dat uw pa hartpatiënt was,' vervolgde tante Mops. 'We dachten gewoon, die meneer is onwel. Dat heb je wel vaker, niet? Dat iemand onwel wordt...'

Deze keer liet de zoon het bij een stijve knik. In de stilte, die weer binnen kwam sluipen, klonk plotseling het geweld van de Amerikaan, die boven op de vloer begon te stampen. Tante Mops stond op.

'Geleden heeft-ie niet,' zei ze, afrondend.

Ook de man en de vrouw verhieven zich.

'We moeten nog helemaal terug naar Friesland, dus het wordt nu onze tijd,' sprak hij. 'Ik dank u, mede namens moeder die helaas niet mee kon komen, voor alles wat u gedaan hebt.'

'Ach, gekheid!' riep tante Mops. 't Was mensenplicht,'

Geflankeerd door Miep en Leila keek zij het echtpaar even later door de vitrages na.

'Fatsoenlijke mensen,' stelde ze vast. 'Wat zal je zulke mensen met de waarheid treiteren? Dat laat maar een nare herinnering achter. Nee, zó is het beter. Nou kunnen ze met eerbied aan hem terugdenken. Dat wil toch ieder mens? Ik

ook. Ik denk ook altijd met eerbied terug aan me vader.'

De meisjes knikten - meer om niet uit de toon te vallen.

Toen of ze plotseling wakker schrok, riep tante Mops: 'Die jenk! Ga eens gauw naar boven, Miepje.'

Het meisje haastte zich de trap op. Boven plooidde ze een glimlach om haar lippen, stiet de deur open en zei: 'Hello, swiethart.'

Damesbediening

De lunchroom heeft damesbediening. Agaat, Nel en Henny wiegen er rond in strakke, zwarte jurken met zo'n wit schortje voor, zuiver symbolisch van afmeting, gelijk de schaamlap van een gekerstende bosjesman. Ze zijn alle drie móói, want de baas is een sexmaniak, die ze bij elkaar plukte als een sultan zijn harem. Zijn zwart haar heeft een witte scheprand. Hij is vijftig, maar zit niet bij de pakken neer. Daar vrouwelijk schoon niet altijd correleert met vakbekwaamheid, geeft zijn erotische personeelskeuze zijn onderneming de dramatische spanning die men altijd voelt als geluk de catastrofe reeds voelbaar in zich draagt. Hij staat in een te mooi pak wat in de weg, permanent gereed om bemind te worden, om zijn mond een klein sluw lachje, dat hij uit een film onthouden heeft. Mijn opoe zei altijd over zo'n man, die op deze leeftijd nog amoureuze ambities heeft: 'Laat hij liever aan z'n kist denken.' Maar hij denkt niet aan zijn kist. Als Agaat, Nel of Henny in zijn buurt komen, strooit hij met kleine kokette grapjes, zoals een goochelaar boeketten tovert uit het niets. Hun lachjes zijn anders dan achter zijn rug tegen elkaar.

Bij de kassa hield de ladykiller in hem halt en kreeg de voorzichtige middenstander de overhand, die gelooft dat

een vrouw, om met geld om te gaan, beter lelijk kan zijn. Ze is vormeloos, flets en veertig en zij troont - hoogspanning, levensgevaarlijk - als een vibrerend centrum van haat in een houten schelp, die doet denken aan het zitbad, waarin Marat werd vermoord.

De meisjes voeren een geruisloze koude oorlog met haar, waarbij de ogen de conventionele wapenen zijn en de nagels voor de noodlottige uitbarsting worden bewaard.

Hierin zijn ze één, maar verder erg verschillend.

Agaat kroont haar goed gecomponeerde rondingen met het hoog geheven hoofd van een vrouw, die weet dat alle gekken kijken. Ze begrijpt wat ze willen, maar is van plan haar huid duur te verkopen. Als er een mooie slee voorbijrijdt zegt ze wel eens peinzend: 'He, daarmee naar de Riviera en dan goed veel centen in je zak.' Maar ze stelt dat uit. De wervende mopjes van de heren veegt ze met haar dweiltje resoluut van het tafelblad. Ze wil ze niet maar vindt wel dat ze er recht op heeft en ze wordt kwaad als je 't laat. Een man die haar de cijns van de flirt niet dokken wil zet ze klein neer, door bij het afrekenen een kwartje terug te schuiven en luid te zeggen: 'Mag ik daar een andere voor? Die is niet meer geldig.'

Onzin natuurlijk - maar aan zo'n incident, dat de mensen doet omkijken, breekt elke trots, want het reduceert zo'n la-maar-zitte kalief tot een oplichter, die timide wegsliipt.

Nel zou zo iets nooit doen. Haar lach is echt en ze kan niet tegen alles wat zielig is. Stromeloze honden, verregende jongetjes en oude mannen die hun klaaglied zingen bewegen haar tot tranen toe en ze kan geen kinderwagen zien zonder erin te kijken. Dan wordt haar profiel hulpeloos door de overgave van de ogen. Nel heeft nog iets van thuis om zich heen, van leuk kwartetten met pa en moe en broer en van de fijne sinterklaasavonden. Ze is een geboren slacht-

offer. Het lot zuigt haar onherroepelijk naar de verkeerde vent toe. maar de hemel zal lief voor haar zijn.

En dan is Henny er nog.

Die leeft hier alleen van buiten. Ze doet haar werk snel en efficiënt maar haar ogen zijn aldoor bij Henk die gisteravond, in de wagen, toen ze op de buitenweg zo zalig met haar slaap tegen zijn vulpennen lag, weer eens zei dat hij de kinderen toch niet in de steek mocht laten. Als die er niet waren ging hij toch zeker vandáág weg bij dat wijf. ‘We zeggen al maandenlang alleen het hoognodige, Hen, als de jongens erbij zijn.’

De baas is zó verblind, dat hij de meeste grapjes tegen haár maakt. De droeve glimlach, waarmee ze reageert, staat haar goed. Als ze bij de bar wacht op de koffie voor tafel zes, verzinkt ze zó in haar gedachten, dat ze bijna astraal oplost.

‘Mag ik even betalen?’ roep ik.

Ik heb Agaat en zorg ervoor gulzig te glimlachen, want de truc met het kwartje wil ik niet - ik heb al sorus genoeg.

‘Alstublieft meneer,’ zegt ze.

Ik krijg het wisselgeld zonder chicanes en sta op.

Goed gebruld, leeuw.

Op weg

Mijn kleinzoon logeert bij me. Zijn jasje hangt aan de kapstok in de gang. Het is het kleinste jasje van de wereld, maar het blaast, als een moedige Gulliver, zijn lichtblauw partijtje mee in het Wagnerconcert van onze grauwe reuzenkledingstukken, die moegezworven om hem heen hangen. Ik vind het een aandoenlijk jasje, dat luttel en vol goede moed de eerste stap heeft gezet op de lange, moeilijke weg naar de courante herenmaten.

In de huiskamer zit hij, in de grote stoel, met het boek *Interpol slaat toe*. Het is *zijn* boek. Ik heb het hem gegeven, niet omdat ik geloof dat hij reeds vóór zijn eerste verjaardag wezenlijk belang stelt in politiewerk, maar omdat ik heb bemerkt dat het boek als voorwerp hem boeit. Hij bezigt het, zoals sommigen Vondels *Harpzangen* onder de poot van een wiebelend tafeltje schuiven, waarmee zij ver buiten de oevers van 's dichters bedoelingen treden, maar er toch profijt van trekken.

Met zijn garnaalvingertjes doet hij het boek telkens open en dicht of verdiept hij zich, steunend van inspanning, in het interessante mechanisme dat achter het omslaan der bladzijden schuilt. Soms brengt hij het boek naar zijn mond en proeft het aandachtig - een instinctief criticus, die zich niet door de inhoud op een dwaalspoor wil laten brengen. Hij vindt het een lekker boek. Vooral het plaatje buitenop - een kennelijke speurder, met een revolver achter een muurtje - draagt in de hoogste mate zijn goedkeuring weg. Hij likt er niet alleen aan, maar hij betuurt het ook, met ogen die scheel worden van mateloze aandacht. Langzaam rijpt hij naar het verrukkelijk ogenblik dat de prentenboeken een stoet van sierlijke prinsen, onwerkelijke feeën, tedere hertjes en onweerstaanbare clowns zijn onbeschreven bewustzijn zullen binnendrijven om daar met zachte penseelstreek te beginnen aan het schilderij van zijn geestelijk leven.

Dat binnenkomen in de huiskamer is altijd een mooi moment.

Hij weet dat ik samenhang met het pand en dat ik, als hij niet bij zijn ouders is, in zekere zin onvermijdelijk ben en hij heeft daar op een inschikkelijke wijze vrede mee. Zodra hij mij ziet laat hij zijn lach op zijn gezichtje los, steekt een arm op en wuift nadrukkelijk, gelijk iemand van koninklijken bloede. Ik wuif dan terug en hij vindt dat vermakelijk, want

hij gaat ermee voort lang nadat aan de cultuurhandeling van het groeten is voldaan.

Nu is het gemakkelijk hem hierin tegemoet te komen.

Moeilijker wordt de zaak als mijn vrouw hem bij mijn dochter gehaald heeft en er, bij thuiskomst, niemand aanwezig blijkt te zijn.

U moet de nuance daarvan goed aanvoelen.

Hij weet namelijk, als hij bij ons de trap opgedragen wordt, dat het openwerpen van de kamerdeur hem straks het uitzicht zal bieden op een bona fide terugwuiver.

Dat windt hem enorm op.

Reeds onder aan de trap wipt hij woelig op en neer, knort van voorpret en oefent vast wat, om het armpje lenig te houden. Blijkt er dan boven niemand aanwezig te zijn om hem naar behoren toe te juichen, dan zakt die vreugde uit hem weg en krijgt zijn gezicht een uitdrukking van de diepste ontgoocheling.

Dat is natuurlijk niet te dragen.

Mijn vrouw heeft daarom een kleine, waterdichte wuiforganisatie opgebouwd. Als ze met hem aankomt en weet dat er niemand thuis zal zijn, loopt zij even bij een in de buurt wonende vriendin aan, die dan vooruitsnelt om zich ongedwongen in de kamer op te stellen, teneinde zijn groet te revancheren.

Hij ziet natuurlijk wel dat het doorgestoken kaart is, maar hij heeft de tact, tóch met volle teugen te genieten.

En dat is een gunstige trek.

Want men kan niet vroeg genoeg leren dat we ons, als we prijs stellen op wat vreugd in dit leven, nu eenmaal moeten behelpen met de werkelijkheid.

Uit 'Duiven melken', 1960